

33. 16. Yüzyıl şairlerinden Zaîfi'nin Münşeât'ı**Mehmet Akif YALÇINKAYA¹****APA:** Yalçinkaya, M. A. (2022). 16. Yüzyıl şairlerinden Zaîfi'nin Münşeât'ı. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (29), 519-567. DOI: 10.29000/rumelide.1164870.**Öz**

Asıl adı Pîr Muhammed b. Evrenos b. Nûreddin olan Zaîfi, Kanuni Sultan Süleyman dönemi şairlerindedir. Küçük yaşlarda babasının yanında başladığı tahsilini önce Üsküp'te ardından İstanbul'da Sahn-ı Semân medreselerinde sürdürmüştür. Yedi yıl süren mülazımlık devresinden sonra müderrisliğe terfi etmiş, zaman zaman aziller yaşamakla birlikte emekli olana kadar muhtelif medreselerde bu vazifesine devam etmiştir. Kaleme aldığı irili ufaklı on üç eserden birisi de şairin münşeâtıdır. Münşeât-ı Mevlânâ Zaîfi başlığını taşıyan bu eser müellife ait toplam 25 mektuptan oluşmaktadır. Bu mektuplardan 6 tanesi daha önce farklı çalışmalara konu olduğundan bu çalışmada bugüne kadar çalışılmamış 19 mektup ele alınmıştır. Bu mektupların çoğu arz-ı hâl mahiyetinde olup devlet büyüklerine yazılmıştır. Bunun yanı sıra eş dost ve arkadaşlara muhtelif maksatlara binaen yazılmış mektuplar da mevcuttur. Münşeât'ta birkaç mektup hariç bütün mektupların dili Türkçe'dir. Eserde yer yer sade, günlük konuşma dilinde ifadelerle rastlanmakla birlikte sanath nesir olarak tanımladığımız Arapça ve Farsça kelime ve tamlamaların sıklıkla kullanıldığı, secili ifadelerin geniş oranda yer aldığı ağır bir dil hâkimdir. Metin içinde ayet, hadis, darb-ı mesel, hikaye vb. unsurların yanı sıra bir kısmı bizzat müellifin kendisine ait, bir kısmı ise Arap ve Fars edebiyatlarından muhtelif şairlere ait muhtelif nazım şekillerinde şiirler konunun akışına uygun olarak yer almıştır. Bu çalışmada önce Zaîfi'nin hayatı ve eserleri hakkında bilgiler verilmiştir. Ardından mektuplar dil, üslup ve muhteva yönünden incelendikten sonra eserin çeviriyazılı metni sunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Klasik Türk edebiyatı, 16. yüzyıl, Zaîfi, münşeât, mektup**Münşeât of Zaîfi, one of the 16th century poets****Abstract**

The actual name of Zaîfi is Pîr Muhammed b. Evrenos b. Nûreddin; he was one of the poets who lived in the era of Sultan Suleiman the Magnificent. He started his training at very early ages; he firstly took education in Üsküp and then continued his training in Sahn-ı Seman Madrasah in İstanbul. After being a lieutenant for seven years, he was promoted to mudarris (professor). Although he was revoked a few times, he continued serving as a mudarris in different madrasahs until he resigned. He wrote thirteen works throughout his life and one of them is his Münşeât. The work of the writer titled Münşeât-ı Mevlânâ Zaîfi is made of a total of 25 letters written by Zaîfi. As 6 of these letters were previously analyzed in different works, the remaining 19 letters, which weren't researched before, are analyzed in the scope of this study. The general purpose of most of these letters is to generally present the situation to the statesmen. Besides these, there are letters addressed to relatives and friends. The language of letters in Münşeât is Turkish except for a few ones. There are some daily expressions in the letters and some parts of the work are written in plain language. However, it can be said that the overall language used in the letters is heavy; there are numerous Arabic and Persian words and

¹ Öğr. Gör. Dr., Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı, Eski Türk Edebiyatı ABD (Tekirdağ, Türkiye), mayalcinkaya@nku.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-7487-5390. [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 08.07.2022-kabul tarihi: 20.08.2022; DOI: 10.29000/rumelide.1164870]

prepositional phrases in letters, which is called artistic prose. There are verses from Qur'an, hadiths, darb-ı mesel, stories, etc. in the work. Additionally, different kinds of verses are placed in the work in line with the flow of the topic. Information about the life and works of Zaîfî is presented in this study. The letters are analyzed in terms of content, language, and manner in this study, and finally, the text of the work is presented to the readers.

Keywords: Classical Turkish Literature, 16th century, Zaîfî, munsheat, letter

1. Hayatı

Asıl adı Pîr Muhammed b. Evrenos b. Nûreddin'dir. Eserlerinde Zaîfî mahlasının kullanmıştır. Hicri 900 (miladi 1494-95) senesinde Üsküp yakınlarında bulunan Karatova (Kratova) kasabasında dünyaya geldi. Henüz beş yaşındayken babasının nezaretinde ilim tahsiline başladı. Üsküp'te Kadı Burhaneddin isimli bir hocadan dersler aldı. Edirne ve Bursa üzerinden İstanbul'a vardıkdan sonra Sahn-ı Semân medreselerinde öğrenimine devam etti. Burada Zenbilli Ali Cemalî Efendi'ye mülâzım oldu. Tahsilini tamamladıktan sonra bir süre Seyyid Abdüsselam Çelebi'nin oğluna özel ders vermekle maişetini temin etti. Bütün akranları müderris olarak göreve başlarken kendisine destek olacak birini bulamayan şair, yedi yıl süren ilk mülâzımlık devresinden sonra nihayet Yenice Vardar'a müderris olarak atandı. Fakat buradaki vazifesinden pek memnun kalmadı. Yenice Vardar'da iki yıl çalıştıktan sonra Sofu Mehmed Paşa'nın daveti üzerine İstanbul'a geçti. Bu esnada Kanuni Sultan Süleyman Bağdat üzerine bir sefer düzenlemişti. Zaîfî de Mehmed Paşa ile birlikte bu sefere iştirak etmek üzere yola çıktı. Fakat Sivas'ta bir süre beklemek zorunda kaldı. Bu sırada Kanuni'nin Bağdat'ı ele geçirdiği haberini aldı. Yine Sofu Mehmed Paşa'nın davetiyle Diyarbakır'a geçti. Sofu Mehmed Paşa, Anadolu Kazaskerinden Zaîfî'ye bir müderrislik verilmesini talep etti. Kazasker ise seferi bahane ederek bu talebi yerine getirmedi. Bu arada Zaîfî, Sofu Mehmed Paşa ile Tebriz'e vardı ve burada Kanuni Sultan Süleyman ile tanışma fırsatını elde etti. Fakat Kanuni'den beklediği alakayı göremedi. Tebriz'den sonra tekrar Diyarbakır'a döndü ve Sofu Mehmed Paşa'nın vasıtasıyla Diyarbakır'daki Ziyâiyye Medresesi'nde müderrislik vazifesine tayin oldu. Kısa bir süre sonra P Sofu Mehmed Paşa, Rumeli Beylerbeyi olunca onunla birlikte Zaîfî de İstanbul'a geri döndü. İstanbul'da arkadaşı Molla Sinan'la birlikte kumaş ticareti işine girdi. Babasından kalan bütün mirası bu ticarete yatırdı. Deposunun soyulması üzerine bütün birikimini yitiren Zaîfî bu durumu Sofu Mehmed Paşa'ya anlatmaktan çekindi. Cebinde kalan cüzî miktarda bir harçlıkla Kanuni'nin Körfüz seferine iştirak etti. Parası bitmek üzereyken Rumeli Kazaskeri'nin yardımıyla Plevne Mihaloğlu Medresesi'ne müderris oldu. Sabru'l-Mesâib ve Mihaloğlu Ali Bey Vakfîyesi'nin Türkçe tercümesini burada kaleme aldı. Bu esnada Rumeli ve Anadolu Kazaskerlerinin azledildiği haberini aldı. Sofu Mehmed Paşa'nın vezirlik makamına getirilmesinin ardından paşanın aracılığıyla Yenice Vardar'daki Ahmed Beg Medresesi'ne tayin oldu. Burada bir yıl süren vazifesinin ardından Mehmed Paşa'nın davetiyle tekrar İstanbul'a geldi ve burada bir yıl kazasker mülâzımlığı yaptı. Bu yılın sonunda Kanuni ile birlikte Edirne'ye geçen Zaîfî, padişahın teklifi üzerine Hacı Hasanzâde Medresesi'nde müderrisliğe tayin oldu. Zaîfî iki yıl vazife yaptıktan sonra azledildi. Mehmed Paşa'nın daveti üzerine İstanbul'a geldi. Hâmisine durumunu arz ederek kendisinin 50 akçelik bir medreseye atanması hususunda yardım talebinde bulundu. İki sene devam eden bu azil sürecinin ardından üçüncü sene Davut Paşa Medresesi'ne müderris oldu. Üç yıl vazife yaptıktan sonra tekrar azledildi. Yedi ay işsiz kaldıktan sonra son olarak İznik Orhan Gazi Medresesi'ne atanan Zaîfî buradan emekli oldu. 9 Rebülevvel 964 (10 Ocak 1557) tarihinde ahirete irtihal eyledi. (Akarsu, 1989: XXI-XXVI; Uyar Akalın, 2001: 38-46; Koçin, 2005: 39-55; Coşkun, 2013: 103-104; Büyükkaracı Yılmaz 2013; Yalçınkaya, 2019: 105).

2. Eserleri

Dîvân-ı Zaîfî, Bâg-ı Behişt, Gülşen-i Sî-murg, Kitâb-ı Ser-Güzeşt-i Zaîfî, Kitâb-ı Nigâristân ve Hadîka-i Sebzistân, Başlıksız Bir Mesnevi, Bostân-ı Nasâyih, Der-Beyân-ı Kıssa-i Işkî vü Maşûk, Fâl-ı Murgân, Kitâb-ı Gülşen-i Mülûk, Kitâb-ı Sabru'l-Mesâyib, Risâle-i Cevâhir-Nâme, Risâle-i İmtihâniyye, Risâle-i Vücûdiyye, Süret-i Vakfiye-i İbn-i Mihal Ali Bey ve Münşeât (Akarsu, 1989: XXIV-XXXIX; Uyar Akalın, 2001: 47-61; Koçin, 2005: 56-70).

3. Münşeât'ın Nüshaları

3.1. Topkapı Sarayı Müzesi Nüshası

Zaîfî Münşeâtı'nın iki nüshasına² ulaştık. Bunlardan ilki müellif hattı olup Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde Revan Köşkü, nr. 822'de kayıtlı Zaîfî Külliyyatı'nın (Büyükkarcı Yılmaz 2013) 184b-194b varakları arasında yer alır. Metin harekelidir. Başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Metin içinde geçen ayet, hadis, darb-ı mesel ve kelam-ı kibâr gibi bazı Arapça ifadelerin üzerine kırmızı mürekkeple çizgi çekilmiştir. Eserin hâtimesinde bizzat müellif tarafından Hicri 962 senesinin Rebîü'l-evvel ayının 17. gününde (9 Şubat 1555) tamamlandığı belirtilmektedir. Zaîfî'nin Münşeâtı'nda toplam 25 mektup yer alır. Şairin Vezir-i Azam Rüstem Paşa'ya gönderdiği 22 no'lu mektup³ ile eşine gönderdiği 15, 16, 17, 18 ve 19 no'lu mektuplar⁴ daha önce başka çalışmalara konu olduğundan, bu makalede bu 6 mektubun haricindeki 19 mektup ele alınmıştır. Başsağlığı münasebetiyle gönderilen 1. mektup Farsça, Beşiktaşlı Yahya Efendi'ye gönderilen ikinci mektup Arapçadır. Bu iki mektuba ilaveten 10. mektubun bir kısmı Farsçadır. Bunların dışındaki mektupların dili Türkçedir. Münşeât'ta yer alan mektupların başlıkları ve sırası aşağıdaki gibidir:

1. Be-ķâđî-i Edrene ki Maĥdûm-zâde-i Merĥûm Pîrî Paşa Muĥammed Ćelebîst der-Vefât-ı Pedereş 'İyâdet-nâme bâ-Târîĥahâ Ārâste Mevlânâ Zâ'îfî Firistâd
2. Mine'l-'Abdi'z-Zâ'îfî'n-Naĥîf ve Hüve 'Abdu Men Yuĥyi'l-'izâme ve Hiye Remîm ilâ-Cenâbi'l-Ĥazreti'l-Mevlâ eş-Şerîf Mevlânâ Yaĥyâ Efendi el-Muĥsinü'l-Kerîm
3. Yeñiçeri Ağasına İrsâl İtdügi Mektûbuñ Şüretidür
4. Cenâb-ı 'İzzet-me'âb Sa'âdet-nişâb Ĥazret-i Sulţânüm Kâm-yâb
5. Ez-Münşe'ât-ı Mevlânâ Zâ'îfî ki be-Muĥammed Paşa ez-İzniķ be-Baĥdâd Firistâd
6. Sulţânüm Kâm-yâb
7. Sulţânüm Kâm-bîn ü Kâm-yâb
8. Sulţânüm Kâm-bîn ü Kâm-yâb
9. Sulţânüm Ĥazretleri Kâm-yâb be-Bursa Rûşeni-zâde-râ Firistâd
10. Sulţânüm Ĥazretleri Kâm-yâb
11. Ĥazret-i Sulţânüm

² Külliyyat'ın müellif nüshasından istinsah edilmiş bir diğer nüshası Vakıf Hat Sanatları Müzesi No. 840 numarada kayıtlıdır (Büyükkarcı Yılmaz, 2013). Adı geçen müzede devam etmekte olan restorasyon çalışmaları nedeniyle bu nüshayı edinemedik.

³ Gökyay, 1974: 39-41.

⁴ Çakır, 2008: 115-131.

12. Hâzret-i Sultânüm Kâm-yâb
13. Vezîr-i A'zam Ahmed Paşa Hâzret-i Sultânüm Lâ-zâle Mu'azzaman Hâzretlerine İrsâl Olındı
14. Sa'âdetlü Sultânüm Kâm-yâb
15. Tebrîz'den Rûm'a İrsâl Olan Nâme Şüretidür Hêlâlüm Hâzret-i Sultân el-Mu'azzama
16. Hêlâlüm Hâzret-i Sultân el-Mufahhama
17. Diyârbekir'den Rûm'a İrsâl Olan Mektûb Şüretidür Hêlâlüm Yedîmu'llâhu 'İşmetehâ
18. Diyâr-ı 'Acem'den Rûm'a İrsâl Olan Nâme Şüretidür Hêlâlüm Hâzret-i Sultân el-Mu'azzama
19. Hêlâlüm Yedîmu'llâhu 'İşmetehâ
20. 'Abdî Halîfe el-Mükerrrem
21. Sultân Muhammed[ın] Sâ'atçisi Seyyid Necmeddîn'e İrsâl Olan Mektûb Şüretidür Koştanîniyye'de
22. Dâmâd-ı Pâdişâh-ı 'Âlem Vezîr-i A'zam Rüstem Paşa-yı Mufahham Diyâr-ı 'Acem Seferine Teveccühinde Zâ'îfî'nün Virdügi Tazarru' -nâme Şüretidür
23. Vezîr-i Sâliş Olan İbrâhîm Paşa Hâzretlerine' Arz-ı Hâl ve Du'â-nâme-i Mevlânâ Zâ'îfî Çelebidür
24. Hâcî ve Gâzî Bosna Begi Muhammed Paşa'ya Gönderilen Mektûb Şüretidür
25. Vezîr-i A'zam Dâmâd-ı Pâdişâh Rüstem Paşa'ya Def'a-i Şâniyede' Arz-ı Hâl ve Tazarru' -nâme Şüretidür

Nüsha adı makale içinde "TS" şeklinde kısaltılarak verilmiştir.

3.2. Paris Bibliyotek Nüshası

Külliyat'ın müellif nüshasından istinsah edilmiş ikinci nüshası Paris Bibliyotek Nasyonel Suppl. Turc 572 (R66071)'de mevcut olup (Büyükkarcı Yılmaz 2013) Münşeât 320a-329b varakları arasında yer almaktadır. Eserin fihristinde bu bölüm "Münşeât-ı Mütenevvia" şeklinde isimlendirilmiştir. Metin harekelidir. Metinde bir takım imla ve hareke hataları görülmektedir. Bununla birlikte nadiren de olsa metnin bazı kısımlarında müstensih tarafından bazı ilave ve tashihler yapılmıştır. Eserin hâtimesinde "fi 7 Rebîü'l-evvel sene 964" (8 Ocak 1557) tarihi yer almaktadır. Mektupların sıralanışı şu şekildedir: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 12, 11, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25. Görüldüğü üzere müstensih nüshasında sadece 11 ile 12. mektubun yeri değişmiş olup diğer mektuplar müellif nüshasındaki tertibe uygun olarak sıralanmıştır. Nüsha adı makale içinde "BN" şeklinde kısaltılarak verilmiştir.

4. Mektupların muhtevası

1. Mektup

Zaîfî, Farsça kaleme aldığı bu mektubu Pîrî Mehmed Paşa'nın⁵ vefatı üzerine oğlu Edirne Kadısı Muhyiddin Mehmed Râşid Efendi'ye başsağlığı dilemek maksadıyla göndermiştir. Zaîfî Divanı'ndaki

⁵ Pîrî Mehmed Paşa. 16. yüzyıl Osmanlı veziriazamlarından Pîrî Mehmed Paşa 867 (1463) senesinde Konya'da doğdu. Babası Şeyh Cemâl-i Halvetî'nin Halvetiyye şeyhi olarak bulunduğu Amasya'da başladığı medrese tahsilini İstanbul'da tamamladı. Amasya'da bir süre kâtiplik vazifesini ifa etti (896/1491). II. Bayezid'in tahta çıkmasıyla İstanbul Fatih İmaretî mütevelliliği ile görevlendirildi. II. Bayezid'in son yıllarında kadılıktan hazine defterdarlığına atandı. Yavuz Sultan

“Fi’t-Tevârîh” bölümünde kayıtlı manzumelerden anlaşıldığı üzere Pîrî Mehmed Paşa şairin destek gördüğü devlet adamlarından birisidir (Akarsu 1993: 16). Mektupta yürek yakan haber nedeniyle duyulan derin üzüntü dile getirilmiş, bu derdin yegâne çaresinin sabır olduğu ve sabredenleri büyük mükafatlar beklediği ifade edilmiştir. Zaîfî, 939 (1532) yılına işaret eden dört mısra ile Pîri Paşa’nın vefatına tarih düşürdükten sonra merhum paşaya ve oğluna hayır duada bulunarak mektubunu noktalamıştır.

2. Mektup

Şefkat-nâme⁶ türünde bir mektup olup günümüzdeki referans mektuplarına karşılık gelmektedir. Zaîfî, Davut Paşa Medresesi’nde müderris iken Mevlana Yahya Efendi’ye⁷ göndermiştir. Mektubun dili Arapçadır. Mektupta Mevlânâ Bâli isminde bir talebenin *Muhtasarât*’ı tamamlayıp altı sene beş ay müddetinde de *Mutavvelât*’ı okumakta olduğunu, Kerdevî’nin halifesi Mevlânâ Abdülkerim ile Edirne’de kadı Sinan Çelebi’nin talebelerinden ve aynı zamanda Kerdevî’nin de halifesi olan Mevlânâ Davud isimli şahısların Mevlânâ Bâli’nin bu tahsil sürecine şahitlik ettiklerini ifade ettikten sonra mezkûr talebeyle ilgili nihaî kararın Sultan Süleyman Han’a ait olduğunu belirtir. Mektubun sonunda hicri 952 senesinin Zilkade ayının onuncu gecesinde (13 Ocak 1546) yazıldığı ifade edilmiştir.

3. Mektup

Akranlarından kimi müderris kimi kadı olarak atanırken kendisine destek olacak bir hâmi bulamayan ve bu hususta kimseye de minnet etmeyen Zaîfî, yedi yıl mülâzımlıkta kaldıktan sonra Vardar Yenicesi’nde Musa Bey Medresesi’nde müderris olarak vazifelendirilmiştir. Bununla birlikte Kanuni Sultan Süleyman’a hitâben yazmış olduğu “ilet” redifli gazelinden buradaki vazifesinden pek hoşnut

Selim’in tahta oturmasıyla başdefterdâr oldu. Rumeli defterdarı olarak Çaldıran seferine katıldı. Çaldıran’da Safevî ordusu ile karşı karşıya kalındığı esnada gerçekleştirilen müşâverede hemen savaşa girilmesi yönündeki fikirleri kabul gördü ve bu fikirle padişahın dikkatini çekti. Şah İsmail’in savaş meydanından kaçması üzerine ona ait hazine ve malların denetimiyle vazifelendirildi 1514 senesinde Mustafa Paşa’nın azli ile boşalan vezirliğe atandı. Amasya’da meydana gelen yenileri ayaklanmasında evi yağmalandı. İstanbul’a döndükten sonra yapılan tahkikat neticesinde bu olayda ihmali olduğu gerekçesiyle vezirlikten azledildi. Çok geçmeden vezirlik tekrar kendisine iade edildi (22 Ağustos 1515). Birkaç ay sonra Diyarbakir bölgesinden gelen menfi haberler nedeniyle veziriazamlıktan azledilip Yedikule’ye hapsedildi. Aynı günün akşamı yeni sadrazamın vasıtasıyla hapisten çıkarıldı ve bir ay sonra İstanbul muhafızlığına getirildi. Yavuz Sultan Selim’in Veziriazam Yunus Paşa’yı idam ettirmesinin ardından veziriazamlığa atanan (25 Ocak 1518) Pîri Mehmed Paşa, padişahın vefatına kadar bu vazifesini sürdürdü. Kanûnî Sultan Süleyman döneminde de yaklaşık üç yıl veziriazamlık görevine devam etti. Padişahla birlikte Rodos Seferi’ne katıldı. Kuşatmanın uzaması neticesinde bu seferde serdar olarak vazife alan Pîri Paşa’nın damadı görevinden alınıp yerine aynı zamanda Pîri Mehmed Paşa’nın rakibi olan Ahmed Paşa (Hain) görevlendirildi. Bu sefer dönüşünde rüşvet almakla itham olundu. Yapılan tahkikat neticesinde suçlu bulunan veziriazam 1523 senesinde görevinden azledildi ve yerine İbrahim Paşa atandı. Pîri Mehmed Paşa’nın aleyhine çıkan bu kararda Ahmed Paşa’nın etkili olduğu görüşü yaygındır. Pîri Mehmed Paşa vefatına kadar (1532) Silivri’deki çiftliğinde yaşamını sürdürdü. Onun ölümünde, padişahın katında tekrar ilgiye mazhar olmasından rahatsızlık duyan İbrahim Paşa’nın etkili olduğu ve Pîri Mehmed Paşa’nın oğlu Edirne kadısı Muhyiddin Mehmed Râşid Efendi’ye babasını zehirlettiği rivayet olunur. Kaynaklarda Pîri Paşa’nın “Remzî” mahlasıyla şiirler yazdığı ve bir divançada bir araya getirdiği belirtilmektedir. Fakat bu eser günümüze intikal etmemiştir (Küçükdağ, 2007, 280-281).

⁶ Şefkat-nâme: “Şeyh, âlim ve kadı gibi makam sahipleri tarafından bir başkası adına devletten görev, iş veya yer istemek amacıyla yazılmış mektuplardır” (Gültekin, 2015: 258-269).

⁷ Mektubun gönderildiği şahıs kanaatimizce Beşiktaşlı Yahya Efendi olmalıdır. Beşiktaşlı Yahya Efendi (ö. 978/1571). 1495 senesinde Trabzon’da doğdu. Babası Şâmi Ömer Efendi, Trabzon’da kadılık yaptığı esnada Şehzade Selim Trabzon sancak beyi idi. Bu dönemde Ömer Efendi ile Şehzade Selim arasında bir dostluk bağı olduğu anlaşılmaktadır. Zira Şehzade Süleyman’ın annesinin sütü yetmeyince Yahya Efendi’nin annesi Afife Hatun şehzadeyi emzirmiş ve böylece Yahya Efendi ile Kanuni Sultan Süleyman sütkardeşi olmuşlardır. Çocukluk ve ilk gençlik yıllarını Trabzon’da geçiren Yahya Efendi’nin tahsilini Trabzon’daki medreselerin birinde tamamladığı tahmin edilmektedir. Yavuz Sultan Selim’in tahta oturmasının ardından Şehzade Süleyman’ın maiyetinde ailesiyle birlikte İstanbul’a geçti. İstanbul’da Zenbilli Ali Efendi’nin yanında tahsilini tamamladı. Hocasının vefatından sonra Canbaz Mustafa Medresesi’ne müderris olarak atandı. Ardından sırasıyla Hacıhasanzâde, Efdâliye, Çoban Mustafa Paşa, Mihrimah Sultan medreselerinde ve Sahn-ı Semân Medresesi’nde müderrislik vazifesini sürdürdü. Göreve atanmasından iki yıl sonra Şehzâde Mustafa’nın öldürülmesi hadisesi sırasında saraydan çıkarılan annesi Mâhidevan Sultan’ın yeniden saraya alınması için Kanuni’ye arıza yazdı. Bu arıza nedeniyle padişahla araları açılan Yahya Efendi, görevinden alınarak emekli edildi. Vazifesinden ayrıldıktan sonra kendi imkânlarıyla Beşiktaş’ta geniş bir arazi satın aldı ve kalan ömrünü burada inşa ettiği dergâhta geçirdi. 4 Mayıs 1571 tarihinde vefat etti (Şahin, 2013: 243-244).

olmadığı hatta İstanbul'daki mülâzımlık günlerine hasret duyduğu anlaşılmaktadır (Akarsu 1989: XXII; Uyar Akalın 2001: 42). Bu mektubu bu vazifesi esnasında kaleme almıştır. Mektubun başlığında yeniçeri ağasına gönderildiği belirtilmekle birlikte herhangi bir isim zikredilmediği için mektubun muhatabı tespit edilememiştir. Mektubun giriş bölümünde muhatap övgü dolu sözlerle methedilmiştir. Ardından mezkûr ağanın kendisini bir mektupla huzuruna davet ettiğini fakat mühim bir mesele sebebiyle hısım akrabayı birkaç günlüğüne ziyaret etmesi icap ettiğinden bu davete icabet edemediğini fakat bu sıla ziyaretinin ardından en kısa zamanda kendilerini ziyaret edeceğini bildirir.

4. Mektup

Mektubun sonundaki “el-müderriş bi-medreseti ‘Alî Beg bin Miḥal fî-ḳaryeti Plevne el-maḥrûsa” ifadesinden bu mektubu Plevne’de Mihaloğlu Ali Bey Medresesi’nde vazife yapmakta iken yazdığı anlaşılmaktadır. Talep-nâme⁸ türünde bir mektuptur. Sofu Mehmed Paşa’nın⁹ Rumeli Beylerbeyliği’ne tayin olunmasıyla Zaîfî de paşayla birlikte İstanbul’a döner. Burada Molla Sinan isimli bir tanıdığının teşvikiyle ticaretle meşgul olmaya karar verir. Arkadaşının tavsiyesine uyarak babasından miras kalan bütün parayı kumaş ticaretine yatırır. Fakat bir Cuma namazı dönüşü depodaki bütün kumaşlarının çalındığını öğrenir fakat bu durumu Sofu Mehmed Paşa’ya söyleyemez. Beş parasız ortada kalır. Rumeli kazaskerinin aracılığıyla nihayet Plevne’deki Mihaloğlu Ali Bey Medresesi’ne tayin olur. Burada Sabru’l-Mesâib ve Mihaloğlu Vakfiyesi’nin tercümesini kaleme alır. Bu esnada Rumeli ve Anadolu kazaskerlerinin görevden alınması bir parça olsun içini rahatlatmıştır. Ardından “sözünü mızrak gibi taşa bile geçiren” Sofu Mehmed Paşa’nın vezirliğe getirilmesiyle talih bir kez daha Zaîfî’nin yüzüne güler (Akarsu 1989: XXIV; Uyar Akalın 2001: 43-44). Şairin biyografisinden ve mektubun sonundaki dua kısmında yer alan “tâ nihâyet-i vizâret...” ifadesinden hareketle bu mektubu, hayatı boyunca pek çok defa desteğini gördüğü hâmisî Sofu Mehmed Paşa’ya gönderdiği kanaatindeyiz. Mektupta Mehmed Paşa ile en son Kumanova’da görüşüp konuştuklarını, bu buluşmadan sonra ayrı düştüklerini anlatır. Paşa’dan ayrıldıktan sonra işlerinin yolunda gitmeyip başına türlü belalar gelmiştir. Balkan dağlarını aşıp Plevne isimli kasabada birkaç danışmende ders vermekle meşgul olmakla birlikte Mihaloğulları’nın memleketinde bu kederli halden kurtulmak mümkün olmamıştır. Buna ilaveten hâmisinden ayrı kalmanın verdiği üzüntü ve ona duyulan hasretin şiddetinden gönül aynası taşlığa dönmüş, gönül şişesi paramparça olmuştur. Bütün mahlukâtı yaratan ve onların isteklerine cevap veren Allah’tan tek dileği bu zayıf ve çaresiz kulunu görüp gözeterek teselli etmesidir. O melek yüzlü paşadan umulan ve talep edilen münasip bir şekilde bu diyardan kurtulmasına vesile olmasıdır. Bunun için Murad Paşa veya Küçükçekmece’de yirmi beşli bir medresede, eğer buna imkân olmazsa Vardar Yenicesi’nde Ahmed Bey Medresesi’nde, Üsküp veyahut adı geçen medreselerin muâdili otuzlu bir medresede kendisine vazife verilmesini talep etmektedir. Nitekim Zaîfî’nin bu isteği karşılık bulmuş, Mehmed Paşa’nın tavassutuyla Vardar Yenicesi’ndeki Ahmed Beg Medresesi’ne 30 akçe yevmiye ile tayin olunmuştur (Akarsu, 1989: XXIV; Uyar Akalın, 2001: 44).

5. Mektup

Başlıktan da anlaşıldığı üzere Zaîfî bu mektubunu İznik’te Orhan Han Medresesi’nde müderriş iken Bağdat’ta görev yapan Sofu Mehmed Paşa’ya göndermiştir. Sofu Mehmed Paşa 952-54 (1545-46, 47-48)

⁸ Talep-nâme: “Bu mektupların en belirgin özelliği, doğrudan doğruya yazan tarafından bir istekte bulunulmasıdır. Çoğunlukla bağış, maaş, kâtiplik veya başka bir görev, tımâr, görüşmek isteme konularında yazılmaktadırlar” (Derdiyok, 1999: 737).

⁹ Mehmed Paşa (Sofu/ Hacı): Enderûn’da yetişti. 941’de (1534/35) Rumeli Beylerbeyi, 944’de (1537/38) kubbe veziri ve ikinci vezir makamına atandı. 952 (1545) senesinde Bağdat’a memur, 954’de (1547) Bosna Beylerbeyi ve 958’de (1551) Budin Beylerbeyi olarak atanmış ve orada vefat etmiştir (Mehmed Süreyya, 1996: IV, 1073).

yılları arasında Bağdat'ta görev yapmıştır (Alpay Tekin 1978: 125). Dolayısıyla mektup bu tarihler arasında gönderilmiş olmalıdır. Orhan Han Medresesi Zaîfî'nin son görev yeri olup buradan emekliye ayrılmıştır (Uyar Akalın 2001: 44). Mektup bir mahabbet-nâme/meveddet-nâme¹⁰ örneğidir. Halkı yöneten ve kendisine güzel bir yaşam bahşedilen efendisinden uzak kalanların kulluk vazifelerini yerine getirirken samimi bir şekilde yapmış oldukları duaların kabule en yakın dualar olduğunu belirterek mektubuna başlar. Allah'ın rızasına tâbi olmak suretiyle ebedî saâdete mazhar ve türlü mükafatların kaynağı olan ilim, fazilet ve hikmet sahiplerinin halkın toplantılarının başköşesinde ve ibadetin eda edildiği camilerde farz ve sünnetin ihyâsıyla meşgul olduklarını ifade eder. Zamanın en güzelinde ve vatanların en azizinde samimi dua merasimleriyle meşgul olan bu hâcet sahiplerinin bütün isteklerinin yerine gelmesini, Hakk'ın rahmeti ve O'na olan yakınlıkları vesilesiyle Allah tarafından kendilerine verilen en güzel mükafat ve iki cihan saâdeti olarak gördüklerini söyler. Özellikle yüce nimetlerin şükürünün tam olarak edası "ibadet, kulların üzerine farzdır" mucibince bunu beş vakit namazın kılınması olarak görüp ihlâs sahibi doğru kimselerin iyilik ve lütüflardan istifade etmelerinin en önemli şeylerden biri olduğunu belirtir. Maksadının muhatabına bağlılığını, kendisinin samimi hizmetkârlarından olduğunu beyan etmek olduğunu bildirir. Sözü uzatmamak gerektiğini ifade ettikten sonra dua cümleleriyle mektubunu bitirir.

6. Mektup

Mektubun muhatabıyla ilgili herhangi bir isim zikredilmemekle birlikte mektubun başında yer alan beytin birinci mısrasındaki "Çü Paşa Hazretine vâsıl ola" ifadesinden ve şairin hayat hikâyesinden hareketle Zaîfî'nin bu mektubu, hâmisi Sofu Mehmed Paşa'ya gönderdiği kanaatindeyiz. Muhatabına övgü dolu sözler sıraladığı mukaddime kısmından sonra paşa hazretlerinin din düşmanlarına karşı gerçekleştirdiği seferinde başarı dileyip bu seferden dönüşlerinde kendileriyle görüşme isteğini ifade eder.

7. Mektup

Zaîfî'nin Plevne'de Ali Bey Medresesi'nde müderris iken gönderdiği ikinci mektuptur. Mektupta herhangi bir isim zikredilmez fakat mektupta yer alan samimi ifadelerden mektubun muhatabının Zaîfî'ye yakın bir devlet büyüğü olduğu anlaşılmaktadır. Müellifin hayatı hakkında edindiğimiz bilgilerden ve mektubun giriş kısmındaki beyitte yer alan "şems-i vizâret" ifadesinden hareketle bu mektubu Sofu Mehmet Paşa'ya gönderdiğini düşünmekteyiz. Zaîfî mektubunda, bu gurbet yurdunda yaşamaktan oldukça bunaldığını, ellere yüzü gülse de içinin kan ağladığını, kara bahtından başka kimsesinin kalmadığını anlatır. Vaktiyle paşanın yakınında iyi bir konumdayken ayrılık Nemrut'unun mancınığı ile ayrılık ateşine atılmış böylece çaresiz bir derde düşmüştür. Yılda bir kez gonca misali göz ucuyla da olsa kendisine ilgi gösterilmesini beklemektedir. Paşadan çok büyük bir beklentisi yoktur. Tek isteği eşliğine yüz sürüp bir süreliğine kendisiyle görüşebilmek veya paşanın bir vesile ile Zaîfî'nin bulunduğu yere himmet buyurmalarıdır. Ayrıca Şücâ Kethüdâ, Hüsrev Kethüdâ ve Mustafa Bey ile paşanın sıhhat ve afiyette olduğuna dair bir meveddet-nâme gönderirlerse yorgun gönlüne sıhhat, hasta bedenine afiyet vesilesi olacaktır. Bu sene büyük bir veba salgını vuku bulmuş, Mihallıların tamamı firar etmiştir. Zaîfî ise Allah'a tevekkül edip her an ölümü bekleyerek başka bir yere hareket etmemiş, bu

¹⁰ Mahabbet-nâme-Meveddet-nâme: "Dostlar arasında sevgi, özlem ve kardeşlik duygularının dile getirilmesi ve hâl hatır sorma amacıyla yazılan mektuplardır. Bu tür mektuplar, mevki ve makama uygun hitap zorunluluğu bulunmayan yalnızca dostluğun getirdiği saygı ve sevginin uygun bir dille ortaya konulduğu, muhatabın hâl ve durumunun sorulduğu mektuplardır" (Gültekin, 2015: 258).

yüzden zâtîlileri bulunduğu yerin yakınlarına gelmelerine rağmen kendileriyle görüşmek mümkün olmamıştır. Bu nedenle özürlerinin kabulünü beyan eder. Hayır dualar ederek mektubuna son verir.

8. Mektup

Talep-nâme türünde bir mektuptur. Zaîfî, Plevne'deki Ali Bey Medresesi'ndeki vazifesi esnasında bulunduğu yerdeki hoşnutsuzluğunu dile getiren iki mektubu¹¹hâmisi Sofu Mehmed Paşa'ya göndermişti. Paşa, Zaîfî'nin bu talebini karşılıksız bırakmamış, Vardar Yenicesi'ndeki Ahmed Bey Medresesi'ne tayinini sağlamıştır. Zaîfî, bu mektubunda Sofu Mehmed Paşa'ya övgü içeren sözlerini sıraladıktan sonra paşanın ihsan ve inayetiyle Ahmed Bey Medresesi'ndeki vazifesine başladığını, kendinden önce vazifeye başlayan müderrislerden hiçbirinin böylesine dört başı mamur bir muamele görmediğini ve bu durumun herkesin dilinde olduğunu ifade ederek yeni vazife yerinden memnuniyetini dile getirir. Fakat bütün bunlara rağmen zâtîlilerinden ayrı kalmanın verdiği huzursuzluktan yakınmaktadır. Bu yüzden en kısa zamanda kendisiyle görüşmek ve paşanın yakınında olmak istediğini söyler. Dua cümleleriyle mektubunu bitirir. Sofu Mehmed Paşa, Zaîfî'nin bu isteğini de cevapsız bırakmamıştır. Ahmed Bey Medresesi'nde bir yıl süren müderrislik vazifesinin ardından şair İstanbul'a paşanın yanına dönerek burada kazasker mülâzımlığı vazifesine başlamıştır (Akarsu, 1989: XXV; Uyar Akalın, 2001: 44).

9. Mektup

Zaîfî'nin İstanbul'daki kazasker mülâzımlığı vazifesi bir yıl devam eder. Kanuni ile birlikte Edirne'ye giden şair burada müderrislik teklifi alır ve otuz akçelik Hacı Hasanzâde Medresesi'nde¹² vazifesine başlar (Akarsu 1989: XXV; Uyar Akalın 2001: 44). Bu mektubu bu görevi esnasında Rûşenî-zâde'ye¹³ göndermiştir. Mektubun başlığındaki "be-Bursa" ifadesinden Rûşenî-zâde'nin Bursa'daki vazifesi esnasında bu mektubun gönderildiği anlaşılmaktadır. Şefkat-nâme türünde bir mektuptur. Mektubu getiren şahıs hakkında övgü dolu ifadeler kullanır. Bir dönem kendi hizmetinde bulunan mezkûr şahsın, daha sonra Ali Paşa Medresesi'nde müderris olan Mevlânâ Cafer Efendi'nin hizmetlerinde uzun zamandan beri (muhtelif) dersler alıp *Hidâye*'yi okumakta olduğunu bildirir. Büyük âlimlerin kutlu yolunun eşliğinde duran ve fazilet sahiplerinin kat ettiği mertebelerde bulunmaya layık bu talebeye zâtîlilerinin yardım ve desteklerini ümit ettiğini ifade etmiştir.

10. Mektup

Hacı Hasan Medresesi'nde müderris iken kaleme aldığı bu mektubu, uzun bir zamandan beri kendi hizmetinde bulunan bir ilim talibine referans olmak maksadıyla Mevlânâ Abdülgaffâr Efendi'ye¹⁴ göndermiştir. Mektubun hâmilinin ismini vermemiş "Mevlânâ fülân bendenüz" şeklinde ifade etmiştir. Mektubu getiren şahsın kıymetli âlimlerle birlikte çalışmaya layık kabiliyetli bir genç olduğu ve kendisine gerekli yardım ve desteğin sağlanması hususu ifade edilmiştir. Mektubun devamında yine aynı minvalde hususların ele alındığı Farsça bir kısım daha mevcuttur. Bu kısımda da mektubun

¹¹ 4 ve 7 no'lu mektuplar.

¹² Zaîfî bu mektubunda vazife yerinin adını "Medreseti İbni'l-Ôâcî Ôasan" (Hacı Hasanoglu) şeklinde, 10 no'lu mektubunda iki yerde "Medreseti'l-ÔâccÔasan" (Hacı Hasan Medresesi) şeklinde kaydetmiştir.

¹³ Nimetullah Efendi (Rûşenîzâde): Ali b. Rûşen'in oğlu olan Nimetullah Efendi, babasından kalan mirası tükettikten sonra çalışıp müderris oldu ve Bursa'da evkaf müfettişliği yaptı. 1546 senesinde atandığı Bağdat kadılığından 1548'de azledildi. 1549'da Halep mollası, 1550'de Muradiye müderrisi oldu. 1559/60 senesinde Medine kadısı olarak görevlendirildi. Nisan 1562'de vefat eyledi (Mehmed Süreyya, 1996: IV, 1256).

¹⁴ Mevlânâ Abdülgaffâr Efendi hakkında herhangi bir bilgiye ulaşamadık.

muhatapı Abdülgaffâr Efendi övülerek mektubun hâmilî talebenin kabulü için ricada bulunur. Dua cümleleriyle mektubunu noktalar.

11. Mektup

Zaîfî genellikle mektuplarının sonunda “falanca medresede müderris Zaîfî” şeklindeki ifadelerle görev yerini belirtmiştir. Fakat bu mektupta bu tür bir ifadenin yer almaması bu mektubu görevden alındığı bir dönemde yazmış olması ihtimalini hatıra getirmektedir. Nitekim Zaîfî, hayatı boyunca pek çok defa azille karşı karşıya kalmıştır. Mektubun giriş kısmında muhatabına övgü ve saygı içeren cümleleri sıraladıktan sonra Osmanlı dinî hayatından kesitler sunar. İlim meclislerinden, salihlerin mahfillerinden, kutsal mekânlardan, muhtelif ibadethaneler ile buralarda mübarek vakitlerde, kutsal günlerde, kutsal mekânlarda icra edilen ibadetlerden bahseder. Bu tasvirlerden sonra Buhûrcu Hacı Pîrî¹⁵ isimli şahsın bu bahsi geçen zamanlarda ve hallerde can u gönülden mektubun muhatabına hayır dua ile meşgul olduklarını söyler. Dua ifadeleriyle mektubuna son verir.

12. Mektup

Mektupta geçen “semiyy-i Muhammed Hazretlerine” ifadesinden bu mektubun muhatabının hâmisi Sofu Mehmed Paşa olduğu kanaatindeyiz. Mektubun içeriğinden Zaîfî'nin azledildiği bir dönemde mansıp talebi için yazdığı anlaşılmaktadır. Mektubun muhatapı hakkında övgü dolu sözlerini sıralar ve daima kendilerine hayır dua ile meşgul olduğunu belirttikten sonra esas mevzuya gelir. Gurbette bir köşeye çekilmiş hakir Zaîfî'yi yalnızlık ve bitkinlik içinde gören yakın arkadaşları ve vefalı dostları onun mevkiinde birinin ilerlemesi ve yükselmesi gerekirken vazifesinden azledilmesini, taç sahibi bir emir ile cer toplayan bir fakirin hikâyesine benzetirler. Hikâyeye göre Hâtem-i Tay gibi cömertliğiyle meşhur bir emir vardır. Türü müsbetlerle karşı karşıya kalan fakir bir adam, kendisine ve ailesine yardımı dokunur ümidiyle mezkûr emirin huzuruna varır. Emir onu sınamak maksadıyla yanındaki hizmetkârlarına gizlice işaret edince oradakiler adamın neyi var neyi yok hepsini alırlar. Emir in hışmından çekinen biçare adam huzurdan ayrılıp mahalleye geri döndüğünde karga gibi çıplak adamı gören köpekler etrafını sarıp peşine düşerler. Yerden taş alıp köpekleri uzaklaştırmak ister fakat kış mevsiminin sert soğuklarından taş toprak buz tuttuğu için çaresiz adam buna muktedir olamayınca “Bunlar nasıl cimri bir millettir adamı soyarlar, ihtiyarı dondururlar ve köpeğe atacak bir taş bile vermezler!” der. Adamın bu sözü nüktedan bir şahsiyet olan emirin hoşuna gider ve bu fakiri huzuruna çağırıp şaşalı elbiseler, şemsî külahlar ile mebzul miktarda ihsanlarda bulunur ve ayrıca yüksek makamda bir vazifeye tayin eder. Kıssadan hisse budur ki Zaîfî'ye hâmisi tarafından bolca ihsanın yapıldığı herkesçe bilinmekle birlikte düşman köpeklerin hücumunu bertaraf etmek için mansıp gibi bir taş lazımdır. Zira mansıp sahibi olan kişi mutlu mesut yaşar. İç huzuru olmayan insan ise ibadetten bile tat alamaz. Gelir olmayınca harcama yapmak da mümkün değildir. Alacaklıları gölge gibi peşindedir. Bu yüzden en kısa zamanda kendisine bir mansıbın verilmesini beklediğini ifade eder. Zira bu yalnızlık ve hayattan elini eteğini çekme öyle bir dereceye varmıştır ki onun bu halini gören şeriat ehli “Zaîfî, tarikat ehline o derece yakınlaştı ki tekkede ihtiyar dervişlerin arasına girmeye pek münasıptır” şeklinde sözler söylemektedirler. Zaîfî, “ricalin himmeti dağları söküp atar” diyerek hâmisinden beklentisini özetler ve dua cümlesiyle mektubuna son verir.

¹⁵ Buhûrcu Hacı Pîrî hakkında herhangi bir bilgiye ulaşamadık.

13. Mektup

Zaîfî bu mektubunu vazifesinden azledildiği bir dönemde Vezîriâzam Kara Ahmed Paşa'ya¹⁶ göndermiştir. Kara Ahmed Paşa, Kanuni Sultan Süleyman devrinde 1553-1555 tarihleri arasında veziriazamlık vazifesini ifa etmiştir (Emecen, 2001: 357-358). Mektupta padişahın İstanbul'dan İran üzerine sefer çıktığı belirtilmektedir. Kanuni Sultan Süleyman, 28 Ağustos 1553 tarihinde İran'a üçüncü seferini düzenlemek üzere İstanbul'dan yola çıkmış, 30 Ekim 1554'te Amasya'ya geri dönmüştür (Emecen, 2010: 69-70). Dolayısıyla Zaîfî bu mektubunu 1553-1554 tarihleri arasında göndermiş olmalıdır. Mektupta geçen "Dört yıl az zaman degüldür" ifadesinden bu azil sürecinin dört yıl sürdüğü anlaşılmaktadır. Mektubun giriş kısmında muhatabına övgü dolu sözler sıraladıktan sonra ifk hadisesiyle ilgili olarak ayet inmesine rağmen Hz. Ayşe (r.a)'nın hakkında, Hz. Peygamber'in ashabı, Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer ve diğer hüküm vericilerin haklarında İran'ı idare eden Kızılbaşların ve onların taraftarlarının ifrât ve tefrîte düştüklerini ve buna ilaveten Hz. Ali hakkında Nasrânîlerin İsâ (a.s)'a isnat ettiklerine benzer bir tavır göstermek suretiyle Yüce Kurân'ın bazı ayetlerini inkâr noktasına geldiklerini ifade eder. Bütün bunlardan dolayı sultanların sultanı, Arap, Acem ve Rum'un hâkimi, yenilmez ordusuyla birlikte bu taife ile mücadele etmesi icap ettiğinden padişah İstanbul'dan İran'a sefer düzenlemiştir. Vakit kaybetmeden âlimler, şeyhler, ârifler, imamlar, müezzinler büyük-küçük, zengin-fakir herkes Hz. Eyyüb el-Ensârî Camii ve Türbesi'nde, Atik Sultan Han Camii'nde ve İki Şerefeli Cedit Şehzâde Camii'nde her hafta pazartesi ve perşembe günleri münâvebeli olarak bir araya gelmek suretiyle İstanbul'un dört bir yanından bölük bölük gelerek huşû içinde dua ve ezkâr okumaktadırlar. Kur'ân tilavetiyle meşgul olan cemaat, camileri ağzına kadar doldurmaktadırlar. Zaîfî de paşa hazretleri hakkında daima hayır duada bulunduğunu ve İstanbul'da kendisine bir medrese mansıbının verilmesini beklediğini ifade eder. Dört yıl süren bu zorlu süreçte kendisinin ve ailesinin yaşadığı sıkıntıların zâtîlileri tarafından bilindiğini belirttiikten sonra dua cümleleriyle mektubunu noktalar.

14. Mektup

Duâ-nâme¹⁷ türünde bir mektuptur. Mektupta açıkça bir isim zikredilmemekle birlikte şairin hayat hikâyesini dikkate aldığımızda bu mektubu hâmisî Sofu Mehmed Paşa'ya göndermiş olması muhtemeldir. Paşa hakkında övgü dolu sözlerini serd ettikten sonra kıyamet gününe kadar sürecek olan

¹⁶ Kara Ahmed Paşa (ö. 962/1555). Arnavut asıllıdır. Enderun'a alınmış, Harem'de yetişmiştir. İlk resmi görevi kapıcıbaşlıktır. Daha sonra yeniçeri ağası olarak atanmıştır. Korfu seferiyle ertesi yıl Boğdan seferine yeniçeri ağası olarak katıldı. 1541'de Vezîriâzam Lutfî Paşa'nın azledilmesinden sonra Rumeli beylerbeyliğine atandı. Aynı sene Habsburg ordusuna karşı düzenlenen kurtarma hareketine iştirak etti. Valpo ve Sikloş kalelerinin alınmasında önemli rol üstlendi. Estergon ve İstoni Belgrad'ın ele geçirilmesiyle neticelenen kuşatmalara katıldı. Bu harekâta gösterdiği başarılar onun üçüncü vezirliğe terfisini sağladı. Bu sırada Rüstem Paşa da vezîriâzamlığa getirildi (1544). 1548 senesinde II. İran seferine üçüncü vezir olarak görevlendirildi. Esas başarısını 1549'da çıktığı Gürcistan seferine borçludur. Bu harekâtı da başarıyla tamamlayarak 24 Ekim 1549'da padişahın ordugâhının bulunduğu Diyarbekir'e ulaştı. Sokullu Mehmed Paşa'nın 1551'de Tımsıvar kuşatmasında başarısız olması, Lipova'nın düşüşü ve Erdel'in Habsburg nüfuzu altına girmesi üzerine Ahmed Paşa ikinci vezir pâyesiyile Macar seferi serdarlığına tayin edildi. Yirmi sekiz gün devam eden zorlu bir mücadelenin ardından 26 Temmuz 1552'de Tımsıvar Kalesi'ni ele geçirdi. Budin Beylerbeyi Ali Paşa'nın tavsiyesiyle Eğri'yi kuşattı fakat başarısız olunca geri çekilmek durumunda kaldı. Kanuni Sultan Süleyman'ın 5 Ekim 1553'te oğlu Şehzâde Mustafa'yı idam ettirmesi ve Vezîriâzam Rüstem Paşa'yı azletmesinin ardından Ahmed Paşa vezîriâzamlık ikinci vezirliğe terfi etti. Kanuni Sultan Süleyman Nahçıvan'a kadar ilerledi. Dönüş yolunda Şah Tahmasb'ın Çoruh boylarına saldırdığı haberini alınca Kara Ahmed Paşa'yı Oltu'ya yolladı (6 Eylül 1554). Şahın çekildiğini öğrenen Ahmed Paşa takipten vazgeçip geri döndü. Padişahla birlikte Amasya'da kış geçirdi. Bu sırada Safevîlerle barış görüşmeleri yaptı. Ayrıca diplomat heyetlerini kabul ederek onlarla görüşmeler gerçekleştirdi. Amasya Antlaşması'nın yapılmasından sonra padişahla birlikte İstanbul'a geldi. Ahmed Paşa İstanbul'a gelir gelmez Düzmece Mustafa'nın idamı hadisesi meydana geldi. Kısa bir süre sonra divan toplantısına katılmak üzere gelen Ahmed Paşa idam edildi (29 Eylül 1555). İdamıyla ilgili kaynaklarda muhtelif rivayetler mevcuttur (Emecen, 2001: 357-358).

¹⁷ Duâ-nâme: "Bir kimsenin Allah'ın karşısında aczini itiraf ederek sevgi ve tazim duyguları içinde O'ndan lütuf ve yardım isteğini dile getirdiği eserler" olarak tarif edilmekle birlikte "konu bakımından duâ-nâmelerin, daha çok bir başkası için edilen duaların işlendiği manzumeler olduğu söylenebilir" (Deniz, 2008: 15). Nitekim münşeatlarda da durum aynıdır. Duâ-nâme türündeki mektuplarda mektubu yazanın kendisi için değil de mektubun muhatabıyla ilgili dua içeren ifadelerin yer aldığı görülür.

dünya hayatında mezkûr paşanın gönül huzuru ve kafa rahatlığı içinde güzel günler geçirmesini, düşmanlarının ise baş aşağı toprak altına girmelerini temenni eder. Dua ifadeleriyle mektup son bulur. Mektupta müellifin kendine dair bir talebi yoktur. Mektubunun sonunda herhangi bir görev yeri ve unvanına yer vermemiştir.

20. Mektup

Mektubun muhatabı Abdî Halîfe¹⁸ isimli bir şahıstır. Müellif, bu mektubunu 940 senesi Recep ayının ilk gününde (16 Ocak1534) ve Mûsâ Bey Medresesi'nde müderris iken gönderdiğini belirtmektedir. Mektubuna Arapça bir ibare ile başlayan Zaîfî, muhatabına sitem dolu sözler sarf etmiştir. Geçmişte bir sohbetleri esnasında kitaplarından bazılarını Zaîfî'ye göndermeyi vadeden bu dostu sözünde durmamıştır. Mektubu getiren şahıs vasıtasıyla mezkûr kitabı göndermesini talep eder. Mektubunu, *ve 's-selâmu 'alâ-meni't-teba'a 'l-hüdâ'*¹⁹ ayetiyle bitirir.

21. Mektup

Mektubun başlığında İstanbul'da Sultan Muhammed'in (Mehmed'in)²⁰ saatçisi Seyyid Necmeddin'e²¹ gönderildiği yazılıdır. Metubun giriş kısmında muhatabın mesleğinin ehemmiyetine vurgu yapan övgü dolu sözlerini sıralar. Seyyid Necmeddin tarafından bu mektubu getiren şahıs ile dört adet ciltli kitap Zaîfî'ye gönderilmiştir. Zaîfî bunların bir kısmından istifade etmiş ve yine aynı şahısla Seyyid Necmeddin'e geri göndermiştir. Gecikmeden dolayı özürlerini beyan ettikten sonra mezkûr şahısla tekrar kendisine kitap gönderilmesini talep etmektedir. Mektubun sonunda vazifesi ve bulunduğu yer hakkında herhangi bir bilgi vermemiştir.

23. Mektup

Bu mektup Sadrazam Vezîr-i sâlis İbrahim Paşa'ya yazılmış bir arz-ı hâl ve duâ-nâmedir. Alpay Tekin, "Adı geçen İbrahim Paşa, ya Frenk İbrahim Paşa (ö. 942/1535-36) ya da Hadım İbrahim Paşa (ö. 973/1565-66) olmalıdır" diyerek (1978: 125) iki isim üzerinde durmuştur. Mezkûr şahısların hayatıyla ilgili bilgilere göre mektubun muhatabı Frenk İbrahim Paşa'dır.²² Zira Zaîfî 1534 senesinde Sofu

¹⁸ Abdî Halîfe hakkında herhangi bir bilgiye ulaşamadık.

¹⁹ "Selam doğru yolda gidenleredir" Taha/47. Bu ayet aynı zamanda Hz. Muhammed (sas)'in mektuplarını bitirirken sıkça kullandığı ifadelerden biridir (Yalçınkaya, 2006: 118).

²⁰ Alpay Tekin'e göre bahsi geçen Sultan Mehmed'in, kronoloji dikkate alındığında II. Mehmed (1451-1481) veyahut III. Mehmed (1595-1603) olması mümkün değildir. Bu şahıs, Kanuni Sultan Süleyman'ın 1543 senesinde vefat eden şehzadesi Mehmed ya da II. Selim'in şehzadesi Mehmed olmalıdır (1978: 125).

²¹ Seyyid Necmeddin hakkında herhangi bir bilgiye ulaşamadık.

²² İbrahim Paşa, (Makbul). Pargalı, Frenk ve Maktul gibi lakaplarla da bilinen İbrahim Paşa, Manisa'da Şehzade Süleyman'ın hizmetinde bulunmuş Şehzade Süleyman'ın tahta geçmesiyle onunla birlikte İstanbul'a geçti. Padişaha olan yakınlığı onun sarayda önemli görevlerde bulunmasına vesile oldu. Belgrad Seferi esnasında (1521) kapıağası vazifesini sürdürmekteydi. Ardından has odabaşı ve iç şahinciler ağası olarak görevlendirildi. Piri Mehmed Paşa'nın azli üzerine Rumeli Beylerbeyliğiyle veziriazamlığa atandı. Padişahın kız kardeşiyle evlendi. Mısır'da Ahmed Paşa'nın isyanı nedeniyle bozulan nizamı düzeltmek ve asayiş sağlamaya çalıştı. Mısır'a gönderildi. Mısır'da beylerbeyi pâyesini aldı. Kahire'de kaldığı süre zarfında asayiş sağladı. Yeni bir kanunnâme tanzim ettirmek suretiyle sorunları çözüme kavuşturdu. Elde ettiği bu ilk muvaffakiyetten sonra Macaristan seferinde serdarlık makamına getirildi. Mohaç Meydan Muharebesi'nin kazanılmasında önemli katkıları oldu. Macaristan seferinin ardından Anadolu'da baş gösteren isyanları bastırmakla vazifelenirdi ve bu vazifeyi de layıkıyla yerine getirdi. İkinci Macaristan seferinde padişah tarafından geniş yetkilerle donatıldı ve serasker unvanını aldı. Viyana Kuşatması ile sonuçlanan bu seferden sonra Macaristan krallığı tanındı ve Osmanlı himayesinde Macar krallığının kuruluşu gerçekleşti. Alman seferine katıldı. 1533'te Habsburg elçileriyle İstanbul'da yapılan barış görüşmelerini yürüttü. Bütün bu müzakerelerde İbrahim Paşa etkin rol oynadı ve müzakereler sonucunda arzu edilen netice elde edildi. Serasker sultan unvanı ile Safevîlere karşı katıldığı İrakeyn Seferi İbrahim Paşa'nın hayatında dönüm noktası oldu. Sefer esnasında Defterdar İskender Çelebi'yle fikir ayrılığına düşünce İskender Çelebi'yi önce azlettirdi ardından Bağdat'ta öldürttü. Bu hâdise gerek saray çevresinde gerekse padişah katında hoşnutsuzluk yarattı. İstanbul'a döndükten bir süre sonra iftar için çağrıldığı sarayda herhangi bir sebep gösterilmeksizin boğularak idam edildi (14-15 Mart 1536) (Emecen, 2000: 333-334).

Mehmed Paşa ile birlikte İrakeyn Seferi'ne katılmıştır (Alpay Tekin 1978: 121). Hadım İbrahim Paşa'nın²³ mezkûr sefere katıldığıyla ilgili herhangi bir bilgiye rastlamadık. Fakat Frenk İbrahim Paşa, Safevilere karşı düzenlenen bu sefere katılmış hatta bu sefer onun hayatında bir dönüm noktası olmuştur (Emecen 2000: 334). Ayrıca Frenk İbrahim Paşa'nın üçüncü vezir makamına atandığı bilinmektedir (Aydın 2019: 13). Zaîfî, muhatabını öven sözlerle mektubuna giriş yapar. Elem ve gam taşlarıyla gönlünün kırıldığını, azil kılıcının göğsünü yaralayıp takatsiz bıraktığı üç yıldan beri bir türlü kendine gelemediğini ve bu yüzden paşanın mübarek huzuruna gelme kudretini bir türlü kendinde bulamadığını anlatır. Onu suçsuz yere bu duruma düşüren kişi merhamet edip elinden tutmamıştır. Bunca yalvarıp yakarması da bir işe yaramamıştır. Çoluk çocuğunun maişetini temin edecek kadar bile parası kalmamıştır. Akranları yüksek makam ve mevkilere gelirken bu fakir vazifesinden azledilmiş, horlanmış ve çaresiz bir şekilde parasız pulsuz bırakılmıştır. Azlinin üzerinden üç yıl geçince vezîriazam "Mevlânâ Zaîfî Çelebi'yi bağışlamanın zamanı geldi. Kendisine medresede bir görev verilsin" diye buyurmuşlardır. Vezîriazam²⁴ sefere giderken Zaîfî'nin zâtûâlilerine sunduğu arz-ı hâline "Kazaskerlere sana bir medrese verilmesini emir buyurdum" şeklinde cevaplamasına rağmen kazaskerler Zaîfî'yle ilgilenmemişlerdir. Bunun üzerine Zaîfî, kazaskerlerin kendine hak ettiği bir medresede vazife vermeyeceklerini anlamış, çaresiz köşesine çekilmiştir. Fakat Allah'tan ümidini kesmemiştir. Sadece hayır kapılarının hangi mübarek vakitte ve kimin tevassutuyla açılacak onu beklemektedir. Paşanın hizmetindeki kusuru tembelliğinden olmayıp kutlu hanelerinden uzak kalmasından kaynaklanmaktadır. Huzuruna yayan gelemediği için özürlerini arz eder. Bütün bu noksan ve kusurlarına rağmen vezîriazam hazretlerinin, Buhûrcu Hacı Pîrî vasıtasıyla gönderdiği bin nukre ve halis dirhemini kendisine ulaştığını ve bunların her bir tanesine mukabil Firdevs cennetinde yüksek dereceler ve sayısız nimetlerin hâmisine mükâfât olması temennisinde bulunur. Bu ihsanın tam yerini bulduğunu, paşa hazretlerinin de bu iyiliğinin karşılığını görmesini dileyerek mektubuna son verir.

24. Mektup

Başlıktaki ifadeden de anlaşıldığı üzere bu mektubunu Sofu Mehmed Paşa'ya Bosna Bey'i olduğu sırada göndermiştir. Sofu Mehmed Paşa 954-958 (1547-1548, 1551) yılları arasında Bosna Bey'i olarak vazifelenmiştir (Alpay Tekin, 1978: 125). Dolayısıyla mektup mezkûr tarihlerde gönderilmiş olmalıdır. Mektup iki kısımdan meydana gelmektedir. Mektubun birinci kısmı arz-ı hâl ve şikâyet-nâme hususiyetleri taşımaktadır. Zaîfî, yaşadığı türlü sıkıntılara rağmen haline şükretmekle birlikte devlet katından kendine bir yardımın ulaşmadığını ve bu yüzden sırtını yaslayacağı sağlam bir dayanak bulamadığını, gözlerden irak ve taliplerden ayrı düştüğü için yalnızlık köşesini seçerek feleğin belasını çekmeye tahammül gösterdiğini ifade eder. Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere Zaîfî bu mektubunu azil sürecini yaşadığı bir dönemde yazmış, bu süreçte yaşadıklarından hâmisini haberdâr etmek istemiş ve dolayısıyla bu müşkilinin halli için yardım talebinde bulunmuştur. Mektubun ikinci kısmı ise duâ-nâme hususiyetlerini taşımaktadır. Paşa'nın din düşmanlarına karşı çıktığı seferde küffarı yerle bir edip memleketlerin, kalelerin, dağların, tepelerin feth olunmasını diler. İslam ordusuna zafer, din düşmanlarına da mağlubiyet temenni eder. Muhatabına hayır dualar ederek mektubunu bitirir.

²³ Hadım İbrahim Paşa (ö. 1563). Hadım olarak saraya intisap eden İbrahim Paşa, makam sahibi olarak taşraya çıkışında önce Anadolu Beylerbeyi oldu. 939 (1532/33) senesinde atandığı Rumeli Beylerbeyliğinden 941 (1534/35) senesinde ayrıldı. Akabinde kubbe veziri, vezir-i sâni ve taht-ı hümâyün kaymakâmlığı vazifelerinde bulundu. 970 Cemaziyelâhîrinin beşinde (30 Ocak 1563) vefat etti (Mehmed Süreyya, 1996: III, 781-782).

²⁴ 25. mektuptan buradaki vezîriazamın Rüstem Paşa olduğu anlaşılmaktadır.

25. Mektup

Başlıktan da anlaşıldığı üzere Zaîfî'nin Rüstem Paşa'ya²⁵ ikinci defa gönderdiği arz-ı hâl ve tazarru-nâmesidir. Rüstem Paşa önce 1544-1553 yılları arasında sadrazamlık vazifesine atanmış, 1553'te bu vazifesinden azledilmiştir. İki yıl süren bu azil sürecinin ardından 29 Eylül 1555 tarihinde tekrar sadrazamlık vazifesine tayin olmuş ve vefatına kadar 6 yıllık bir süreçte bu vazifesini sürdürmüştür. Rüstem Paşa Kanuni Sultan Süleyman'ın ikinci İran seferine katılmıştır (Afyoncu, 2008: 288-289). Kanuni Sultan Süleyman bu sefer için 29 Mart 1548 tarihinde İstanbul'dan hareket etmiştir. Kısa sürelerle bir iki defa Tebriz'e girdikten sonra 1 Ağustos'ta Tebriz'den ayrılmış, dönüş yolunda Van'a geldiğinde kalenin alınması görevini Rüstem Paşa'ya vermiştir. Padişah, 21 Aralık 1549 tarihinde İstanbul'a dönmüştür. (Emecen, 2010: 68-69). Dolayısıyla Zaîfî bu mektubunu, Rüstem Paşa'nın İstanbul'a dönüş hazırlığında iken mezkûr tarihler arasında göndermiş olmalıdır. Zira Zaîfî mektubunda, Rüstem Paşa'nın uzun bir sefere çıkması nedeniyle kendisine tevdi edilecek mansıptan ümidini kestiğini fakat bu kutlu sefer yakınlaşıp kısa bir zamanda Rüstem Paşa'nın saraya dönüş vakti yaklaşıncaya arzu ettiği mansıba atanma ümidinin tekrar filizlendiğini ifade eder. Zira paşa sefere çıkmadan önce Zaîfî'ye mevkiine münasip bir vazifenin verilmesini emir buyurmuş fakat görevliler Zaîfî'yi hak ettiğinden çok aşağıdaki bir vazifeye atanmasını münasip görmüşlerdir. Diğer müderrisler kırkdan elliye, elliden de Semâniye ve daha yüksek mertebelere tayin olurken Zaîfî'nin elliden kırklı medreseye tayini münasip bulunmuş ve paşa hazretlerinin ancak bu makamı uygun gördüğü söylenmiştir. Zaîfî'ye vaktiyle Davut Paşa Medresesi ihsân olunduğunda, Mısır kadılığında onun yerine gelen kişi Üsküdar'da Pâye-i Sahn'a atanmıştır. Üç yıl boyunca perişan ve çaresiz kalmış fakat kimse yardımında bulunmamıştır. Âlimler, yöneticiler hatta sıradan insanlar bile onun bu haline acımaya başlamışlardır. Ne malı ne oturacak bir evi ne de binecek bir atı kalmıştır. Bu zamana kadar azil belasını çeken şair kendisine Semâniye'den bir medrese ihsan olunmasını talep eder. Zaîfî bu mektupla Münşeâtı'nı tamamlar. Münşeâtın sonunda bu külliyyatın, dokuz yüz altmış iki senesi Rebûlevvel ayının yirmi yedinci (gününde) (19 Şubat 1555) Allah'ın yardım ve inayetiyle tamamlandığını yazar.

5. Mektupların biçim yönünden incelenmesi

Mebâni'l-İnşâ'da mektup, *ibtidâ*, *tahallüs*, *talep* ve *intihâ* olmak üzere dört ana bölüme ayrılmıştır. Derdiyok çalışmasında bu bölümlere *elkâb*, *duâ* ve *imzâ* bölümlerini de eklemek suretiyle mektupların *elkâb*, *ibtidâ*, *tahallüs*, *talep*, *ihtihâ*, *duâ* ve *imzâ* olmak üzere yedi bölümden meydana geldiğini ifade etmiştir (Derdiyok, 1994: 54). Biz de bu çalışmada Derdiyok'un yapmış olduğu tasnifi esas alacağız ve mektupları buna göre inceleyeceğiz. Bu bölümleri sırasıyla açıklayacak olursak;

“*Elkâb*: Rütbe ve unvan belirten sözlendir” (Derdiyok, 1997: 666).

“Cenâb-ı ‘izzet-me’âb Celâlet-nisâb Felek-intisâb Sulţânüm Kâmbîn ü Kâmyâb” (3. mektup).

²⁵ Rüstem Paşa (ö. 968/1561). Saraybosna yakınlarında bir köyde dünyaya geldi. Hırvat, Boşnak, Sırp veya Arnavut olduğuna dair rivayetler mevcuttur. Acemi Ocağı'na ne zaman alındığı bilinmemektedir. Has Oda'daki eğitiminin ardından rikâb ağası olarak görevlendirildi. Mohaç Muharebesi'ne silahdar unvanıyla iştirak eden Rüstem Paşa, sefer dönüşü mirâhurluğa atandı. Padişahın dikkatini çeken Rüstem Paşa, önce Diyarbakır Beylerbeyliği makamına tayin edildi. Ardından Anadolu Beylerbeyliği'ne yükseldi. 1539 senesinde Şehzade Bayezid'in sünnet törenine katıldı ve burada vezirlik pâyesi aldı. Sünnet düğünü devam ederken Mihrimah Sultan'la izdivaç yaptı. 1544 senesinde Hadım Süleyman Paşa'nın görevden alınması üzerine Rüstem Paşa veziriazamlık makamına tayin oldu. Şehzade Mustafa'nın katli kamuoyunun ve askerinin tepkisine sebep olunca Rüstem Paşa veziriazamlık görevinden alındı ve yerine Kara Ahmed Paşa tayin edildi (1553). Paşanın bu azil süreci yaklaşık dokuz yıl sürdü. Fakat Hürrem Sultan ile Mihrimah Sultan'ın gayretleri neticesinde Kara Ahmed Paşa azledilip öldürüldü ve Rüstem Paşa ikinci defa veziriazamlık vazifesine atandı (29 Eylül 1555). Rüstem Paşa vefatına kadar (10 Temmuz 1561) bu vazifesine devam etti (Afyoncu, 2008: 288-289).

“Sulṭānum Kām-bin ü Kām-yāb” (8. mektup).

“*İbtidâ*: Mektubun giriş kısmıdır. Burada saygı ve selâm sözlerine yer verilir” (Derdiyok, 1997: 666).

“Āsitāne-i ‘ulyā ki sa‘ ādet-niṣān ve bāb-ı ‘uzmā ki penāh-ı eṣrāf u dervīṣāndur ve der-i kübrā ki mesned-i ahālī-i ‘azīmü’ş-şān ve südde-i bālā ki yemm-i devlet-efṣāndur. Lā-zāle‘āliyen ol yüce devlet kapusunda zīr-i ḳademlerinde türāb-ı miskiyetü’l-feveḫātlarına bu ‘abd-i za‘īf ve bende-i naḥīf ruḥsār-ber-ḥāksār idüp fi’s-sırrive’l-cihār ve fi’l-leyli ve’n-nehār devām-ı devlet ve izdiyād-ı rif‘atlerine müdāvīm ve muvāzīb olduğdan ṣoñra” (4. mektup).

“Dürer-i eṣdāf-ı ed‘iyye-i levāmi‘a-i dürc-i ṣenā ve ğurer-i eṣnāf-ı eṣniye-i meṭālī‘-i burc-ı du‘ā ki mütetābī‘ ve mütevālī ṣüde bāṣed. Bā-sürüş-i ḥuceste-ṣān ve ferīṣtegān-ı refī‘ü’ş-şān ān ḫazret-i sipihr-iḳtidār felek-miḳdār bu bende-i dīrīne ve çāker-i kemterīnenüñ iblāĝ u iṣālinden ṣoñra” (12. mektup).

“*Tahallüs*: Başlangıç bölümünden asıl konunun yer aldığı ve isteklerin bildirildiği talep bölümüne geçişi bildiren bölümdür. Bir bakıma kasidelerdeki girizgāh gibidir” (Derdiyok, 1997: 666). “Tahallüs bölümünün biçim açısından en büyük önemi ise, ibtidâ bölümüyle talep bölümü arasında bir geçiş bölümü olmasıdır” (Derdiyok, 1994: 59).

“...ma‘rüz-ı bende-i fakīr ve çāker-i ḫāḳīr budur ki” (4. mektup).

“...‘arz-ı ḫāl-i ḫāḳīr ve bende-i fakīr budur ki” (11. mektup).

“*Talep*: Mektubun asıl konusunu oluşturan bölümdür. Burada daha çok bildirilmesi gereken bir durum, bir duygu, bir düşünce yer alır. Bildirilenler çoğunlukla istek niteliğinde olduğundan bu bölüme talep adı verilmiştir” (Derdiyok, 1997: 666).

“Elṭāf-ı mā-lā-nihāye ve a‘ṭāf-ı bī-ĝāyelerinden me‘müldür ki ‘ināyet-i ‘aliyye ve ri‘āyet-i celiyyelerin zuhūra getürüp mevāyid-i kemālāt-ı nā-mütenāhī ‘avāyidinde ḫaṭṭ-ı vāfī ve naṣīb-i kāfiye fāyız olan bendeñüz silkinde münselik olup sāye-i ḫimāyetñüzde ed‘iyye-i vāfire ve eṣniye-i mütekāṣire-i devlet-i ebedī iṣtiĝāline peyvend olan bendelerden ola” (10. mektup).

“...ṭül-i emelüm gibi uzak sefere teveccühünüz zamānında dermāndan me‘yūs olan bīmārleyin bu ḫāḳīr manṣıbdan nā-ümīd ḳalmış idi. Ḳal‘-ı cibāl eyleyen himmet-i ricāl ba‘īd olan sefer-i ḫümāyünüñüz ḳarīb idüp zamān-ı ḳaṣīrde ‘avdetñüz ve serāy-ı devletñüze duḫlñüz muḳarrer eyledükde ḳaṭ‘-ı ümīz-i cān iden marīz yeñiden yine ḫayāt bulduĝı gibi benden daḫi inṣā‘a’llāhu’r-Raḫmān‘an-ḳarīb recā itdügüm manṣıba murādum üzre vuṣūli muḳarrer añladum. *İnneme‘a’l-‘usri yusran*. Ümīzdür ki yümn-i ‘ināyetñüzle beliyyāt encāma irüp maḳāṣid-ı bendenüñ ḫuṣūli yüsr ile muḳadder olmuş ola” (25. mektup).

“*İntihâ*: Mektupların nihayet bulduĝu, son bölümdür” (Derdiyok, 1997: 666). Mektup metninin sonunda yer alır ve mektubun bittiğini gösterir. Burada “Bâkī”, “Bâkī’d-duâ”, “Bâkī fermān Sulṭānumundur” gibi söz ve ibarelere yer verilir (Derdiyok, 1994: 61).

“*Ve māzālike‘ala’llāhibi-‘azīz. İnnehu‘alā-küllü şey’in ḳadīrun*. Bâḳī” (6. mektup).

“Bîrûnuñuz âfâtdan sâlim ve âyîne-i derûnuñuz inkisârdan maşûn olup *yevme lâ-yenfa‘u mâlun ve lâ benûne illâ men etâ(A)llâhe bi-ğalbin selimin* âsûde-ğâl olasız. Bâķî” (24. mektup).

“Bâķî. Her emr Râzıķu’s-şakaleyn ve Ğâlıķu’l-meleveyn Ğazretinüñdür” (23. mektup).

“*Duâ*: Çoğū kez intihâ bölümünden sonra yer alan, iyi dilekleri bildiren sözlerdir “ (Derdiyok, 1997: 666).

“Bâķî. Allâh celle ve ‘alâ ol cenâb-ı ‘alînüñ şafağât-ı iğbâlınden ğubâr-ı Ğavâdiş-i rûzigâr-ı zûr-kâridûr ve bu du‘â-ğûy-ı muğlışüñüzüñ ğöñlin tevâtüren sa‘âdetüñüzle dâyim mesrûr kılıvire. Bi-mennihi vücûdihî” (6. mektup).

“Bâķî. Hemîşe ber-tezâyüd-i ‘ömr ü devlet ber-istiğâmet-i dîn ü millet ve beğâ-yı îmân u İslâm ilâ-yevmi’l-ğaşri ve’l-ğıyâm müstağkem ve müstedâm bād” (11. mektup).

“Bîrûnuñuz âfâtdan sâlim ve âyîne-i derûnuñuz inkisârdan maşûn olup *yevme lâ-yenfa‘u mâlun ve lâ benûne illâ men etâ(A)llâhe bi-ğalbin selimin* âsûde-ğâl olasız” (24. mektup).

“*İmzâ*: Mektubu yazanın adının yer aldığı kısımdır. Mektubu yazanın kim olduğunun bilinmesi açısından önemlidir” (Derdiyok, 1997: 666).

“Türâbü’l-ağdam ve ez‘afü’l-enâm PîrMuğammed eş-şehîr bi-Zâ‘îfî el-müderresü bi-Medrese Mûsâ Beg fî-Yeñice Vardar” (3. mektup).

“Ez‘afü’l-‘ibâd PîrMuğammed eş-şehîr bi-Zâ‘îfî el-müderresü bi-Medreseti Orğan Ğan fî-İzniğ” (5. mektup).

“Min-ez‘afi’l-‘ibâd Pîr Muğammed eş-şehîr bi-Zâ‘îfî el-ğakîr” (13. mektup).

6. Mektupların dil ve üslup özellikleri

Klasik dönem mektuplarında genellikle Arapça-Farsça kelime ve tamlamaların ağırlıkta olduğu süslü ve sanatlı bir dil kullanılmıştır. Zaîfî’nin mektuplarında da aynı hususu müşâhede etmekteyiz. Metinde ağırlıklı olarak sanatlı ve ağır bir dilin kullanıldığı görülmektedir:

“Hemân ol Ğâlıķu’l-enâm ve Muğaşşılı’l-merâmdan ricâ-i küllî oldur ki bu zâ‘îf ü biçâresin âsitâneleri müşahedesiyile müteselli kılıvire. Hem ol zât-ı melekiyyü’s-şıfâtdan mütevağğâ‘ ve mutazarra‘dur ki bu diyârdan ağsen-i veçhile istiğlâş buyurulmak‘inâyet olursa bu eltâf-ı ‘uzmâ ve meşûbât-ı kübrâ muğâbelesinde ol muğtedir pâdişâhuñ ilinde a‘lâ-i ‘illiyîñ müyesser olup mağ‘ad-i şıdğda olmañuz ecirleri ola” (4. mektup).

“...ğâ‘ide-i mersûme ve zâbıta-i ma‘lûme üzre diğğat-i fikr-i müdeğğik mülâğazası vâşıtasıyla varağâ-i rağğ-ı menşûr-ı Ğâtırda riğğat-i ğalb birle çeşm-i ğalem-i ‘ağldan reşğât-ı teslîmât-ı müsteğâbe merğûm ve zühûr bulduğdan sonra cihân-nümâ-yı zamîr-i ‘âlem-ârâ ve ‘âlem-ârâ-yı zamîr-i cihân-nümâda inhâ-i şuver-i ağvâl-i bende-i nağîf ve inşâ-i nuğuş-ı murâd-ı ‘abd-i zâ‘îf oldur ki nüfûs-ı kâmile vü ‘âliye-i insânî ki hidâyet ü ‘inâyet-i Yezdâniye ğarîñ ve Mebdë‘ü Mübdî‘-i kâyinâtuñ rızâsına rehin olmağ vesâtetiyile lâ-yezâl sa‘âdet-i ezeliye mazhar ve âşâr-ı ğarîbeye maşdar vâķi‘ olan erbâb-ı ‘ulûm

ve fażl u fıtınat ki şadr-nişin-i mecâmi' -i ümmet ve mesâcid-i edâ-i ' ibâdetde muhyî-i farz u sünnetdür" (5. mektup).

"Âsitâne-i sa' âdet ki mânend-i ravza-i behişt-i zîbâ vü dil-güşâ ve südde-i siyâdet ki ğubârı ' anber-sirişt ü müşg-âsâdur. Sâha-i rûh-efzâsında vaz' -ı çihre vü cebîn idüp ol âsumân-devlet keyvân-menzilet kâmi' -i dalâlet ser-çeşme-i ' adâlet hâmi'-i re' âyâ-yı millet serdâr-ı ehl-i mekremet muşlih-i meşâlih-i ümmet ' azîmü'ş-şân dâyimü'l-ihsân mihr-i sipihr-i celâl bedr-i felek-i kemâl zü'l-mecdi'l-'âlî ve'l-kadri'l-müte'âlî hâzretleri cānibine bu münzevî-i zāviye-i ihlâş ve mu'tekif-i halevât-ı ihtişâş olan bendelerinüñ i' lâm-ı hâl ve ' arz-ı ahvâli budur ki..." (24. mektup).

Mektuplarda süslü nesrin yanı sıra yer yer sade nesir örneklerine de rastlanır:

"Bir vaqt yokdır ki felekler dūd-ı âhuma boyanmaya bir zamân olmaz ki teşne yirlergözlerüm yaşına kanmaya. Egerçi ki şem' gibi il yüzine şadānam ammâ nâr-ı ğam yüregüm yağın eritdükcü âheste âheste giryānam. Baħr-ı sefid-i vişâlden zevrağ-ı hużurımı rüzigâr sürdi kenâre. Deyyâr-siyeh baħtumdan ğayrı kimesnem yok düşdüm bir olmaz diyâra" (7 mektup).

"İşigünde ser-dâr iken kaldum ayakda. Çapuñda hevâ-dâr iken kaldum bucağda. Ben kuluñYūsuf gibi yok behāya şatıldum. Mancınığ-ı Nemrūd-ı hicr ile nâr-ı belāya atıldum. Bir belâ-keş derd-mendem ki yüregüm derdine em ve felek-zede müste-mendem ki haste cānuma merhem bulunmaz. Gülşen isteyü külhāna düşdüm. Vuşlat isteyü hicrāna düşdüm" (7 mektup).

"Şöyle ki biri vukū' bula. Sulţānumdan bendeye maħz-ı merħamet ve şefkatdür. Bendeler efendisinden istemeyüp kimden istesünler. Hāne-i sa' âdetüñ zayflerindendür. Her konuğa bāb-ı devletünüz ğod meftühdür" (4. mektup).

Münşeâtlarda yer alan mektupların en asli unsurlarından birisi de kuşkusuz secili ifadelerdir. Zaîfî'nin mektuplarında da sıkça secili ifadelere rastlamak mümkündür:

"Bu ' abd-i **za'if**-i **Ezelî** ve bende-i **nahif**-i Lem-Yezeli rüy-bendeği ber-ğabrâ-i zîrîn ve cebhe-i efkendeği ber-ğāk-i zemin vaz' idüp ânâ'e'l-leyli ve eṭrāfe'n-nehâri fi's-sırrı ve'l-cihâr **irtifa'**-ı devlet ve ' azamet ve **izdiyād**-ı ' izzet ü hışmet du' âlarına **müdâvim** ve **muvâzıb** mülâhaza buyurla. Lâkin bu **fürkat** diyârınıñ **ħakîri** ve **ğurbet** dârınıñ **esiri** belâ vü ğam **refîki** hicr âteşinüñ **ħarîki**" (7. mektup).

"Bâ-peyk-i şabâ ve berid-i şubh u mesâ işâlınden şoñra ma' rüz-ı ' abd-i muhliş ve bende-i müteħaşşış oldur ki nâkil-ı ruğ' a-i ' ubüdiyyet ve şahîfe-i rıkkıyet fahru **erbâbi**'l-isti' dād zuħru **aşhâbı**'s-sedâd zü't-**ṭab**'ı's-selîm ve'l-**fehmi**'l-müstakîm mevlânâ fulân bendeñüz südde-i seniyye-i **medâric**-i ' **ulemâ**-i fuħûle **mülâşık** ve qademe-i **me'âric**-i **fuzalâ**-i ahâlî-i ma' kûl u menüyle **mülâhık** olmağa lâyıq ṭalibü'l-'ıldür" (9. mektup).

"Dürer-i eşdâf-ı ed'iyye-i levâmi' a-i **dürç**-i şenâ ve **ğurer**-i eşnâf-ı eşniye-i meṭâli' -i **burc**-ı du' â ki **mütetâbi**' ve **mütevâlî** şüde bâşed. Bâ-sürüş-i ğuceste-şân ve feriştegân-ı refî' ü'ş-şân ân hâzret-i sipihr-i ğtidâr felek-miğdâr bu bende-i **dîrine** ve çâker-i kemterînenüñ **iblag** u işâlınden şoñra" (12. mektup).

Mektuplarda teşbih, mecaz, mübâlağa, telmih vs. edebî sanatları ihtiva eden cümlelere rastlamak mümkündür. Müellif mektubunda güzel bir bahçe tasviri yapmıştır:

“Du‘â-i hîdmet ki fehvâsından meşâmm-ı câna bûy-ı ihlâş ve şenâ-i ‘ubûdiyyet ki leţâfet-i nesîm-i luţfindan câna zevk-i ihtîşâş hâşıl olup anuñ ţarab-engîzinden diller bûsitânında sürür servleri kâmet çekmiş ve emţâr-ı ebr-i bahâr-âşârından cânlar gülistânında ferhân güllerinüñ ğonceleri tebessüm idüp ağız açmışdur.” (6. mektup).

Din ve diyanetle meşgul kişileri çiftçi tasviriyle dile getirmiştir:

“Ve bi‘l-cümle sa‘y-i belîğ ile ‘ibâdet mezâri‘ in süre süre açdılar ve du‘âlar tuhmin gûşe gûşe saçdılar. Ehl-i îmânuñ ziyâde harâreti var idi. Qur‘ân-ı ‘azîzi âb-ı hayâtleyin kana kana içdiler. Ricâl ü ğılmân pîrân u şıbyân cem‘ olup dâs-ı âmîn ile kişt-zâr-ı mesâcidden hâşılı hûşe hûşe biçdiler. Pes hürmen-i ‘âlemde demed demed cem‘ olup şevr-i gerdûn ile cev cev pâk oldu. Gendüm-mişâl bir habbe yiryüzinde kalmayup cümle enbâr-ı felekde hıfz olundu. (13. mektup).

“**Bahr-ı sefid-i vişâlden zevrak-ı huzûrımı** rûzigâr sürdi kenâre” (teşbih/ 7. mektup).

“... **ahcâr-ı elem ü ğam** hâtırım şikeste ve **tûğ-i ‘azel** bağrumı haste idüp bî-dermân u tâkat kırup üç yıldan berü henüz ifâkat bulmamışumdur” (teşbih/ 23. mektup).

“**Ol Ka‘be-i hacât** ve **kible-i münâcâtı** bu **zâyir-i Harem-i Şafâ** ve **bu sayir-i bâb-ı ‘aţaya** seyr ü ziyâret lâzımdur” (teşbih/ 3. mektup).

“Mercûdur ki taşhîf ile rahmete mübeddel olup **işigûze** karîb olmak tağdır olmuş ola” (mecaz-ı mürsel/ 8. mektup)

“... bu nev‘a cem‘iyyet degmelerine müyesser olmamışdur diyü bu diyârüñ **efvâh-ı ricâlinedür** (mecaz-ı mürsel/ 8. mektup).

“Ümîz ol vâhibü‘l-merâmdan oldur ki tizde maşşûd hâşıl olup **ayağları tozına yüz sürevüz**” (mecaz-ı mürsel/ 3. mektup).

“**Muntazırım** ki Allâh celle ve ‘alâ kanğı mübârek vaqitde fütühât-ı ebvâb-ı hayrât müyesser ide. Bu fetih-i bâb-ı mübârek kanğı şâhib-devletüñ elinden ola diyü **intizâr**dayam” (iştikâk/ 23. mektup)

“...zâbıta-i ma‘lûme üzre **dikkat**-i fikr-i **müdekkik** mülâhazası vâsıtasıyla varaka-i **rakq**-ı menşûr-ı hâtırda **rikkat**-i kalb birle çeşm-i **kalem**-i ‘akıldan” (iştikak, “k” sesiyle aliterasyon/ 5. mektup).

“... zühür bulduğdan sonra **cihân-nümâ-yı zamîr-i ‘âlem-ârâ** ve **‘âlem-ârâ-yı zamîr-i cihân-nümâda**” (akis/ 5. mektup).

“...üstüme âşüb-ı belâ üşüp Balkan dağların aşup gözlerüm yaşı gibi gönlüm taşup QanlıTuna yanına düşüp Plevne nâm kaşabada birkaç dânişmende ders idildi” (“ş” sesinde aliterasyon/ 4. mektup).

“Hemânki **Hazret-i Âşaf** dan himmet oldu‘ale‘l-fevr **Sabâ**‘dan **Belkis** geldi” (telmihi/ 12. mektup).

“Ben kuluñ **Yûsuf** gibi yok behâya şatıldum. Mancımık-ı **Nemrûd**-ı hicr ile nâr-ı belâya atıldum” (telmihi, teşbih/ 7. mektup).

“Hemânâ perîşân-hâtır olduğum teşevvuk-ı müşâhede-i likâ-i şerif ve ta‘ atuş-i mülâkât-ı ‘ unşur-ı laţîf şol mertebededür ki **mühendisân-ı zamân vezîregân-ı cihân tahrîrbi’l-benân ve takrîrbi’l-lisâna ‘âciz ve kıaşırlardur**” (mübalağa/ 8 mektup).

“... çıplak âdem görüp miskin faķire **üşerler** der-peyine **düşerler**” (cinas/12. mektup).

Mektuplarda ayet ve hadislerden iktibaslar görülür:

“Öyle tâc-ı pür-zîver ü ziyâ ki **ke-mişkâtin fihâ mişbâh**²⁶ zemîn ü âsumâna sirâc. Öyle sirâc-ı **fâliķu’l-işbâh**²⁷ ki mihr ü mehden alur ĥarâc” (6. mektup).

“Hediyye-i şemere-i tekrîmât-ı mütetâliyât ez-şecere-i tayyibe ki **aşluhâ sâbitun ve fer‘uhâ fi’s-semâ’²⁸** ve ‘ atıyye-i mîve-i ta‘ zîmât zi-devĥa-i mübâreke **tü’tî ukulehâ külle ĥinin bi-izni Rabbihâ²⁹ kuţûfuhâ dâniye³⁰ fi-cennetin ‘âliye³¹**” (9. mektup).

“Ümîzdür ki dâr-ı âĥiretde cennât-ı firdevsde **‘inde-melîkin muķtedirin**³² her dânesinüñ muķâbelesinde derecât-ı mütekâşire ve ni‘ am-ı vâfire mükâfât ola. **İnne zâlike ‘alâ-(A)llâhi yesîrun**³³ iĥsâniñuz tamâm maĥallinde gelmişdür” (23. mektup).

“Sîmâlarında rukû‘ u sücüd âşârı ve îmân u Ķur‘ân envârı ile ĥamunüñ vüçuhı bedr-i enverleyin münevver zeled ü ‘ işyân u zünûbdan muţahhar olan ‘ uzamâ-i kirâm vü fiĥâm muķtedâ-i chl-i İslâma ki ĳâle’n-Nebiyü şalla’llâhu‘ aleyhi vesellem **aşĥâbî ke’n-nücûmi bi-eyyihim iķtedeytüm ihtedeytüm**³⁴” (13. mektup).

“Peyġamberrüĥün ve AllâhĤazret-i ĥaĳķıĥün olsun esirge ki **irĥamü men fi’l-arĥiyerĥamķum men fi’s-semâ’³⁵**” (13. mektup).

Mektuplar, deyim, darb-ı mesel, kelam-ı kibar vs. unsurlarla süslüdür:

“... tecrîd ü ĳalendîriliķ bir mertebeye **yüz dutdı** ki aşĥâb-ı şerî‘at benüm bu ĥâlüme” (deyim/ 12. mektup).

“Egerĥi ki şem‘ gibi il yüzine şādânam ammâ nâr-ı ĳam **yüregüm yağın eritdükçe** âheste âheste giryânam” (deyim/ 7. mektup).

“Öyle keşretdür ki **bir igne bıraksañ düşmez yire** ve şöyle şıķ oturmışlardur ki **şu akıtsañ fırce bulmaz ki** bularuñ yüzleri şuyından utanup **yire gire**” (deyim/ 13. mektup).

²⁶ “İçinde lamba bulunan bir kandillik gibidir” Nur/35.

²⁷ “Sabahı aydınlatan O’dur” Enam/96.

²⁸ “Kökü sağlam, dalları göğe yükselen” İbrahim/24.

²⁹ “(O ağaç), Rabbinin izniyle her zaman yemişini verir” İbrahim/25.

³⁰ “Onun meyveleri sarkar (kolaylıkla devşirilebilir)” Hâkka/23

³¹ “Onlar yüksek bir cennettedirler” Gaşıye/10.

³² “Muktedir bir hükümdarın katında” Kamer/55.

³³ “Şüphesiz bu, Allah’a kolaydır” Fatır/11.

³⁴ Nebî sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: “Ashabım yıldızlar gibidir, hangisine uyarmanız hidayet bulursunuz” Hadis-i şerif.

³⁵ “Yeryüzündekilere merhamet edin ki, göktekiler de size merhamet etsin” Hadis-i şerif.

“... yir ehlinüñ âmin ü tilâvetine **kulak urup** diñlerler” (deyim/ 13. mektup).

“... i’ tîkâd-ı pâkleriyle cânib-i Cenâb-ı Hâkka sülûkda **göz açup yuminca** ‘arş-ı a’ lâya vuşûl ve du‘ âlar kabûl ü maqbûl olmasına **toğru yol bulmuşlardur** (deyim/ 13. mektup).

“Bî-sebeeb beni bu vech ile gâltân-ı hâk iden aşlâ merhâmet idüp **elüm almadı**” (deyim/ 23. mektup).

“**Yol virmediler** ki râh-ı ğinâyâ sâlik **elüm almadılar** ki **başum şokacak bir eve** mâlik olam (deyim/ 23. mektup).

“Beni **ayaqlandırmak** murâdları degül çünki bildüm bana **ayaqlancağ** medrese virmege hergiz **göñilleri yok**” (deyim/ 23. mektup).

Bârî ğonce gibi yılda bir **göz uciyla** nazâr yâ eyyâmnda bir gül gibi açılıp **dil uciyla** ğubere ‘inâyet (deyim/ 7. mektup).

“Kerîm âdem konoğa **kapu yapmaz**” kapı yapmak, “kapı kapamak” (Tarama Sözlüğü, 1943: 579) manasına gelmektedir (deyim/ 4. mektup).

“... ğüşe-i ferâğat ihtiyâr **idüp çarğuñ döne döne belâsın çekmekte** ıştıbârda mülâhaza buyurıla” (deyim/ 24. mektup).

“Lâkin bu ğarîb ü bî-kesüñ dâmen-i devlete dest-i resî olmayup istinâd idecek bir sened-i sa’ âdet-mend-i mu‘ temed **yılan ayađı gibi gözlerden dūr**” (deyim/ 24. mektup).

“el-‘Özrü ‘inde-kirâmi’n-nâsi **maqbûlün**”³⁶ (kelam-ı kibar/ 23. mektup).

“Hemânki Hâzret-i Âşaf’ dan himmet oldu ‘ale’l-fevr Sabâ’ dan Belkıs geldi. **Himmetü’r-ricâli tağla’u’l-cibâle**”³⁷ (kelam-ı kibar/ 12. mektup).

“**Ķal’-ı cibâl eyleyen himmet-i ricâl** ba’îd olan sefer-i hümâyûnuñuz ğarîb idüp” (kelam-ı kibar/ 25. mektup).

“... serây-ı devletüñüze duđulüñüz muğarrer eyledükde **kağ’-ı ümîz-i cân iden marîz yeñiden yine ğayât bulduğı gibi...**” (deyim/ 25. mektup).

“Sultânüm gibi ehl-i kerem sađî vezir zamânında elli ağçalağ müderrisüñ ‘iyâli melbûsâtı ehl-i ğiref evlâdından bed-ĥâl olmağ revâ degüldür. **el-İnşâfu nışfu’d-dîn**”³⁸ (kelam-ı kibar/ 25. mektup).

Bir kısmı müellifin kendine ait bir kısmı ise başka şairlere ait ağırlıklı olarak beyit olmak üzere muhtelif nazım şekillerinde şiir parçaları mektupların çeşitli kısımlarında konunun akışına uygun olarak yer alır:

³⁶ Yüce kişilerin katında yapılan özür makbuldür.

³⁷ Büyüklelerin himmeti dağları kökünden söküüp atar.

³⁸ İnsaf dinin yansıdır.

“Zehî cenâb-ı izzet ki dâl-ı devletdür ve bâb-ı himmet ki ʻayn-ı adâletdür. Zîr-i kâdem-i pâkine ve kapuları hâkine ki gubâr-ı kâdemleri çeşm-i aʻyâna kuhl-i Şîfâhân ve hâk-i pâları tütüiyâ-yı dîde-i erkândur. **Beyt**

Bilse ger hâşiyetin göz otu gibi şaklayup
Ayağün tozun düşürmezdi yire kehâllere” (7. mektup)

“Şenâyi ki besân-ı tāvüs-ı kuds-i sidre-nişîn ve duʻâyî ki pür ez-şît-i şhpereş zamân u zemin bâ-râhile-i sürüş-ı melekût-ı şıdk u şafâ ve kâfile-i ferîşteğân-ı ceberût-ı mihr ü vefâ. **Şîʻr**

Duʻâi muʻazzam çü sîmurğ-ı kâf
Şenâyi ki büyeş-i bih ez-müşg-i nâf
Besân-ı sürüş-ı hüceste-liqâ
Çü âb-ı revân u çü mirʻât-ı şâf” (8. mektup)

“Sultânım gibi ehl-i kerem sahlî vezir zamânında elli aççalağ müderrisünʻiyâli melbûsâtı ehl-i hîref evlâdından bed-hâl olmak revâ degüldür. *el-İnşâfu nişfuʻd-dîn*. **Şîʻr**

Aña inşâf ekşer eşnâf eyledi
Kâhilin şâf oldı inşâf eyledi” (25. mektup).

Mektupların gerek mensûr gerekse manzûm kısımlarında arkaik kelime ve yapılar da görülür:

“... eglenmeyüp üstüme âşüb-ı belâ **üşüp**” (4. mektup) (üşmek: “toplanmak, yığılmak, başına üşüşmek” Kanar, 2011: 713).

“...mânend-i ğurâb çıplak âdem görüp miskin fakîre **üşerler**” (12. mektup).

“İre Zâʻîfi evc-i şüreyyâya **yap yap**” (13. mektup) (yap yap: “yavaş yavaş” Kanar, 2011: 735)

“... varağa-i rakğ-ı menşür-ı hâtırda rikğat-i kalb **birle** çeşm-i kalem-i ʻağldan” (5. mektup) (birle: “ile, birlikte, beraber” Kanar, 2011: 131).

“Kavâfil-i nesim-i bâğ-ı bahâr-ı nevrüzi ve revâhil-i şehër-hîz-i peyk-i gül-zâr-ı pîrüzî **birle** ol âsitâne-i cennet-mişâle” (6. mektup).

“...ʻavn-i Rabbânî ve naşr-ı Sübhânî **birle** hezârân küffâr-ı bed-girdârı” (24. mektup).

“Tağ u **belekler** aşup ğâyet kenâre düşdüm” (7. mektup) (belek: “üzerinden yol geçen tepe” <https://sozce.com/nedir/39570-belek>).

“Var eyle ziyâret iki gözüm **tapusını**” (3. mektup) (tapu: “kat, yüce huzur” Kanar, 2011: 648).

“Gücümce kılayın **tapuña** kulluğ efendi” (3. mektup).

“Bir belâ-keş derd-mendem ki yüregüm derdine **em**” (7. mektup) (em: “ilaç, merhem, çare” Kanar 2011: 264).

“Ammâ güneş cemâlî pertevin hâne-i dervîşden **yaşurmaz**” (7. mektup) (yaşurmak: “gizlemek, saklamak, örtmek, kapamak” Kanar, 2011: 748).

“Kur’ân envârî ile kâmunuñ vücûhı bedr-i enver**leyin** münevver” (13. mektup) (leyin: “defa, kez, gibi” Kanar 2011: 490).

“...dâniş-mendler ile zülf-i nigâr**leyin** halka halka olup taraf taraf” (13. mektup).

“Kur’ân-ı ‘azîzi âb-ı hayât**leyin** kana kana içdiler” (13. mektup).

“İşigüñ türâbına **yayak** varmağa t̄akatüm olmaduğundan hîdmetde mukaşşır olduğımı ‘afv buyurasız” (23. mektup) (yayak: “yaya, yayan, piyade” Kanar, 2011: 754).

“Devletlü pâdişâha cüzvî terbiyetinüz ben hakîri küllî mertebeye **irgürmege** sebebdür” (25. mektup) (irgürmek: “eriştirmek, ulaştırmak” Kanar, 2011: 386).

“Ne vech ile hikâyet ve ne yüzden rivâyet olunur dinüldikde **eyitdiler** ki” (12. mektup) (eyitmek: “söylemek, demek” Kanar, 2011: 276)

“Ümîzdür ki ki ‘an-kañib manşib ihsânıyla dañi **toylayasız** ki tecrid ü kalendirilik bir mertebeye yüz dutdı” (12. mektup) (toylamak: “ziyafet vermek, doyurmak” Kanar 2011: 673)

“Nice müyesser ve muqadder **oliserdür** ki muqaddemâ ehl-i hâl dimişlerdi ki ey ‘aşık” (7. mektup).

“Muntazıram ki Allâh celle ve ‘alâ **kanğı** mübarek vakitte fütühât-ı ebvâb-ı hayrât müyesser ide. Bu fetih-i bâb-ı mübarek **kanğı** şahib-devletün elinden ola diyü intizârdıyam” (23. mektup) (kanğı: “hangi” Kanar, 2011: 415).

Müellifin kullandığı bazı kelimeler onun Arapçaya olan vukûfiyetini göstermesi açısından dikkate değerdir. Mesela aşağıdaki cümlede “gıdâ” kelimesini “taarruz, hamle” (Redhouse 2006: 1337) manasında kullanmıştır:

“İnşâ’ allâh ‘an-kañib a‘ dâ-i dine **gıdâ** vü helâk ü züll olacağdur” (13. mektup).

7. Metin

EZ-İN PES MÜNŞE’ÂT-I MEVLÂNÂ ZÂ’İFÎ EST Kİ BE-EKÂBİR Ü E’ÂLÎ³⁹ VE A’YÂN FİRİSTÂD⁴⁰ KERREMEHÜMÜ’LLÂHU⁴¹TE’ÂLÂ

[1. Mektup]

³⁹ E’ÂLÎ: -BN

⁴⁰ A’YÂN FİRİSTÂD: A’YÂN-RÂ BE-FİRİST TS

⁴¹ KERREMEHÜM: KERREMEHÜ BN

**Be-kağî-i Edrene ki Mađdüm-zâde-i Merhûm⁴² Pîrî Paşa Muhammed Çelebîst der-Vefât-ı Pedereş
‘İyâdet-nâme⁴³ bâ⁴⁴-Târîhahâ Ârâste Mevlânâ Za‘îfî Firistâd**

Cenâb-ı Fazîlet-me‘âb Celâlet-nişâb Felek-intisâb Sultânüm Kâm-bîn ü Kâm-yâb

Hedâyâ-yı taĥiyyât zi-Rabb-i ‘arş-ı ‘izzet-i celâlet ve ‘aĥâyâ-yı teslîmât ez-revân-ı pişvâ-yı ehl-i risâlet be-zübde-i fuzâlâ-i cihân güzîde-i ‘ulemâ-i zamân bād. Ma‘rûz-ı bende-i dîrîne ve çâker-i kemterîne ânest ki vezîr-i a‘zam paşa-yı mu‘azzam ez-dâr-ı bevâr⁴⁵ be-cennetü’l-ķarâr irtilhâl ve intikâleş be-sem‘-i bendegân resîd. *el-Hükümü lillâhi’l-Vâhîdi’l-Ķahhâr ve’l-Müheymini’l-‘Azîzi’l-Cebbâr*. ‘Alimallâh ki ez-în vâkı‘a-i âteş-efrûz ve hâdişe-i ciger-sûz heme bendegân-râ ez⁴⁶-pâ-tâ-ser ve heme eĥibbâ-i ĥânedân-râ ser-â-ser busûht.⁴⁷ Lâkin çünin derd-râ devâ ve merîn zaĥm-râ şifâ. Eĥibbâ-i mu‘tekidân-ı rûz-i cezâ devâ-i şabr-râ merhem revâ dâştend. Be-ĥükm-i⁴⁸ *innemâ yüveffe’s-şâbirüne ecrahum biġayri⁴⁹ ĥisâb⁵⁰* lâ-cerem ġamġinân ü⁵¹ miskînân be-feĥvâ-yı inâyet-i kerîm⁵² ve Ķur‘ân-ı ‘azîm ħazâ-i Ĥudâ-râ rîzâ dâdend. Gerçi dârü-yı telĥest ammâ be-şîrîni mî-nüşânend ki sipenc-i dâr-ı fenâ miĥmân-serâyest ne maġâm-ı ĥulûd u beġâ. Men ĥâķir der-te‘emmül-i in ma‘nî buved mî nâġâh⁵³ şunîdem ez-pîş ü pes-i dîvâr ez-yemîn ü yesâr ferîşteġân-ı Rabbü’l-arzı ve’s-semâ ve bendegân-ı Ĥazret-i Ĥudâ⁵⁴ *celle celâlûhu ve ‘amme⁵⁵ nevâlûhu* ber-ân şadr-ı erkân *leĥü’l-büşrâ ‘inde-liķâi’r-Raĥmân* bâ-zemzeme-i du‘âhâ mî-ĥânenî⁵⁶ sürüşân-ı pişînegân târiĥ *be-Paşa-yı⁵⁷ Pîr Muĥammed raĥimeĥullâh* ġüftendî ve ferîşteġân-ı pesînân târiĥ *Pîr Muĥammed Paşa raĥimeĥu’l-Vâlî* ġüftendî ve meleĥhâ-yı yeminân⁵⁸ târiĥ *nevverallâhu’l-Ķuddüsü’l-[BN 320b]Ĥakîm ħabreĥu* mî-ġüyendî ve ‘âbidân u sâlihân târiĥ *raĥmetü’l-Müheymini ‘aleyhi* mî⁵⁹-ġüftendî. Be-du‘â-i ehl-i arz u semâ ve maĥlûķât-ı sipiĥr ü ġabrâ⁶⁰ revân-ı merĥûm paşa hemîşe şâd bād. Âmin yâ Rabbe’l-‘ibâd.⁶¹ Me‘mül ez-Mu‘ti’l-ĥâsenât ve mes‘ûl ez-Muĥvi’s-seyyi‘ât ânest ki çendân ki ân merĥûm ve maġfürun-leĥ⁶² der-merķad-i münevveres âsüde-ĥâl kerded. Cenâb-ı meġremet-i ĥazret-râ ‘ömr-i tavîl ve ecr-i cezîl erzânî bād. Bi-ĥâķķi’l-Ĥâķķi ve Nebiyyihi’l-muĥlaķi. Çün ġarâz edâ-i ta‘ziyet ve ‘arz-ı du‘â-i ‘izzetest. Zîn-ġüne iĥtişâr⁶³ kerde şüd.

42 Merĥûm: -BN

43 Mektup taziyet-nâme türündedir fakat müellif iyâdet-nâme şeklinde isimlendirmiştir. İyâdet-nâme, “herhangi bir hastalığa tutulmuş kişilerin bir an önce sağlığa kavuşmalarını dilemek veya hastalıktan kurtulmuş olan kişilerin sağlığa kavuşmalarından duyulan sevinci belirtmek amacıyla yazılan mektuplardır” (Gültekin, 215: 277).

44 bâ: be TS

45 bevâr: bevâre BN

46 ez: -BN

47 busûht: busûht BN

48 Be-ĥükm: -BN

49 Zümer/10

50 ĥisâb: ĥisâbin BN

51 ü: ve BN

52 kerîm: kerîme BN

53 nâġâh: nâġehân BN

54 Ĥudâ: Ĥudâ BN

55 ‘amme: ġamme BN

56 mî-ĥânenî: mî-ĥânen BN

57 Paşa-yı: Paşa BN

58 yeminân: yemîneyân TS

59 mî: hemî BN

60 ġabrâ: ‘abrâ BN

61 ‘ibâd: ‘ibâdi BN

62 leĥ: -BN

63 iĥtişâr: iĥtişâr BN

Bâkî. Hemîşe der-mesned-i şerîc at tâ-dâmen-i kıyâmet müstedâm ve müstahkem bâd. Bi'n-nün ve 'ş-şâd ve bi'n-Nebiyî⁶⁴ ve âlihi'l-emcâd.⁶⁵

[2. Mektup]

Mine'l- 'Abdi'z-Zâ'îfi'n-Naîf ve Hüve 'Abdu Men Yuhyî'l- 'izâme ve Hiye Remîm⁶⁶ ilâ-Cenâbi'l- Hazreti'l-Mevlâ eş-Şerîf Mevlânâ Yahyâ Efendi el-Muhsinü'l-Kerîmu

Es-sebebü'd-dâ'î ilâ-tahrîri hâzîhi'l-hurûfî ennehu kad şehide Mevlânâ 'Abdülkerîm halîfihu'l-Kerdevi⁶⁷ ellezî kâne mülâzimen min-H'âce Efendi el-merhûm ve şehide Mevlânâ Dâvud halîfihu'l-Kerdevi eyzan ve hüve min-telâmîzi Sinân⁶⁸ Çelebi Efendi el-Çâdî fî-beldeti'l-Edreneti.⁶⁹ Bi-enne şâhibe hâzâ'l-kitâbi Mevlânâ Bâlî halîfihu'l-Kerdevi kad kazâ ve tarahu min-kırâ'eti'l-Muhtaşarâti'l-mütedâvelâti beyne't-tullâbi ve ibtidâ'i bi-kırâ'eti'l-Mutavvelâti⁷⁰ 'alâ-Mevlânâ PîriHalîfe Efendi ellezî kâne müderrisenf î-Medreseti Kürkübaşı min-medârisi'l-Çoştanîniyyeti'l-maḥmiyyeti fî-evâyili şehri'r-Recebi min-şühür sene sitte ve erba'îne ve tis'ami'e. Fe-'alâ-mücebi emri sulḫânina'l-a'zamî mâliki rikâbi'l-ümemi⁷¹ şâhibi livâi'l-fetḫi ve'n-naşri.⁷² Sulḫâni'l-birri ve'l-baḫri fi'l-'aşri's-sulḫân ibni's⁷³-sulḫân es-Sulḫân Süleymân Han bin es-Sulḫân Selîm Han [TS185a] 'azze(A)llâhu enşârehu ve naşara cundehu ve a'vânehu. Kâne'l-âne müddetü kırâ'etihî'l-Muḫavvelâti sitte sinnîne ve ḥamse eşhürin ve şâre müddetü şuglihi 'inde'l-müderrisîne fâzılan 'an-kânûni zâlike's-sulḫâni'l-mu'azzami ve'l-hâkâni'l-mufahḫami. Fe-lemmâ şehidâb i-şiddi'l-makâli 'alâ-hâza'l-minvâli. Vaḫa'a şehâdetühümâl edeyye fî-hayyizi'l-ḫabûli. Fe-harrertü mâ-kâlâhu bilâ⁷⁴-taḫlîl ve teḫşîr. Ve beyyentü

⁶⁴ Bundan sonrası Mevlânâ Zaîfî'nin devlet ricâline, büyüklere ve memleketin ileri gelenlerine -Yüce Allah onları şerefli kılsın-gönderdiği mektuplarıdır. Merhûm Pîri Paşa Mehmed Çelebi'nin Edirne Kadısı (olan) Oğluna Babasının Vefatı üzerine Mevlânâ Zaîfî'nin Gönderdiği Tarihlerle Müzeyyen Başsaḫlığı Mektubudur. Fazilet sığnağı, haşmetli, yüksek mertebeli, meramına erdiren ve muradına ermiş sultanım. Azamet ve yücelik arşının Rabbinden manevi hayat hediyeleri ve risalet ehlinin rehberinin ruhundan dua ihsanları cihanın fazilet sahiplerinin en hâlisine, zamanın âlimlerinin en seçkinine olsun. Kadim hizmetkârın ve âciz kulun maruzâtı şudur ki vezirizâm yüce paşanın fani dünyadan cennete göçüp gittiği kullarının kulağına erişti. Hüküm, tek, yegâne kudret sahibi, her şeyi gören ve gözeten, azamet sahibi ve dilediğini her durumda gerçekleştiren Allah'a aittir. En iyisini Allah bilir ki bu yakıcı vaka ve çok acı hadise bütün hizmetkârları baştan aşağıya, asil aile dostlarını baştan başa yaktı kavurdu. (Her) derdin devası olduğu gibi bu zahmın da şifası (vardır). Hesap gününe inanan tabipler (buna) merhem (olarak) sabır ilacını münasip gördüler. *Sabredenlere mükâfatları elbette hesapsız olarak verilir* hükmünce şüphesiz kederliler ve acizler bu ayet-i kerimenin ve yüce Kur'anın fehvasınca Allah'ın takdirine rıza gösterirler. Her ne kadar acı (bir) ilaç olsa da (onu) tatlı bir şekilde içirirler. Zira bu dünya yurdu misafirhanedir, daimîlik ve sonsuzluk makamı değildir. Bu hakîr bu manayî derinlemesine düşünmekteyken ansızın duvarın önünden arkasından, sağdan soldan, yerin ve göğün Rabbinin meleklerinin ve Hazret-i Hudâ'nın -O'nun şanı ne yücedir. O'nun bağış ve ikramı bütün varlığı kaplamıştır- bendelerinin o yüce mecliste *Rahman (olan Allah) ile karşılaştığında ona müjde vardır* duasını okuduklarını işittim. Öndeki melekler Pîr Muhammed Paşa'ya *Allah ona rahmet eylesin* tarihini söylüyorlardı. Arkadaki melekler Pîr Muhammed Paşa için *bütün kâinatı tek başına yöneten (Allah) ona rahmet eylesin* tarihini söylüyorlardı. Sağdaki melekler *Kuddüs ve Hakîm (olan) Allah onun kabrini nurlandırın* tarihini söylüyorlardı. Âbitler ve sâlihler *kâinatın bütün işlerine gücü yeten (Allah'ın) rahmeti onun üzerine olsun* tarihini söylüyorlardı. Yer ve gök ehlinin, yerdeki ve gökteki mahlûkâtın duasıyla merhum paşanın ruhu daima şâd olsun. Ey kulların Rabbi kabul buyur. İyilikleri bahşeden (Allah'tan) umulan ve kötülükleri gideren (Allah'tan) beklenen merhum paşanın nurlu kabrinde huzur içinde kalmasıdır. Muhterem lütüfkâr (mahdûm) hazretlerine ise uzun ömür ve bolca sevap nasip ve müyesser olsun. Cenâb-ı Hakk'ın ve O'nun kayıtsız şartsız Peygamberinin hürmetine. Maksat başsaḫlığı dilemek ve aziz duayı arz etmek olduğu için söz böylece kısa tutuldu. Nokta. Kıyamet gününe kadar daima şeriat makamında dâimî ve sağlam olsun. Nün ve sâd hakkına. Peygamber ve (O'nun) muhterem ehli-beytinin hürmetine.

⁶⁵ emcâd: emhâdBN

⁶⁶ "Çürümüşlerken kemikleri kim diriltecek?" Yasin/78

⁶⁷ halîfihu'l-Kerdevi: revvî BN

⁶⁸ Sinân: Mevlânâ Sinân BN

⁶⁹ Edreneti: Edrete BN

⁷⁰ Mutavvelât: Mutavvilât BN

⁷¹ ümemi: ümem BN

⁷² naşri: naşr BN

⁷³ ibni: ibnü BN

⁷⁴ bilâ: -BN

maḳālehümā 'alā-mā şehidā 'aleyhi bilā-taṭvīl ve taḳṣīr. Cerā zālike ve ḥurrire fī-evveli 'aṣri's-selāsi⁷⁵ min-şehri Zilkā' deti min-şühürî sene işney ve ḥamsîne ve tis'ami'e mine'l-hicretî'n-nebeviyyeti şallallāhu 'aleyhi ve ālihi ve 'alā-cemî'i'l-enbiyā'î ve'l-mürselîn. Min-ez'afi'l-ibâdi Pîr Muhammed eṣ-şehîrû bi-Zā'îfî el-müderrişü bi-Medreseti Dāvud Paşa el-ḥaḳîr.⁷⁶

[3. Mektup]

Yeñiçeri Ağasına İrsâl İtdügi Mektubuñ Şüretidür⁷⁷

Cenāb-ı 'İzzet-me'āb Celālet-nişāb Felek-intisāb Sulṭānum Kām-bîn ü Kām-yāb

Taḥiyyātî çün nesim-i revāyiḥ-i eyyām-ı bahār-ı nevrüzi mu'atṭar ve teslîmâtî çün şemîm-i fevāyiḥ-i gül-zār-ı pîrüzî rûḥ-perver ve revḥ-güster. İlä-men tele'le'e⁷⁸ envârü's-sa'âdeti bi-meṭālî'i cebhetihî ke'l-aḳmâri ve ṭala'a şümüsü'd-devleti bi-evci rif'atî ke'l-envâri. Re's ü re'îs-i nev-leşker-i 'Osmânî ve 'aynu a'yân-ı ümerâ-i sulṭânî râfi'u râyâtî'l-İslâmi ilâ-erfa'i'l-ma'ālî ve ḳâmi'u zulumâtî'z-zulmi 'alā-sebîlî't-tevālî celle fezâ'ü maḥmidetihî 'an-murûri zuhûri'l-efhâm ve zelle'an-intihâci menâhici⁷⁹ midḥatîhî aḳdâmu iḳdâmi'l-evhâm. Ba'de ed'iyetin yuşaḳḳu lisânü'l-ḳalemi 'an-ḥalâveti 'ibârâtihâ ve yaḥsunu vechü'l-ḳırtâsi bi-leṭâfeti kitâbetihâ.⁸⁰ İnhâ-i zamîr-i 'âlem-nümâ ki maṭla'-ı envâr-ı ilâhî ve mecma'-ı maḥâsin-i nâ-mütenâhidür. Maḥfî olmaya ki a'tâf-ı bî-gâye ve elṭâf-ı bî-nihâyeden âşâr-ı 'inâyet izḥâr idüp ṭayir-i sîmîn-per sepîd-şehper müşg-efşân ve 'anber-nişân.⁸¹ Şî'r

[mefâ'ülün mefâ'ülün fe'ülün]

Lisân-ı ḡaybdür ḡüyâ ki nâme

Ki oldı tercemân-ı⁸² sırr-ı ḥâme

⁷⁵ şelâş: şâliş BN

⁷⁶ Çürümüş kemikleri diriltecek (olan Allah'ın) zayıf değersiz kulundan mübarek şerefli ihsan ve cömertlik sahibi Muhterem Mevlânâ Yahyâ Efendi Hazretleri'ne. Yazılma sebebi şudur ki merhum Hoca Efendi'ye mülâzım olmuş el-Kerdevî'nin halifesi Mevlânâ Abdülkerim şahitlik eder ve Edrene şehrinde kadî Sinan Çelebi'nin talebelerinden yine el-Kerdevî'nin halifesi Mevlânâ Dāvud şahitlik eder ki bu mektubun sahibi el-Kerdevî'nin halifesi Mevlânâ Bâlî talebeler arasında tedavüldeki Muhtasarât'ı okumayı tamamlamış ve dokuz yüz kırk altı senesinde aylardan Recep ayının başlarında Kostantiniyye şehrinin medreselerinden Kürçübaşı Medresesi'nde müderris olan Mevlânâ Pîri Halife Efendi'den Mutavvelât okumaya başlamıştır. Bu hususta lazım gelen emir milletleri yönetimi altına alan, zafer ve varlık sancağının sahibi, asrında kara ve denizde hakimiyet sahibi, yüce sultanımız, sultan oğlu sultan, Sultan Selim Han'ın oğlu Sultan Süleymân Han'ındır. Allah onun yardımcılarını aziz kılsın. Ordusuna ve etrafındakilere yardım eylesin. Mutavvelât'ı okuma müddeti şu anda altı sene beş ay olup bu faaliyeti süresince yüce sultanın, kerem sahibi hakanın yönetimi altındaki faziletli müderrislerin yanında bulunmuştur. Bu minval üzere (bu) sözlerin doğruluğuna her ikisi de şahitlik ettiklerinde ikisinin benim huzurumdaki bu şahitlikleri kabul mevkiindedir. İfadelere ekleme ve çıkarma yapılmadan yazılmıştır. Sözü uzatma veya kısaltma yapmadan ikisinin şahitlik ettikleri ifadelere göre düzenlenmiştir. Bu şekilde gerçekleşti. Nebî'nin -Allah'ın salât ve selâmı onun, ailesinin, bütün nebilerin ve peygamberlerin üzerine olsun- hicretinin dokuz yüz elli iki senesinde aylardan Zilkade ayının ilk onuncu gecesinde yazıldı. Davud Paşa Medresesi'nde müderris, kulların en değersiz Zaîfî adıyla meşhur hakîr Pîr Muhammed'den.

⁷⁷ Yeñiçeri Ağasına İrsâl İtdügi Mektubuñ Şüretidür: Şüret-i Mektübdür ki Yeñiçeri Ağasına MevlânâZā'îfî İrsâl Eyledi BN

⁷⁸ tele'le'e: tele'le'e'î BN

⁷⁹ menâhici: minhâc BN

⁸⁰ Yüzünün ufuklarında yıldızlar gibi saadet nurları parlayana, yüceliğinin zirvesinde aydınlıklar misali talih güneşleri doğana. Yeni Osmanlı ordusunun reisi, hâkimiyet sahibi önde gelen emirlerin önderi. İslam bayraklarını en yüksek zirveye diken ve sırasıyla zulmün karanlıklarını ortadan kaldıran. Onun övgü meydanı zihinlerden geçenden yücedir. Onu methetmenin verdiği huzurun yanında kuruntuların ilerleme adımları önemsiz kalır. İbarelerinin tatlılığından kalemin dilini yaran ve yazısının güzelliğiyle kağıdın yüzünü güzelleştiren dualardan sonra.

⁸¹ nişân: lisân BN

⁸² Her iki nüshada da "türcemân" şeklinde harekelenmiştir.

Beste-miyân faşîh-zebân⁸³ kitâb-ı dil-güşâ ve hîţâb-ı behcet-efzâ irsâl buyurulmuş maẓmûn-ı şerîfnde bu ğubârî ikşîr-i himmetleriyle zer-i hâliş [BN321a] ve hâkden götürüp bu zerre'î cenâb-ı sa'âdetlerine mütehaşşîş⁸⁴ bendelerinden 'add idüp südde-i sa'âdet ve der-i devletlerine da'vet emr olunmuş. **Şi'r**

[mef' ülümefâ' ilümefâ' ilüfe' ülün]

Hükümün neyise dutayın emrün yüzüm üzre

İzün tozını götüreyin çâk gözüm üzre

Gücümce kılayın tapuña kulluk efendi

Şadıķ göresin ben kuluñı bu sözüm üzre

Ol Ka'be-i hâcât ve kıble-i münâcâtı bu zâyir-i Harem-i Şafâ ve bu sâyir-i bâb-ı 'atâya seyr ü ziyâret lâzımdur. **Şi'r**

[mef' ülü mefâ' ilü mefâ' ilü fe' ülün]

Görem diriseñ kıble-i hâcet yapusını⁸⁵

Var eyle ziyâret iki gözüm tapusını

Bulmak dileseñ mertebe vü 'izzet ü devlet⁸⁶

Bekle yeñiçeri gibi aĝa kapusını

İnşâ'allâh şaħben'ale'l-vech eglenmeyüp mevânî' -i rûzigârdan Hâķ celle ve 'alâ hıfz buyurursa 'an-ķarîb âsitâneye yüz sürmek müyesser ola. Lâkin birkaç günlük şıla cânibinde ğâyetde mühim maşlahat olduĝı ecilden varmamuz lâzım oldu. Ümîz⁸⁷ ol vâhibü'l-merâmdan oldur ki tizde maķşûd hâşıl olup ayakları tozına yüz sürevüz. Bâķî. Hemîşe der-tezâ'uf-i 'ömr ü devlet ve izdiyâd-ı 'izz ü rif'at bād. Bi'n-Nebiyî ve âlihi'l-emcād.⁸⁸ Tûrâbü'l-aķdâm ve ez'afü'l-enâm Pîr Muħammed eş-şehîr bi-Zâ'îfî el-müderrişü bi-Medrese Mûsâ Beg fî-Yeñice Vardar.⁸⁹

[4. Mektup]

Cenâb-ı 'İzzet-me'âb Sa'âdet-nişâb Hâzret-i Sulţânüm Kâm-yâb

Âsitâne-i 'ulyâ ki sa'âdet-nişân ve bâb-ı 'uzmâ ki penâh-ı eşrâf u dervîşândur ve der-i kübrâ ki mesned-i ahâlî-i 'azîmü'ş-şân ve südde-i bâlâ ki yemm-i devlet-efşândur. Lâ-zâle 'âliyen ol yüce devlet kapusunda zîr-i kademlerinde tûrâb-ı miskiyetü'l-fevehâtlarına⁹⁰ bu 'abd-i za'îf ve bende-i naħîf ruħsâr⁹¹-ber-hâķsâr idüp fi's-sırrî ve'l-cihâr ve fi'l-leyli⁹² ve'n-nehâr devâm-ı devlet ve izdiyâd-ı rif'atlerine müdâvim ve muvâzib olduķdan şonra [TS185b] ma'rûz-ı bende-i fakîr ve çâker-i⁹³ hâķîr

⁸³ faşîh-zebân: fađîh-rebân BN

⁸⁴ mütehaşşîş: müteħazzîş BN

⁸⁵ yapu: kapu TS

⁸⁶ 'izzet ü devlet: devlet ü 'izzet BN

⁸⁷ Ümîz: -TS

⁸⁸ Bi'n-Nebiyî ve âlihi'l-emcād: -BN

⁸⁹ Ömür ve talihi daima kat kat artsın kıymet ve rütbesi yükselsin. Hz. Peygamber (sas) ve onun şeref sahibi ailesinin hürmetine. Yenice Vardar Mûsâ Bey Medresesi'nde müderriş Za'îfî adıyla meşhur PîrMuħammed.

⁹⁰ fevehât: fevhât BN

⁹¹ ruħsâr: ruħsâr BN

⁹² fi: -TS

⁹³ çâker-i: çâker BN

budur ki sulţânım zâde(A)llâhu devletehu ve ebbede 'izzetehu⁹⁴ hâzretlerinûn Kumanova nâm mevzî' de⁹⁵ muşâhabet-i zât-ı şerif ve müvâneset-i 'unşur-ı laţîflerinden müfâraķat vâķi' olduķda hâlüm diġer-gün ve siriş-k-i çeşmüm hün olup eġlenmeyüp üstüme âşüb-ı belâ üşüp Balķan daġların aşup gözlerüm yaşı gibi gönlüm taşup KanlıTuna yanına düşüp Plevne nâm kaşabada birkaç dânişimde ders idildi. Lâkin bu perişân-hâl ebnâ-yı Miħal olduġ yerde cem'iyet-i hâtıra mecâl⁹⁶ bulmaķ muhâldür. Huşûsâ sulţânım müfâraķati⁹⁷ işigün hasreti ġurbet şiddetinden âyine-i dil seng-sâr olup şîşe-i hâtır tamâm inkisâr bulmuşdur. Hemân ol Hâlıkı'l-enâm⁹⁸ ve Muħaşşılı'l-merâmdan ricâ-i⁹⁹ küllî oldur ki bu za'îf ü biçâresin âsitâneleri müşahedesiyile müteselli kılıvire. Hem ol zât-ı melekîyyü's-şifâtdan mütevaķķa' ve mutażarra' dur ki bu diyârdan aħsen-i veçhile istiħlâş buyurulmaķ 'inâyet olursa bu¹⁰⁰ elţâf-ı 'uzmâ ve meşûbât-ı kübrâ muķâbelesinde ol muķtedir pâdişahuñ ilinde a' lâ-i 'illiyyîn müyesser olup maķ'ad-i şıdķda¹⁰¹ olmañuz ecirleri ola. İnşâ'a'llâhu Te'âlâ ma'a-aħyârî'l-mü'minîne âmîn yâ Rabbe'l-'âlemîne.¹⁰² Ümîzdür ki Murâd Paşa yâhüd¹⁰³ Küçükçekmece yigirmi beş ile muķadder ve müyesser olmuş ola. Eger mecâl yoġ ise Yeñice-i Vardar'da Aħmed Beġ Medresesi¹⁰⁴ yâhüd Üsküp'de veya iç ile¹⁰⁵ ķarîb mezkûrına mu'âdil otuz ile 'inâyet buyrıla. Şöyle ki biri vuķû' bula. Sulţânımdan bendeye maħz-ı merħamet ve şeķatdür. Bendeler efendisinden istemeyüp kimden istesünler. Hânc-i sa' âdetüñ zayflerindendür. Her konuġa bâb-ı devletüñüz ġod meftûhdur. **Şi'r**

[mefâ' ilün mefâ' ilün fe' ulün]

ġudâyı bir bilen er¹⁰⁶ ġayra tapmaz

Kerîm âdem konuġa ķapu yapmaz

Bâķî. Tâ-nihâyet-i vizâret ve müntehâ-yı imâret der-tezâyüd¹⁰⁷ ve teraķķî bâd. Bi'n-nün ve's-şâd.¹⁰⁸ Ez' afü türâbi'l-akdâm PîrMuħammed eş-şehîrû bi-Za'îfî el-ħaķîr el-müderresü bi-Medreseti 'Ali Beg bin Miħal fî-Ķaryeti Plevne¹⁰⁹ el-maħrûsa.¹¹⁰

⁹⁴ Allah ikbâlini artırsın, saygınlıġı dâim olsun.

⁹⁵ mevzî': mevşif BN

⁹⁶ mecâl: meħâl BN

⁹⁷ müfâraķati: muġâtîķatı BN

⁹⁸ Hâlık: Hâlık BN

⁹⁹ ricâ-i: ricâü BN

¹⁰⁰ bu: -TS

¹⁰¹ "Doġruluġun hâkim olduġu bir ortamda" Kamer/55.

¹⁰² Yüce Allah dilerse müminlerin en iyileriyle birlikte, ey âlemlerin Rabbi kabul buyur.

¹⁰³ yâhüd: mâ BN

¹⁰⁴ Medresesi: Medresesini BN

¹⁰⁵ yâhüd Üsküp'de veya iç ile: yâhüd yâ iç ile BN

¹⁰⁶ er: ez BN

¹⁰⁷ tezâyüd: ترایید BN

¹⁰⁸ Bi'n-nünve's-şâd: -BN

¹⁰⁹ Nokta. Vezirliġin zirvesi ve hükümranlıġın son noktasına kadar yükselsin, ilerlesin. Nün ve şâd hakkı için. Ayaklar (altındaki) topraġın en deġersiz Plevne şehrinin köyünde (kâim) Miħaloġlu Ali Bey Medresesi'nde müderris hakir Zaîfî ismiyle meşhur Pîr Muhammed. el-maħrûsa: -BN

¹¹⁰

[5. Mektup]

[BN321b]

Ez-Münşe'ât-ı Mevlânâ Za'îfî ki be-Muhammed Paşa ez-İznîk¹¹¹ be-Bağdâd Firistâd¹¹²

Vilâyet-i ebdâna¹¹³ vâlî hayât-ı tayyibeden¹¹⁴ mükerrem olan mevlâsından cüdâ olanların merâsim-i 'ubûdiyetde vâkı' olan derûn-ı dilden itdükleri taḥiyyât-ı¹¹⁵ müstecâbe ki maḥrûn-ı icâbetdür ḳâ'ide-i mersûme ve zâbıta-i ma'lûme üzre diḳḳat-i fıkri-i müdeḳḳîḳ mülâhazası¹¹⁶ vâsıtasıyla varaḳa-i raḳḳ-ı menşûr-ı ḥâtırda riḳḳat-ı ḳalb birle çeşm-i ḳalem-i 'aḳldan reşḳât-ı teslîmât-ı müsteḳâbe merḳûm ve zuhûr bulduḳdan sonra cihân-nümâ-yı zamîr-i 'âlem-ârâ ve 'âlem-ârâ-yı zamîr-i cihân-nümâda inhâ-i şuver-i aḥvâl-i bende-i naḥîf ve inşâ-i nuḳûş-ı murâd-ı 'abd-i za'îf oldur ki nüfûs-ı kâmile vü 'âliye-i insânî ki hidâyet ü 'inâyet-i Yezdâniye ḳarîn ve Mebde' ü Mübdî'-i kâyinâtuñ rızâsına rehin olmak vesâyetiyle¹¹⁷ lâ-yezâl¹¹⁸ sa'âdet-i ezelfiye maḫzar ve âsar-ı ḡarîbeye maşdar vâkı' olan erbâb-ı 'ulûm ve faẓl u fiṭnat¹¹⁹ ki şadr-nişîn-i mecâmi'-i¹²⁰ ümmet ve mesâcid-i¹²¹ edâ-i 'ibâdetde muḫyî-i farz u sünnetdür. Eşref-i ezmân ve e'azz-i evṫanda rûsûm-ı da'avât-ı tayyibeye meşḡûl olan aşḫâb-ı ḥâcâtuñ ḡâyet-i me'mûli mevşûl-i ḥuşûl olmasına kendüleri râbıta-i ḡufrân ve vâsıta-i ḳurb-ı Yezdân olmaların mücib-i meşûbât-ı ecmel ve sa'âdât-ı dü-cihânî' add iderler. Öyle olsa zekâ vü idrâke maḫall-i selîmetü't-tıbbâ' olanlara pûşide degüldür¹²² ki zıkr olan ehl-i 'irfân u¹²³ kemâl ni'am-ı kâmile ve seniyye ile mükemmel olanların şuver-i ma'ânî maḳâsıdları muşaffâ ḥâtırlarınıñ mir'âtlarında muşavver olup şu'â-i âfıtâb-ı [TS186a] 'inâyetleriyle ḥâkden ref'-i zerrât idüp terbiyet itmeleri nihâdlarında merkûz olmak cibillî ḥâletdür. Ḥuşûşâ ni'am-ı celile şükrünüñ ḥaḳḳ-ı edâsı¹²⁴ el-'ibâdetü farîzatün 'ala'l-'ibâd'¹²⁵ mücibiyle mefrûzât-ı ḥamsenüñ tetimmesinden ma'dûd ḳılıp ebrâr-ı muḫlişinüñ birr ü iḫsânları fevâidini istifâde itmeleri ehemmi mühimmâtdan idügi güneş gibi zâhirdür. Çün ḡarâz' arz-ı 'ayn-ı 'ubûdiyyet ve i'lâm-ı ihlâş-ı riḳḳıyyetdür. İtnâb-ı kelâm lâzım degül. Bâḳî. Hemîşe der-mesned-i şadâret şadr-nişîn-i nişîmen-i vizâret bâd. Bi-Rabbi'l-'ibâd. Ez'afü'l-'ibâd Pîr Muhammed eş-şehîr bi-Za'îfî el-müderresü bi-Medreseti Orḫan Ḥan fî-İznîk.¹²⁶

[6. Mektup]

SulṫânümKâm-yâb

[mefâ' ilünmefâ' ilünfe' ülün]

Çü Paşa Ḥâzretine vâşıl ola

111 ez-İznîk be-Bağdâd Firistâd: Firistâd ez-İznîk be-Bağdâd BN

112 Mevlânâ Zaîfî'nin Muhammed Paşa'ya İznîk'ten Bağdat'a gönderdiği mektuplarından

113 ebdân: cydân BN

114 Hayât-ı tayyibe: "Erkek olsun kadın olsun, kim inanmış bir insan olarak dünya ve âhirete yararlı işler yaparsa kesinlikle ona **güzel bir hayat** yaşatacağız ve böylelerinin ecirlerini de muhakkak surette yapmış olduklarının daha güzeliyle vereceğiz" Nahl/97.

115 taḥiyyât-ı: taḥiyyât BN

116 mülâhazası: -TS

117 vesâyetiyle: vesâyiṫiyle BN

118 lâ-yezâl: lâ-yezâl-i BN

119 fiṭnat: fiṭna BN

120 mecâmi'-i: mecâmi' BN

121 mesâcid-i: mesâcideBN

122 degüldür: degüldür BN

123 u: ve TS

124 edâsı: edâsını BN

125 İbadet kulların üzerine farzdır.

126 Son. Vezirlik makamındaki mevkiin daim olsun. Kulların Rabbi (Allah) için. Kulların en değersiz İznîk'te Orhan Han Medresesi'nde müderresü Zaîfî adıyla meşhur Pîr Muhammed.

Za'îfî'nin murâdı hâşıl ola¹²⁷

Her 'izzet ki tâc-ı ser-i rif atdür le'âlî-i merâm-ı eşdâf-ı maķâşid-ı deryâ-dil-i Hudâvend ile ser-â-ser ârâste ve her devlet ki efser-i re's-i siyâdetdür cevâhir-i murâdât-ı ma'âdin-i hâtır-ı sa'âdet-mend ile pîrâste ola. Öyle tâc-ı pür-zîver ü ziyâ ki *ke-mişkâtin fîhâ mişbâh*¹²⁸ zemîn ü âsumâna sirâc. Öyle sirâc-ı *fâliķu'l*¹²⁹ *işbâh*¹³⁰ ki mihr ü mehden alur hârac. Ol hâzret-i felek-miķdâr vü¹³¹ çarķ-iķtîdârûn fark-ı cebinleri üzre sipih-i refîc de âfitâb-vâr vaz' -ı İZİDİ olmuşdur. Ehlühu ve maķalluhu¹³² dâyimâ ol sütüde-ķişâl ve hâmid-e-fî'âl bu şîfât u cemâl ile çü bâg-ı¹³³ cinân ve ravza-i rıdvan muķallâ ve müzeyyen olmadan hâlî olunmaya ki ķurret-i 'ayni'l-ekâbir ve'l-ümerâ' ve revķ-i fu'âdi'l-'ulemâ' ve'l-vüzerâdurur. Şemsü metâli' i'l-iķbâl bedrü tãvâli' i'l-a' mâl¹³⁴ nâzımu umûri'l-memâlik-i *mütteki'ine*¹³⁵ *fîhâ'ale'l-erâ'ik*¹³⁶ râfi' u râyâti'r-rütbeti'l-'aliyyeti ve nâşıbu âyâti'l-ķişmeti'l-celiyyeti mu'înu'l-hâzreti'l-'ulyâ zahîrû'd-devleti'l-'uzmâ. Fe-keennemâ nezele fî-şe'nihî ve *refâ'nâhu mekânen'aliyyen*.¹³⁷ Lâ-zâle bünyânu memleketi'l-'Osmâniyyeti müşeyyedeten bi-re'yihî'ş-şâyib ve esâsü kavâ'idi's-saltanatı's-Süleymâniyyeti merşûşan bi-tedbîrihi fi'l-'avâķib.¹³⁸ Du'â-i hîdmet ki feķvâsından meşâmm-ı câna¹³⁹ büy-i iķlâş ve şenâ-i 'ubüdiyyet ki leķâfet-i nesîm-i luķfından câna zevķ-i iķtişâş hâşıl olup anuñ tãrab-engîzinden diller bûsitânında sürür servleri ķâmet çekmiş ve emtâr-ı [BN322a] ebr-i bahâr-âşârından cânlar gülistânında ferhân güllerinüñ ğonceleri tebessüm idüp aķız açmışdur. Bu du'â-güyî ki mûhre-i dil sinesine mûhr-i mihr urmuş ve şenâyî ki dūş-ı cân üzre ğâşıye-i hîdmet vaz' olunmuş ola. Kavâfil-i nesîm-i bâg-ı bahâr-ı nevrûzî ve revâhil-i seķer-ķiz-i peyk-i gül-zâr-ı pîrûzî birle ol âsitâne-i cennet-mişâle ki anda her emr lâzimü'l-ımtişâldür. Tafşîl-i me'ânî-i 'ubüdiyyet 'alâ-tariķi şuveri'l-icmâl 'arza ķılunur ammâ sevret-i telâķum-i emvâc-ı bahr-ı iştıyâķ ve şiddet-i tezâķüm-i evvâc-ı 'asker-i iftirâķ ol mertebede degüldür ki deryâsından ķatıre ve şahrâsından zerre hikâyete iķtîdâr ola. **Şi'r**¹⁴⁰

[mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ülün]

Şol işüñ k'olmaya pâyânı ey beg

Şürü' itmekden aña itmek yeg

Bu sebebden şürü' olunmadı. Lâkin emzice-i 'anâşırda zıddiyet ve tebâyün-i ebniyyât ve iķtilâf-ı keyfiyyât var iken ol câmî'ü'l-müteferriķât hârekât-ı semavât te'şîrâtiyla 'anâşır-ı erba'a-i silsile-i ittiķâdda ceme olmaķı revâ gördi. Pes bu za'îf-i nâ-tüvân ve naķîf-i bî-dil ü cân ümîd-vârdur ki

¹²⁷ Sulţânüm Kâm-yâb Çü Paşa Hâzretine vâşıl ola Za'îfî'nin murâdı hâşıl ola: Çü Paşa Hâzretine vâşıl ola Za'îfî'nin murâdı hâşıl ola SulţânümKâm-yâb BN

¹²⁸ "İçinde lamba bulunan bir kandillik gibidir" Nur/35.

¹²⁹ "Sabahı aydınlatan O'dur" Enam/96

¹³⁰ işbâh: eşbâh BN

¹³¹ vü: ve BN

¹³² Onun halkı ve yeri.

¹³³ bâg-ı: bâg BN

¹³⁴ a' mâl: âmâl BN

¹³⁵ mütteki'ine: mütteki'ün TS, BN

¹³⁶ "Orada koltuklar üzerine kurulmuş olarak bulunurlar" İnsan/13.

¹³⁷ Meryem/57.

¹³⁸ İķbâl fezâsının güneşi, yükselen talihlerin dolunayı. "Orada koltuklar üzerine kurulmuş olarak" ülkelerin işlerini düzenleyen. Yüksek mertebelerin sancaklarını yükselten. Âşikâr heybet işaretlerinin sahibi. Ulu hazretin yardımcısı ve yüce mevkiin destekçisi. Nitekim bu konu hakkında "Onu yüce bir makama yükselttik" şeklinde buyrulmuştur. Onun isabetli görüşüyle Osmanlı Devleti'nin binası muhkem, geleceğe (dair aldığı) tedbirleriyle Süleyman'ın saltanatının temelleri sağlam olsun.

¹³⁹ câna: hâne BN

¹⁴⁰ Şi'r: Beyt BN

Sübhānehu Te‘ālā ve Tebārek¹⁴¹ sefer-i hümāyūnuñuz mübārek kırup a‘dā-i dīn seyf-i İslām-ı mübīn ile bi‘l-külliyye maḫhūr ola. Ve ‘avdet-i mübārekeñüzden¹⁴² inşā’ allāh infişal ittışāle mübeddel olup şeref-i taḫbīl-i eyādī-i kerīme ki sa‘ādet-i kübrā ve devlet-i ‘uzmāyı müsted‘īdür ‘an-ḫarīb müyessirü’l-āmāl ve muḫaddirü’l-aḫvāl müyesser itmiş ola. *Ve mā zālīke ‘ala’ llāhi bi-‘azīz.*¹⁴³ *İnnehu ‘alā-küllī şey’in ḫadīrun.*¹⁴⁴ Bāḫī. Allāh celle ve ‘alā ol cenāb-ı ‘ālīnūñ şafaḫāt-ı [TS186b] iḫbālinden ğubār-ı ḫavādiş-i rüzīgār-ı zūr-kārı¹⁴⁵ dūr ve bu du‘ā-ğūy-ı muḫlişūñüzün göñlin tevātüren sa‘ādetünüzle dāyım mesrūr kılvire. Bi-mennihi vücūdihi. **Beyt**¹⁴⁶

[fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün]

Pīr Muhammed aḫkerü’l-ḫaḫī’l-faḫīr

Ez‘afu’n-nāsi’z-Za‘īfiyyü’l-ḫaḫīr.¹⁴⁷

[7. Mektup]

Sulṫānum¹⁴⁸ Kām-bīn ü Kām-yāb

Āsitāne-i felek-rif at keyvān-menziyet ve sūdde-i āsumān-mertebet hūrşīd-ṫal‘at. **Beyt**

[mefā‘ ilün mefā‘ ilün fe‘ ulün]

Zehī şems-i vizāret maḫhar-ı dād

Ki oldı ‘adl ü dād itmege mu‘tād

Zehī cenāb-ı ‘izzet ki dāl-ı devletdür ve bāb-ı himmet ki ‘ayn-ı ‘adāletdür. Zīr-i ḫadem-i pākine ve ḫapuları ḫākine ki ğubār-ı¹⁴⁹ ḫademleri çeşm-i a‘yāna kuḫl-i Şıfāḫān ve ḫāk-i pālari tütüiyā-yı dīde-i erkāndur. **Beyt**

[fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün]

Bilse ger ḫāşiyetin göz otı gibi şaḫlayup

Ayağūñ tozın düşürmezdi yire keḫḫāllere

Bu ‘abd-i za‘if-i Ezelī ve bende-i naḫīf-i Lem-Yezelī rüy-bendeğī ber-ğabrā-i zīrīn ve cebhe-i efkendeğī ber-ḫāk-i zemin vaż‘ idüp ānā’e’l-leylī ve eṫrāfe’n-nehārī fi’s-sırrı ve’l-cihār¹⁵⁰ irtifā‘-ı devlet ve ‘azamet ve izdiyād-ı ‘izzet ü ḫişmet du‘ālarına müdāvīm ve muvāzīb mülāḫaza buyurıla. Lākin bu fūrḫat diyārınuñ ḫaḫīri ve ğurbet dārınuñ esīri belā vü ğam refīḫi hicr āteşinūñ ḫarīḫi. **Beyt**

[mef‘ ulü fā‘ ilātün mef‘ ulü fā‘ ilātün]

Ġāyetde müşkil olur hicr āteşine yanmaḫ

¹⁴¹ Her türlü kusur ve eksiklikten uzak ve yüce olan Allah.

¹⁴² mübārekeñüzden: mübārekeñüzden BN

¹⁴³ “Bu, Allah’a hiç de güç gelmez” İbrahim/20.

¹⁴⁴ “Şüphesiz Allah’ın gücü her şeye hakkıyla yeter” Fatur/1.

¹⁴⁵ zūr-kārı: -BN

¹⁴⁶ Beyt: -TS

¹⁴⁷ Allah’ın lütuf ve yardımıyla. Halkın en hakiri fakir insanların en değersiz hakiri Zaîfî.

¹⁴⁸ Sulṫānum: Sulṫānum Ḥazretleri BN

¹⁴⁹ ğubār-ı: ğubār BN

¹⁵⁰ Bütün gün bütün gece, gizli ve aleni bir şekilde.

Âh-ı derûn-ı dilden sevdâlara boyanmak

Bir vaqt yokdır ki felekler düd-ı âhuma boyanmaya bir zamân olmaz ki teşne yirler gözlerüm yaşına kanmaya. Egerçi ki şem' gibi il yüzine şadânam ammâ nâr-ı gam yüregüm yağın eritdükçe âheste âheste giryânam. Baħr-ı sefid-i vişâlden zevrak-ı ħuzûrımı rûzigâr sürdi kenâre. Deyyâr-siyeh baħtumdan ħayrı kimesnem yok düşdüm bir olmaz diyâra. **Beyt**

[mef' ülü fâ' ilâtün mef' ülü fâ' ilâtün]

Tag u belekler aşup ħâyet kenâre düşdüm

Bir ehl-i dil bulunmaz olmaz diyâra düşdüm

İşigünde ser-dâr iken kaldum ayakda. Kapaında hevâ-dâr iken kaldum bucağda. Ben ħuluñ Yûsuf gibi yok behâya şatıldum. Mancınık-ı Nemrûd-ı hicr ile nâr-ı belâya atıldum. Bir belâ-keş derd-mendem ki yüregüm¹⁵¹ derdine em ve felek-zede müste-mendem ki ħaste cânuma merhem bulunmaz. Gülşen isteyü külĥana düşdüm. Vuşlat isteyü hicrâna düşdüm. **Beyt**

[mef' ülü mefâ' ilün mef' ülü mefâ' ilün]

Vaşluında güler yüzlü bir gülşen idi külĥan

Şimdi kara puş oldu külĥan gibi her gülşen

Bir bucağda ħalmış fakîr bir küşeye düşmiş ħaķîr bir gülşenden ayrılmış 'andelîb bir külĥanda yatur merd-i ħarîbem. Bârî ħonce gibi yılda bir göz ucıyla [BN322b] nazâr yâ¹⁵² eyyâmında bir gül gibi açılıp dil ucıyla ħabere 'inâyet maħzâ şefkat ve merĥamet degül midür. Belî zerre âfitâba hem-ser ve ħâk-i üftâde âsumâna ber-â-ber olmağ muĥâldür. Ammâ güneş cemâlî pertevin ħâne-i dervîşden yağuramaz. Rûy-ı zemine ziyâ virür gün şaşuramaz. **Beyt**

[mefâ' ilün mefâ' ilün fe' ülün]

Güneş dervîşden nürün yağuramaz

Ziyâ virür evine gün şaşuramaz

Lâ-büd ol kân-ı kerem ki râfi' -i¹⁵³ sitemdür ayakda ħalup düşmişlere dest-ħîr belki her üftâdenün elin alup cihân-ħîr eylemek sezâdur. **Şi'r**¹⁵⁴

[fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün]

Yirlere urdı beni âh-ı firâķuñ elemi

İy felek-rif at¹⁵⁵ elün vir kerem it dut elümi

Bu ħaķîr dimez ki âsumâna ire yâ menzil-i keyvânı göre yârân evc-i hevâda iĥvân burc-ı semâda heyĥât semâ-i zâti'l-burûca zü'l-me'âric olanlarla bu bî-bâl¹⁵⁶ ü şehper 'urüc ide. Hemânâ min-ba' d 'acebâ¹⁵⁷

151 yüregüm: yüregim BN

152 yâ: mâ BN

153 râfi' -i: râfi' BN

154 Şi'r: Beyt BN

155 rif at: päye BN

156 bî-bâl: bî-mâl BN

157 'acebâ: -BN

ola mı ki bu ‘abd-i¹⁵⁸ bî-külâh u efser işigün taşına vaz’-ı ser idüp bir lahza hem-ser ola. Yâ bir zamân ola mı ki bu zemine himmetiñüz bisâti¹⁵⁹ ‘inâyet-güster ola. Nice müyesser ve muqadder olıserdür ki muqaddemâ ehl-i hâl dimişlerdi ki ey ‘aşık senüñ gönülün mümdan yumşakdur tek dürtek¹⁶⁰ dil-i ma’ şük seng-i mermerden yegdür. Pek ‘aynuma gelmez ve sem’ üme girmezdi. Şimdi bildüm ki rûzigârda şafa olmaduğı gibi maḥbûblarda vefâ olmaz imiş. **Beyt**

[fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilün]

Ben vefâ bulmadum Rûm u¹⁶¹ ‘Acemde âhir

Bir ‘Arab oğlına şordum didi *Rûmî mâ-fî*¹⁶²

Hemân bu bendeñüze vefâ-yı vâfî ve ḥaste-dile cevâb-ı şâfî budur ki kuluñuz Şücâ‘ Kethüdâ¹⁶³ ṭavvelallâhu ‘umrehu¹⁶⁴ ve bendeñüz Hüsrev Kethüdâ¹⁶⁵ [TS187a] edâme(A)llâhu beḳâhu¹⁶⁶ ve çâkeriñüz Muştafâ Beg zâde(A)llâhu kadrehu¹⁶⁷ ‘âdet-i me’lûf ve tariḳ-i ma’rûfları üzre şihḥat-i zât-ı şerîf ve selâmet-i ‘unşur-ı laṭîfñüz muḥbir ve mu’lim meveddet-nâme göndereler ki bu ḥaste-dile şihḥat ve cism-i¹⁶⁸ bîmâra ‘âfiyet ḥâşıl ola. Ma’lûm-ı ḥazretdür ki bu diyâr intihâ-i dâr-ı İslâm olmağın ne muşâhabet-i aḥbâb ve ne mu’teberâtdan bir kitâb ele girür. Eger du’â-güyuñuz ṭalibü’l-‘ilimlerümüz degülmişse hergiz bu vâdide bu bendelerine qarâr mümkün degüldi. Sulṭanumdan dūr ve sâmi’inden mehcūr olsun bu yıl ḥuşûşıyla bir mertebede vebâ-i ‘azîm vâḳi’oldı ki vaşfi lisân ile¹⁶⁹ taḳrîr ve ḳalem ile taḥrîr ḥadd-i imkânda degül idi. Külliyyen Miḥallular¹⁷⁰ firâr itdiler. Bu bendeleri tevekkül ber¹⁷¹-Ḥudâ idüp âḥar maḳâma ḥareket olunmadı. Ammâ vaşiyet idüp her sâ’at mevte¹⁷² muntazır olup müterakḳıb idüm. Ol sebebden sulṭanum *edâme(A)llâhu iḳbâlehu*¹⁷³ ḥazretleri sefer-i hümâyûna teveccühlerinde bu diyâra qarîb geldüklerinde mülâkât-ı ḥidmet-i bendegâniye mecâl olmadı. Ümîzdür ki ‘özr-i benedeği maḳbûl buyırıla. Bâḳî. Der-şadr-ı vizâret ve serîr-i imâret müstedâm ve müstahkem bâd. Bi’n-nünve’ş-şâd. Min-ez’afi’l-‘ibâd fi’l-âfâḳ ilâ-vişâlikümi’l-müşṭâḳ. Ve hüve râci’t-telâk mine’l-Meliki’l-Ḥallâḳ.¹⁷⁴ Pîr Muḥammed el-ḥaḳîr el-müderresisü bi-Medreseti ‘Alî Beg fî-ḳaryeti¹⁷⁵ Plevne eş-şehîrü bi-Zâ‘îfî¹⁷⁶ el-faḳîr.¹⁷⁷

158 ‘abd: -TS

159 bisâti: bisât-ı BN

160 dürtek: -BN

161 u: -BN

162 Anadolu (elde bir şey) yok.

163 Kethüdâ: Kethüzâ BN

164 Allah ömrünü uzun eylesin.

165 Kethüdâ: Kethüzâ BN

166 Allah onun durumunu daim kılsın.

167 Allah onun derecesini artırsın.

168 cism: ḥasim BN

169 lisân ile: lisâna BN

170 Miḥallular: Miḥallu BN

171 ber: -BN

172 mevte: -BN

173 Allah talihini daim kılsın.

174 mine’l-Meliki’l-Ḥallâḳ: -BN

175 ḳaryeti: -BN

176 Sözü kesiyor, veziriazamlık makamınız ve emirlik tahtınız daim ve muhkem olsun. Nün ve sâd hakkına. Etrafınızdaki kullarınızın en zayıfından size özlemle kavuşmayı bekleyen Melik ve Hallak (olan Allah’a) kavuşabilmeyi ümit eden fakir Zaîfî (adıyla) bilinen Plevne Köyü’nden Ali Bey Medresesi’nde müderris hakir Pîr Muhammed.

177 el-faḳîr: -BN

[8. Mektup]

Sultānum Kām-bin ü Kām-yāb

Āsitāne-i 'ālī-ḳadr u gerdūn-iḳtidār ve sūdde-i bālā-dīvār vü¹⁷⁸ felek-miḳdār ki ḫāk-i müşg-efşānı sürme-i çeşm-i a'yan ve ḡubār-ı¹⁷⁹ 'anber-efşānı tütüiyā-yı dīde-i¹⁸⁰ erkāndur. Lā-zāle şemsü 'izzetihi lāmi' aten ve aḳmāru devletiḫi tāli' aten ilā-ḡāyeti'z-zamān ve nihāyeti'd-devrān. Şenāyi ki besān-ı tāvus-ı ḳuds-i sidre-nişin ve du'āyi ki pür ez-şit-i şehpereş zamān u zemin bā-rāḫile-i sūrūş-ı melekūt-i şıdḳ u şafā ve ḳāfile-i feriştegān-ı ceberūt-ı mihr ü vefā.¹⁸¹Şi'r

Du'āi¹⁸² mu'azzam çü simurḡ-ı ḳāf

Şenāyi ki büyeş-i bih ez-müşg-i nāf

Besān-ı sūrūş-ı ḫüceste-liḳā

Çü āb-ı revān u çü mir'āt-ı şāf¹⁸³

İblāḡ ve irsāl kılınduḡdan¹⁸⁴ şoñra ol cenāb-ı ḫürşid-rif'at ve keyvān-menzilet ve¹⁸⁵ tal'at cānibinden bu zerre-i ḫāk-sār üftāde-i bi-miḳdār [BN323a] tarafına¹⁸⁶ kirişme-i naẓar-ı ḫümāyūn ile pürsiş buyrılursa nihāyet-i 'āḫfet ve ḡāyet-i mürüvvet ve şefḳatünüzden bu bendeñüze iḫsān olunan merḫūm Aḫmed Beg Medresesi'nde 'ināyet-i Yezdānī ve hidāyet-i¹⁸⁷ Şamedānī birle gereḡi gibi cem'iyetümüz vardır. Sultānum ḫazretlerinin himmetlerinde faḳīrünüzdün evvel gelen müderrislerden bu nev'a cem'iyet degmelerine müyesser olmamışdır diyü bu diyāruñ efvāḫ-ı ricālindedür. Hemānā perişān-ḫāḫır olduḡum teşevvuḡ-ı müşāhede-i liḳā-i şerif ve ta'aḫḫuş-ı mülākāt-ı 'unşur-ı laḫif şol mertebededür ki mühendisān-ı zamān veziregān-ı cihān taḫrīr bi'l-benān ve taḫrīr bi'l-lisāna 'āciz ve ḳāşırıldur.¹⁸⁸ Lākin ümiz ol ḫālīḳu'l-enām ve Muḫaşşılı'l-merāmdan oldur ki 'an-ḳarīb cemāl-i ferḫunde-fālünüñ müşāhedesin müyesser ide. Zaḫmet bendeñüzi bu pāyeye getürmek idi. Mercüdur ki taşḫif ile¹⁸⁹ rahmete mübeddel olup işigüze¹⁹⁰ ḳarīb olmaḡ taḳdīr olmuş ola. İnşā'allāhu Te'ālā istifsār mücib-i melāl olmazsa Rümili efendisi maḫzārında Anaḫolı efendisinden bendeñüz ḫaḳḳında recā olunur ki ḫayır-ı şehādet buyuralar. Sa'ādetlü sultānum zerrei¹⁹¹ āsumāna ref'ilmek ile āfitāba noḡşān gelmez. Hezār ayak¹⁹² topraḡı evc-i 'ināyetünüñde merfū'dur. Bu def'a daḡı bu ḡubār-ı ḫāḳden ref' olursa maḫz-ı 'ināyetdür. Bu şūḫāne

178 vü: ü BN

179 ḡubār-ı: ḡubār BN

180 dīde: 'uyūn BN

181 Zamanın nihayetine dünyanın sonuna kadar yücelik güneşi parlamaya ve bahtının yıldızları ışıdamaya devam etsin. Sidrede oturan mübarek tavus gibi bir övgü, yer ve gök kanadının sadasıyla dolu bir dua. Doğruluk ve saflık saltanatındaki meleğin kervanı ile sevgi ve vefa âlemindeki meleklerin kafilesi ile.

182 Du'āi: Du'ā'ı TS

183 Kaf (dağındaki) Anka gibi yüce bir dua Kokusu göbek miskinden (daha) güzel bir övgü Akarsu misali, saf ayna gibi mübarek çehreli melek misali

184 kılınduḡdan: kılduḡdan BN

185 ve: ü BN

186 tarafına: tarafından BN

187 hidāyet: hediye BN

188 ḳāşır: ḳāzır BN

189 taşḫif ile: taşḫif olup BN

190 işigüze: işigüleze de BN

191 zerrei: zerreyi BN

192 ayak: ayaklar BN

kelimât-ı ‘abd-i za‘îf ve küstâhâne taḥrîrât-ı bende-i naḥîf ma‘zûr¹⁹³ buyurıla ki efendilerün luṭf-ı firāvâmı kulları şûḥ eyler. **Şîr**

[mef‘ülü fâ‘ilâtü mefâ‘ilü fâ‘ilün]

Luṭf-ı Hudâvend kerd şûḥ-çeşm-i bende-râ

Zerre zi-hürşîd yâft ḳadr-i bülendi zi-ḥâk

[TS187b] Pâ-yı mezellet çü kerd pest men-i ḥâk-pây¹⁹⁴

Dest-i ‘inâyet nişâned ez-semekem tâ-semmâk¹⁹⁵

Bâḳî. Hemîşe der-serîr-i şadâret ve nişîmen-i vizâret tâ-dâmen-i kıyâmet müstedâm ve müstahkem bād. Bi-Rabbi’l-‘ibād. Tûrâb-ı aḳdâmiküm ez‘afû’l-‘ibād Za‘îfî el-müderrişü bi-Medreseti Ahmed Beg fî-Yeñice-i Vardar.¹⁹⁶

Ser-nâme¹⁹⁷

Şahâyif-i şenâ-i devlet ki ârâstedür çü ṭâvus-ı firdevs-i berîn. Ve leṭâyif-i du‘â-i ‘izzet ki pîrâstedür çü iklîl-i Keykâvus şâh-ı zemin. Ol kerîmü’ş-şân melek-nişân ḥâzretlerine envâ‘-ı ta‘zîm ve iclâl ve eşnâf-ı tekrîm ü ifzâl bi’l-ḡuduvvi ve’l-âşâl¹⁹⁸ ihdâ ve îşâl ḳılınur. Ümîzdür ki hem-dem-i ḳabûl ola. Ba‘dehu ez‘afû’l-‘ibād Za‘îfî el-hakîr.¹⁹⁹

[9. Mektup]

Sultânüm Ḥâzretleri Kâm-yâb be-Bursa Rüşenî-zâde-râ Firistâd

Hediyye-i şemere-i tekrîmât-ı mütetelîyât ez-şecere-i ṭayyibe ki *aşluḥâ şâbitun ve fer‘uhâ²⁰⁰ fi’s-semâ’²⁰¹* ve ‘aṭiyye-i mîve-i ta‘zîmât zi-devḥa-i mübâreke *tü’ṭi ukulḥâ külle ḥînin bi-izni Rabbihâ²⁰² ḳuṭûfuhâ²⁰³ dâniye²⁰⁴ fî-cennetin²⁰⁵ ‘âliye²⁰⁶* Bâ-peyk-i şabâ ve berîd-i şubḥ u mesâ’îşâlınden şoñra ma‘rûz-ı ‘abd-i muḥliş ve bende-i müteḥaşşîş²⁰⁷ oldur ki nâḳıl-ı ruḳ‘a-i ‘ubüdiyyet ve şahîfe-i riḳḳiyet faḥru erbâbi’l-isti‘dâd zuḥru²⁰⁸ aşḥâbi’s-sedâd zü’ṭ-ṭab‘ı’s-selîm ve’l-fehmi’l-müstaḳîm mevlânâ fülân bendeñüz südde-i seniyye-i medâric-i ‘ulemâ-i fuḥûle mülâşîḳ ve ḳademe-i me‘âric-i fuḳâlâ-i ahâlî-i

¹⁹³ ma‘zûr: maḳzûr BN

¹⁹⁴ ḥâk-pây: ḥâk-i pây BN

¹⁹⁵ Hudâ küstah kuluna lûtufta bulundu Güneşten zerre buldu topraktan yüksek bir değer Hakîrlik ayağı beni (daha da) aşıya çekmişti ki Allah’ın inayet eli beni cehennem çukurundan cennetin zirvesine çıkardı

¹⁹⁶ Sözlerimi noktalyorum. Her zaman sadrazamlık tahtında ve vezirlik makamında kulların Rabbi için kıyamet gününü kadar (yeriniz) daim ve muhkem olsun. Ayaklarınızın toprağı, kulların en zayıfı Vardar Yenicesi’nde Ahmed Beg Medresesi’nde müderriş Zaîfî.

¹⁹⁷ Ser-nâme: Ser-nâme-i Laṭîf BN

¹⁹⁸ Sabah akşam.

¹⁹⁹ Öyleyse kullarının en zayıfı bendeniz Zaîfî.

²⁰⁰ “Kökü sağlam, dalları göğe yükselen” İbrahim/24.

²⁰¹ semâ’i: semâ BN

²⁰² “(O ağaç), Rabbinin izniyle her zaman yemişini verir” İbrahim/25.

²⁰³ “Onun meyveleri sarkar (kolaylıkla devşirilebilir)” Hâkka/23.

²⁰⁴ dâniye: dâniyetün BN

²⁰⁵ “Onlar yüksek bir cennettedirler” Gaşiye/10.

²⁰⁶ ‘âliye: ‘âliyetin BN

²⁰⁷ müteḥaşşîş: müteḥaşşîş BN

²⁰⁸ zuḥru: zaḥru BN

ma'kûl u menüyle mülâhik olmağa lâyiğ t̄alibü'l-²⁰⁹ ilmdür ve²⁰⁹ muqaddemâ bu muhibbiñüzi şeref-i muşâhabet-i 'ilmiyeleriyle müşerref idüp ba'dehu Medrese-i 'Alî Paşa'da el-ân²¹⁰ müderris olan 'ulemâya zîver ve²¹¹ fuzalâya mazhar Mevlânâ Ca'fer Efendi hizmetlerinde müddet-i mediddür ki dersleri tebdil olunup Hidâye²¹² okurlar. Hâliyâ tahşîl-i kemâl²¹³ ve tekmi'l-i qadr ü ifzâlde ülü'l-fezâyil aşhâbu'l-fevâzil huzûrlarında istinâs-ı erbâb-ı fûnûn-ı nâ-mütenâhiye t̄alib ve iktibâs-ı envâ'-ı envâr-ı 'ulûm-ı ilâhiye râğib ve müstefiz olmağ ümîziyle cenâb-ı ifâdet-me'âb sa'âdet-nişâb ki zümre-i isti'dâda Ka'be-i âmâl ve kıble-i iqbâl vâki' olmuştur hâk-i pâ-yı Hüdâvendî cânibine şahben'ale'l-vech tevcih olundu. Eltâf-ı mâ-lâ²¹⁴-nihâyelerinden [BN323b] me'muldür ki 'inâyet-i 'aliyye ve ri'âyet-i²¹⁵ celiyyeñüz mevâid ü 'avâidinde hatt-ı vâfî ve naşib-i kâfiye fâyiz olan bendelerüñüz silkinde münselik olup sâye-i himâyetüñüzde ed'iyye-i vâfire ve eşniye-i mütekâşire-i devlet-i²¹⁶ câvidâniye iştiğâlde ola. İntizâm-ı ahlvâl-i müşârunileyh bu muhiblerine aqşâ-yı murâdât ve ehemmi-mühimmât dandır. Mercûdur²¹⁷ ki hayyiz-i qabülde vâki' olup hezâr âşâr-ı luftuñuza maqrûn ola. Bâki hemîşe. **Şi'r**²¹⁸

[fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün]

Tâ zi-mihr-i şark²¹⁹ rüşen şüd bilâd

Rüşeni-zâd-ı hevâ-h'âh-ı tu bād²²⁰

Mâ tala'ati-ş-şemsü 'alâ-ru'üsi'l-ibâd. Ğubârü aqdâmi'ibâdi'l-'Alîmi'l-Habîr. Ez'afu'z-zu'afâi'l-hakîr²²¹ el-müderris bi-Medreseti İbni'l-Hâcci²²² Hasan eş-şehîr.²²³

[10. Mektup]

Sulţânüm Hazretleri Kâm-yâb²²⁴

Hedâyâ-yı ed'iyye-i tekrîmât-ı tayyibât-ı mütetâliyât ki²²⁵ ez-zebân-ı tāvus-ı sidre-i berîn ve 'atâyâ-yı eşniye-i teslîmât-ı zâkiyât-ı mütetâliyât ez-lisân-ı sürüş-ı muqarrebîn bâ-peyk-i şabâ ve berîd-i şubh u mesâ'îşalinden şoñra ma'rûz-ı 'abd-i muhlîş ve bende-i mütehaşşîş oldur ki nâkıl-ı ruq'a-i 'ubüdiyet ve hâmil-i şahîfe-i rıkkıyet fahrü tavâiyü'l-isti'dâd zuhrü aşhâbi's-sedâd zü't-tab'ı's-selîm ve'l-fehmi'l-

209 ve: -BN

210 el-ân: ٤٧١ BN

211 ve: -BN

212 Hidâye: Hedâye BN

213 kemâl: kemâ BN

214 lâ: -TS

215 'aliyye ve ri'âyet-i: -BN

216 devlet-i: devlet BN

217 Mercûdur: -BN

218 Şi'r: Beyt BN

219 şark: şevk BN

220 Aydınlıktan doğmuş senin dostun olduğu müddetçe doğunun güneşi memleketi aydınlatır

221 zu'afâi'l-hakîr: zu'afâi'l-Za'îfiyyi'l-hakîr BN

222 Hâcci: Hâcî BN

223 Kulların başları üzerine doğan güneş. Alîm ve Habîr (olan Allah'ın) kullarının ayaklarının (altındaki) toprak, zayıfların en zayıfı meşhur İbni'l-Hâcî Hasan Medresesi'nde hakir müderris.

224 Kâm-yâb: Kâm-bîn BN

225 ki: -BN

müstaķîm mevlânâ²²⁶ fülân bendeñüz müddet-i medîd ve evân-ı²²⁷ ba'ıdden²²⁸ berü muşâhabet-i 'ilmiyyeleriyle bu bende'î müşerref kılmışlardır. Hâliyâ südde-i seniyye-i medâric-i 'ulemâ-i fuḥûle²²⁹ mülâşık ve қademe-i me'âric-i fuḫâlâ-i ahâlî-i ma'ḫûl u menüyle mülâhık olmağa [TS188a] lâyıḫ ḫâlibü'l-'ilm olmağın cenâb-ı ifâdet-me'âb sa'âdet-nişâb seyyidü's-sâdât mecma'u's-sa'âdât şâhibü'l-ḫayâ'î ve'l-vakâr Mevlânâ Seyyid' Abdülğaffâr²³⁰ ki zümre-i ehl-i isti'dâda Ka'be-i âmâl ve kıble-i iḫbâl vâķi' olmışdur ḫâk-i pâ-yı Ḥudâvendî cânibine saḫben'ale'l-vech teveccühleri tevcih olundu. Elḫâf-ı mâ-lâ-nihâye ve a'ḫâf-ı bî-gâyelerinden me'müldür ki 'inâyet-i 'aliyye ve ri'âyet-i celiyyelerin zuhûra getürüp mevâid-i kemâlât-ı nâ-mütenâhî 'avâyidinde ḫaḫḫ-ı vâfî ve naşîb-i kāfiye fâyiz olan bendeñüz silkinde münselik olup sāye-i ḫimâyetiñüzde ed'ıye-i vâfire ve eşniye-i mütekâşire-i devlet-i ebedî²³¹ iştiğâline²³² peyvend olan bendelerden ola. Bâķî. Hemîşe tele'lü-i envâr-ı 'ulüm ber-nâşıye-i ân ḫâzret-i²³³ maḫdûm bâd bi-Rabbi'l-'ibâd. Ez'afu'l-'ibâd PîrMuḫammed el-faḫîr eş-şehîr bi-Zâ'îfî el-ḫaḫîr el-müderrişü bi-Medreseti'l-Hâcc²³⁴ Ḥasan.²³⁵

Ser-nâme-i Pârsî²³⁶

Hedâyâ-yı ed'ıyye-i tekrîmât-ı ḫayyibât-ı²³⁷ mütetâliyât ez-zebân-ı ḫâvus-ı sidre-i berîn ve 'aḫyâ-yı eşniye-i teslîmât-ı zâkiyât-ı mütevâliyât ez-lisân-ı²³⁸ sürüş-ı muḫarrebîn.²³⁹ **Şi'r**

Du'âyî mu'azzam çü sîmurğ-ı ḫâf

Şenâyî ki büyeş-i bih ez-müşg-i nâf

Besân-ı sürüş-ı ḫuceste-liḫâ

Çü âb-ı revân u çü mir'ât-ı şâf²⁴⁰

Bâ-peyk-i şabâ ve berîd-i şubḫ u mesâ be-südde-i seniyye-i medâric-i 'ulemâ-i fuḫûl²⁴¹ ve âsitâne-i me'âric-i fuḫâlâ-i ahâlî-i ma'ḫûl u menḫûl firistâde şüd. Ümîdest ki be-ḫayyız-i ḫabûl üfted. Ba'd ez-temhîd-i kavâ'id-i bendegî ve teşyîd-i²⁴² ubûdiyyet ü efkendegî nâḫıl-ı ruḫ' a-i rıḫḫıyet ve müşıl-ı şâḫıfe-i 'ubûdiyyet faḫru erbâbi'l-müste'iddîn mevlânâ fülâne'd-dîn be-şavb-ı şavâb-ı ifâdet-me'âb ve be-cânib-i cenâb-ı sa'âdet-nişâb ḫudâvendî-râ saḫben'ale'l-vech tevcih şüde bûd. Ez-elḫâf-ı mâ-lâ-nihâye

226 mevlânâ: -BN

227 evân: ezmân BN

228 ba'ıd: ba'id BN

229 fuḫûl: faḫûl BN

230 'Abdülğaffâr: 'Abdülğaffâr BN

231 ebedî: -BN

232 iştiğâline: iştiğâne BN

233 ḫâzret: -BN

234 bi-Zâ'îfî el-ḫaḫîr el-müderrişü bi-Medreseti'l-Hâcc Ḥasan: bi-Zâ'îfî el-Müderrişeti'l- Hâcc Ḥasan eş-şehîr BN

235 Sözlere son verirken ilimlerin nurlarının parıltısı kulların Rabbi hakkına daima o maḫdum ḫâzretlerinin çehresi üzerinde olsun. Kulların en zayıfı Zaîfî adıyla meşhur El-Hâc Ḥasan Medresesi'nde benzeniz müderriş ḫakîr Pîr Muḫammed.

236 Ser-nâme-i Pârsî: -TS

237 ḫayyibât: ḫayyînât BN

238 lisân-ı: lisân BN

239 Peşisıra gelen iyiliklerin tazim dualarının hediyeleleri yüce sidredeki tavus kuşunun dilindendir ve aralıksız halis selamların övgü ihsanları muḫarrebîn meleğinin lisanındandır.

240 Kâf dağının ankâsı gibi yüce bir dua Kokusu (ceylan) göbeğinin miskinden daha güzel bir övgü

241 fuḫûl: faḫûl BN

242 teşyîd: teşyîd TS

Adres

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

ve a' tâf-ı bî-ğāye-i ān ḥazret me'mūlest ki çün der-aḥsen-i ḥāl bā-yemni-i ikbāl der-zamān-ı vuşul be-şeref-i ḥüsn-i kabūl müstes' ad geşte ve be-silk-i muḥaşşılān-ı taḥşil [ü] kemāl ve mükemmilān-ı ḳadr ü ifzāl sāhte bāşed. Der-mevāyid-i ' avāyid-i²⁴³ ' ināyet-i ' illiyye ve ri' āyet-i²⁴⁴ celiyye bā-ḥaṭṭ-ı vāfī ve naşīb-i kāfī der-silk-i sāyir bendegān be-zıll-i ḥimāyet ve sāye-i ' ināyet-i ān ḥazret fāyız ve münselik şüde bāşed. Tā ki be-ed' iye-i vāfire ve eşniye-i mütেকāşire-i devlet-i cāvidāniyet-rā²⁴⁵ ü hem²⁴⁶ iştiāl nümāyed. Bākī. Hemīşe tele'lü-i envār-ı ' ulūm der-nāşīye-i ān maḥdūm [BN324a] bād. Mā ṭala' ati' ş-semsü ' ale' ru' üsi' l- ' ibād. Türābü'l-aḳdām ve işr-i²⁴⁷ türbet-i ricli' l-enām. Ez' afü' l- ' ibād Zā' ifī el-müderrişü bi-Medreseti el-Hācc²⁴⁸ Ḥasan.²⁴⁹

[11. Mektup]

[BN324b]

Ḥazret-i Sulṭānum²⁵⁰

Āsitāne-i tāḳ-ı gerdün-iḳtidār ve revāḳ-ı burūc-ı felek-miḳdār ki zemīn-i ferşi ' abīr ve müşg-sirişt²⁵¹ ve sāḥa-i ' arş-ı ḳaşrı mānend-i heşt-behiştür. Hezārtekrīm ü iḥtirām ve tevāzu' u ikrām ile ol südde-i dil-güşā ve ḥāk-i müşg-āsāya çihre-i ' ubūdiyet vaz' idüp şad hezārān niyāz ile ' arz-ı ḥāl-i ḥaḳīr ve bende-i faḳīr budur ki mecālīs-i ' ulemā ve maḥāfil-i şuleḥāda ve medāḥil-i melā' ike-i firdevsī ve menāzil-i ervāḥ-ı²⁵² ḳudsī zīr-i menābir ü kürsilerde ' ālim ü ' āmil şāliḥ u ḳāmil nāşīḥ u vā' izler öninde ve eyyām-ı mübāreke vü Cum' a gününde ḥān-ḳāḥ u şavāmī' de mesācid ü cevāmī' de evḳāt-ı şerīfe ve āvān-ı laṭīfede ' azz-i bilād ve rüz-i āzīnhā vü a' yādda ve Medīne-i Münevvere vü²⁵³ Türbe-i Muṭaḥharada ve Beyt-i ' Atīḳ vü Şerīf ve Ḥarem-i Mübāreke-i laṭīfde leyālī-i kütēh ü dirāz ve ṭarīḳ-i Ḥicāz ve mevḳī' -i niyāz ve ' aḳīb-i [TS188b] namāzda mevāzī' -i tilāvet-i Ḳur' ān ve mesācid-i ehl-i imānda şuleḥā vü ' abbād ve ḥuzūr-ı ehl-i irşād²⁵⁴ murtāz zāhidler ve perhīz-kār²⁵⁵ ' ābidler ve rāh-i Ḥaḳda mücāhidinün²⁵⁶ du' āları ḥırmenlerindeki bisāt-ı²⁵⁷ cān ü dilleri²⁵⁸ inbisāt bulup ' ibādet-i²⁵⁹ Ḥālīḳa ḳalbleri tamām

243 ' avāyid: -BN

244 ' illiyye ve ri' āyet: -BN

245 rā: vā BN

246 ü hem: hem ür BN

247 işr: eşer BN

248 Ḥācc: Ḥācī BN

249 Güzel yüzlü melek misāli, akarsu gibi ve sâf aynaya benzer. Sabah habercisi, sabah ve akşamın elçisi ile büyük alimlerin merdivenlerinin eşiğine ve akıl ve nakil ehli fāzılların basamaklarının eşiğine gönderildi. Kabulü ümid edilir. Kulluk vazifelerini beyan ve bendelik ile biçâreliḡi ayân ettikten sonra bu kısa hizmetkârlık mektubunu nakleden ve bendelik sayfasını ileten istidād sahiplerinin övüncü Mevlānā Fülāne'd-dīn vasıtasıyla iyilik kaynağının doğruluk ciheti ve saadet menbainin saygınlık cānibi efendimize (eşiğine) yüz sürerek irsāl olundu. O hazretin sayısız lütufları ve sınırsız ihsanlarından önümüzdeki günlerde uğurlu bir nasibin en mükemmel surette hüsnü kabul ile hazırlanıp tahsilinde çaba gösterenlere destek, rütbe ve derecesini yükseltmek için çalışanlara yardım gösterilmesi beklenmektedir. Elverir yazı ve kâfi nasip ile yüce lütfunun ve āşikār ihsanının sunduḡu sofralarda diḡer kullarının yolu üzere o hazretin himaye sāyesi ve iyilik gölgesi bol ve yerinde olsun. Böylece pek çok dua ve çokça övgü ile ebedi talihe o dahi meşgul olsun. Sözlerimi burada noktalarken güneş kulların başı üzere doğduḡu sürece ilimlerin nurlarının parıltısı daima o maḥdumun çehresi üzerinde olsun. Halkın ayaklarının topraḡı ve ayaḡının topraḡının izi kulların en zayıfı Hacı Hasan Medresesi'nde Müderriş Zaîfî.

250 Ḥazret-i Sulṭānum: Ḥazret-i Sulṭānum Kām-yāb BN

251 müşg-sirişt: müşg ve ' anber-sirişt BN

252 ervāḥ: ervāc BN

253 vü: ve BN

254 irşād: irşādda BN

255 perhīz: perhīz BN

256 mücāhidinün: fī-sebīlillāh mücāhidlerin BN

257 bisāt: -BN

258 dilleri: dil BN

259 inbisāt bulup ' ibādet: inbisāt ve ' ibādet BN

irtibâtda olup perişân-dil olmayup cem'iyet-i hâtırları zamânında ve 'abîd ü ahrâr²⁶⁰ evrâd ü ezkârların istimâ'ı hâlinde ve a'yân u eşraf vü sâdâtuñ tilâvet ü zıkr ü 'ibâdâtı gûşelerinde bi'l-'aşıyyi ve'l-ibkâr ve fî-zamâni'l-esşâr²⁶¹ tekbîr ü taḥmîd tehlîl ü temcîd vaqıtlarında ḥaşalbân u şandal ve kâfûr 'ûd u müşğler buḥûr idüp ṭîb-i²⁶² latîf ve 'anber-i²⁶³ şerîfle taḥmîr sîmîn ü²⁶⁴ zerrin micmerlerde²⁶⁵ tecmîr eyleyüp ervâḥ-ı rûḥâniye ve melâ'ike-i zemîn ü âsumâniye ğidâ için revâyiḥ-i laṭîfe-i rûḥ-perverler ile dimâğ-ı müslimîn ve mü'minîn mu'atṭar olduğı ḥinlerde bu ḥayr-ḥ'âh-ı selâṭîn ü vüzerâ ve²⁶⁶ ümerâ ḥâdim-i 'ulemâ vü şuleḥâ vü fuḳarâ Ḥudâ²⁶⁷ dostlarınıñ ḥidmet-kârı dellâl-ı âḥiret-bâzârı olan meddâḥ u du'âcı Buḥûrcı ḤâcîPîrî bendeleri bu zıkr olan ezemân ve aḥvâlde cân ü dilden ḥayr du'âñuza iştialde bilesiz. Bâkî. Hemîşe ber²⁶⁸-tezâyüd-i 'ömr ü devlet ber-istikâmet-i dîn ü millet ve beḳâ-yı îmân u İslâm ilâ-yevmi'l-ḥaşri ve'l-kıyâm müstaḥkem ve müstedâm²⁶⁹ bād.²⁷⁰

[12. Mektup]

[BN324a]

Ḥâzret-i Sultânüm Kâm-yâb

Dürer-i eşdâf-ı ed'iyeye-i levâmî'a-i dürc-i şenâ ve ğurer-i eşnâf-ı eşniye-i meṭâli'-i burc-ı du'â ki mütetâbi' ve mütevâlî şüde bâşed. Bâ-sürüş-i ḥuceste-şân ve ferîşteġân-ı refî' ü'ş-şânân ḥâzret-i sipihr-iḳtidâr felek-miḳdâr²⁷¹ bu bende-i dîrîne ve çâker-i kemterînenün iblâğ u îşâlınden soñra ma'ruz-ı ḥâḳîr budur ki eger şemme-i kirişme-i iltifât-ı ḥudâvendî buyrılıp muḥlişleri cânibi tefahḥuş olunursa pâdişâḥ-ı rub'-ı meskûn sultân-ı eḳâlîm-i seb'a-i gerdûn ḥâzretlerine ve şehzâdegân-ı sipihr-âşâr ve sa'âdetmend ü nâm-dârlarına ve vüzerâ-i pâk-nihâd vü safî vü²⁷² ehl-i rây ve²⁷³ tedbir âşâfîlerine vesâyir erkân-ı cihân²⁷⁴ ve ehl-i dîvân ü²⁷⁵ enşâr u a'vânlarına ḥuşûşân zi-İzîd mü'eyyed maḥdûm-ı mümecced²⁷⁶ semiyiy-i Muḥammed Ḥâzretlerine leyl ü nehâr bi's-sırrı ve'l-cihâr beḳâ-i devlet ü²⁷⁷ şebât-ı ḥişmet du'âlarına meşğûl biline. Ba' dehu künc-i ḳanâ'at vü²⁷⁸ zâviye-i ferâġat ve gûşe-i ğurbetde münzevî olan bu ḥâḳîr ü naḥîf ve derd-mend ü Zâ'îfî yârân-ı şafâ ve eḫillâ-i vefâ bu vech ile 'uzlet ve ferâġatde ġörüp senünñ manşıbdâ iken kendünñ teraḳḳî ihtimâlinde²⁷⁹ iken ma'zûl olduġunñ²⁸⁰ meşeli ol bir emîr-i tâc-dâr ile şol bir faḳîr-i cerrâr ḥikâyetine beñzer. Ne vech ile ḥikâyet ve ne yüzden rivâyet olunur dinöldikde eyitdiler ki. **Ḥikâyet** MegerḤâtem-i Tâyi-mânend eşiġi melâz-ı fuḳarâ vü ḥâcet-mend

260 ahrâr: ahrâr BN

261 Sabah, akşam ve seher vakitlerinde

262 ṭîb: tayib BN

263 'anber: 'ıtr BN

264 ü: ve BN

265 micmer: mecmir BN

266 ve: vü BN

267 Ḥudâ: Ḥuzâ BN

268 ber: der BN

269 Sözlere son verirken ömür ve baht(ımız) ziyadeleşmesi, din ve millet yolundaki yürüyüşünüz, iman ve İslâm'da devamlılığımız daima sağlam ve sürekli olsun.

270 bād: bād bi-Rabbi'l-'ibād. BN

271 Övgü kutusunun parıldayan dua sadeflerinin incileri ve dua burcundaki övgüler zümrelerinin aralıksız birbiri ardınca meydana gelen parıltıları mübarek Cebrâil ve yüce şân sahibi melekler vasıtasıyla gök katı derecesinde muazzam iktidar sahibi o hazret.

272 vü: ve BN

273 ve: ü BN

274 cihân: şâh-ı cihân BN

275 ü: ve BN

276 mümecced: mumahhed BN

277 ü: ve BN

278 vü: ve BN

279 ihtimâlinde: ümidinde BN

280 olduġunñ: olduġunñ BN

Adres

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

ebvâb-ı hayrâtı meftûh bir emîr-i sebük-rûh kimesne var imiş. Diyârlarında bir ehl-i dil ammâ felek-zede²⁸¹ ve beliyât-ı müteaddide görmüş bir fakîr var imiş. 'İyâl ü kendüye sedd-i ramağ ümîziyle ol emîr-i sebük-rûhûñ huzûrına varur dañi fakîr hâlini kâle getürmedin emîr-i 'arif huddâm-ı harem-i keremlerine fakîrdan mahfî işaret buyurur. Der-hâl yârân-ı meclis fakîrûñ olanca esbâbın alurlar. Mezkûr fakîr emîrûñ şuret-i celâlisine tâkat getüremeyüp cemâlınden dür olup dönüp²⁸² gitdükte mahallede olan kilâb mânend-i gurâb çıplak âdem görüp miskin fakîre üşerler der-peyine düşerler. Meger eyyâm-ı şitâ imiş seng ü kulûhı²⁸³ yah dutmuş. 'Av' av-ı kilâb-ı bâzâr ve ğavġâ-yı evbâş-ı mahalle ve diyârı defe itmekçün yirden bir taş ref' idebilmedükde²⁸⁴ hey bular ne 'aceb mümsik tâyife olurlar âdemi şoyarlar pîri [TS189a] tondururlar²⁸⁵ köpeġe atacak bir taş dañi virmezler dimiş. Emîr-i sebük-rûha fakîrûñ bu sözi hoş gelüp fâhîr câmeler ve şemsî 'imâmeler virüp mübâlaġa-in'âm u²⁸⁶ 'âlî-makâma naşb eylemiş. Kışşadan hişşe budur ki sizlerden ihsân olınan beyne'n-nâs²⁸⁷ bu fakîre hâdden birün olduġı şâyi' dür.²⁸⁸ Lâkin hücum-ı kilâb-ı a'dâyı def'ine²⁸⁹ manşıb gibi seng olmaz doġunmaz²⁹⁰ illâ hasûduñ başına elmâs dirler manşıb taşına bu hod ma'lûmdur ki kişiyeye manşıbı²⁹¹ olmamak vâsi' dünyâyı takyesi gibi başına²⁹² tar eyler. Kimde ki manşıb var anı ber-hürdâr eyler. Huzûr-ı kalb olmasa kişî 'ibâdetden hâlâvet almaz. Niteki dañl olmasa harca tâkat kalmaz. Kirâ ise kerâ gibi ekâbir şanup eksem alup durur. Dâyin hod sâyem gibi yanuma düşüp yürür. Ma'l-ihsânı illâ bi't-tamâm.²⁹³ Ümîzdür ki ki 'an-çarîb manşıb ihsânıyla dañi taylorasız ki tecrid ü kalendirilik bir mertebeye yüz dutdı ki aşhâb-ı şerî'at benüm bu hâlûme vukûflarında ehl-i târîkate ol kadar tecriddür²⁹⁴ Zâ'îfî ki kalender-hânedede pîrân-ı kalenderân olmaġa bi'l-hakîka elyaġdur diyü söylerler. Hemânki Hâzret-i Âşaf'dan himmet oldu 'ale'l-fevr Sabâ'dan Belkıs geldi. *Himmetü'r-ricâli taġla' u'l-cibâle*.²⁹⁵ Bâkî der-tezâyüd ü teraġķi²⁹⁶ bād. Bi'n-nün ve's-şâd.²⁹⁷ Ez'afu'l-ibâd Zâ'îfî el-hakîr.²⁹⁸

[13. Mektup]**[BN324b]**

Vezir-i A'zam Ahmed Paşa Hâzret-i Sultânüm Lâ-zâle Mu'azzaman²⁹⁹ Hâzretlerine İrsâl Olındı³⁰⁰

E'azzü ehli's-sa'âdeti ve'd-devleti'l-mufahham ve eşrefü zevî'l-aġlâķi ve'l-elţâfi ve's-şiyem. Melce'ü'l-mileli ve'l-ümem. Melâzu fuġarâ'ı benî Âdem. Zü'l-inâyeti ve'r-raġmeti³⁰¹ ve'l-himemi³⁰²

281 zede: reze BN

282 dönüp: -BN

283 kulûh: kelûh BN

284 idebilmedükde: idebildükde BN

285 tondururlar: tondurlar BN

286 u: ve BN

287 ihsân olınan beyne'n-nâs: ihsân u libâs BN

288 şâyi' dür: beyne'n-nâs şâyi' dür BN

289 def'ine: def'a BN

290 doġunmaz: doġınmaz BN

291 manşıbı: manşabı BN

292 başına: -BN

293 İyilik eksiksiz olmalıdır. Bu beyit Beyzâvî'nin et-Tavâli' adlı eserinde yer almaktadır. (Ebu Gudde, 1408: 157).

294 tecriddür: ehl-i tecriddür BN

295 Büyüklere himmeti daġları kökünden söküp atar.

296 ü teraġķi: -BN

297 Bi'n-nün ve's-şâd: -BN

298 Büyüklere himmeti daġları kökünden söküp atar. Son olarak arup çoġalsın. Nün ve şâd ile. Kulların en zayıfı hakir Zaîfî.

299 Yüceliġi daim olsun!

300 Vezir-i A'zam Ahmed Paşa Hâzret-i Sultânüm Lâ-zâle Mu'azzaman Hâzretlerine İrsâl Olındı: Hâzret-i Sultânüm Lâ-zâle Mu'azzaman BN

301 raġmet: merġamet BN

302 himemi: himem BN

ve'l-mürüvveti ve'l-luţfi ve'l-kerem. Düstüru sultāni'l- Arabi ve'r-Rūmi ve'l-Acem. Der-pā-yı mu'azzam³⁰³ vezîr-i a'zam hazretlerine 'arz-ı 'ubūdiyet ve i' lām-ı rıkkıyet budur ki muhācirin ü³⁰⁴ enşār ve yārān-ı güzîn ü³⁰⁵ aşhāb-ı habīb ü Resūl-i Rabbi'l- 'ālemin³⁰⁶ ki şānlarında *ruḥamā'u beynehum terāhum rukke' an succeden yebteğüne*³⁰⁷ *faḍlen mina 'llāhi ve rıdvānen*³⁰⁸ nāzil olmuştur. Sīmālarında rukū' u sücūd³⁰⁹ āşarı ve imān u Qur'ān envārı ile kāmunun vüçühi bedr-i enverleyin³¹⁰ münevver zeled ü 'işyān u zünūbdan muṭahhar olan 'uzamā-i kirām vü fiḥām muḳtedā-i³¹¹ ehl-i İslāma ki kâle'n-Nebiyyü şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem *aşhāb-ı ke'n-nücūmi bi-eyyihim iḳtedeytüm ihtedeytüm*³¹² ve ümmü'l-mü'minîn ḥuşūşında *inne'llezîne*³¹³ *cā'ü bi'l-ifki 'uşbetun minküm*³¹⁴ ilā-tamāmi'l-āyāti'lletî nezelet fî-ḥaḳḳihā³¹⁵ Hazret-i 'Āyişe raḍiyallāhu 'anhāya³¹⁶ ḥākim-i İrān-zemîn-i bî-mezheb nār-ı saḳarda qarîn-i Ebî Leheb olan Kızılbāş-ı bî-ḥayā evbāş u re'īs-i eşkiyā a'vān u meredesiyile ḥāzelehümü'llāhu Te'ālā³¹⁷ ol muḳaddes aşhāb-ı kibār ve yārān-ı Habīb-i [BN325a] Muḫtār ḥuḳūḳında ifrāt u tefrîṭleri olup Şiddiḳ ve Fārūḳ ve cāmi'ü'l-Ḳur'ān ḥaḳlarında tefrîṭ ve Ḥaydar-ı Murtażā ḥaḳḳında 'İsā'ya 'aleyhi's-selām³¹⁸ Naşārānuñ isnādları mānend ifrātları muḳarrer olup bu taḳdırce Qur'ān-ı 'azîmüñ ba'zî āyātına inkārları cümle Qur'ān hazretine inkārı mūcib olmağın dāll u muḳill ü³¹⁹ kāfirlerdür. Pes bu ṭayifenüñ ḳal' u ḳam'ı³²⁰ pādīşāh-ı İslāma lāzım olduğıçün şāhen-şāh-ı³²¹ selāṭin-i 'aşr sultānū'l- 'izzî ve'n-naşr pādīşāh-ı 'Arab u 'Acem ü Rūm 'asker-i manşūriyla ol mülhid-i bî-dīni ve tevābi' ü levāḫıḳı ḳam'ına ḥücum idüp vüzerā vü a'yān vü³²² cümle sipāhān ve ehl-i dīvān ve³²³ erkān ile çünki İstanbul'dan³²⁴ diyār-ı 'Acem'e 'azm buyurdılar. Eglenmeyüp bir haftadan soñra 'ulemā vü şuyūḥ³²⁵ ve şuleḫā vü ehl-i 'irfān e'imme vü mü'ezzinin³²⁶ ve mu'allimin ve şıbyān eşrāf u a'yān³²⁷ pīrān u cevānān şağir ü kebir ḡanî vü faḳir Hazret-i Ebî³²⁸ Eyyüb Enşārî 'aleyhi rahmetullāhi'l-Bārî³²⁹ Cāmi' i ve türbe-i muṭahharasında ve merḥūm 'Atiḳ Sultān Muḫammed Ḥān Cāmi' i'nde ve Mağfūr Sultān Bāyezîd Ḥān Cāmi' i'nde ve Mağfūr Sultān Selīm Ḥān Cāmi' i'nde³³⁰ ve İki Şerefeli Cedid [TS189b] Şehzāde Cāmi' i'nde her hafta

³⁰³ Mutluluğa erenlerin ve yücelik makamına ulaşanların en azizi. Ahlak, iyiliksevlikler ve (güzel) huyların en üstünü. Milletlerin ve ümmetlerin sığmağı. Fukaraların korunağı. Yardım, merhamet, lütf, insanîyet ve cömertlik sahibi. Muazzam ayağının altındaki Arap, Rum ve Acem sultanlarının önderi.

³⁰⁴ ü: ve BN

³⁰⁵ ü: -TS

³⁰⁶ Resūl-i Rabbi'l- 'ālemin: Resūl-i Kirdigār u Rabbi'l- 'ālemin BN

³⁰⁷ succeden yebteğüne: suḥḥaden yebte'üne BN

³⁰⁸ "Birbirlerine çok merhametlidirler. Onları; rüku ederken, secde ederken ve Allah'tan bağışlanma ve hoşnutluk isterlerken görürsün" Fetih/29.

³⁰⁹ sücūd: sühūd BN

³¹⁰ enver: envār BN

³¹¹ muḳtedā: mu' tedā BN

³¹² Nebî şallallāhu'aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Ashabım yıldızlar gibidir, hangisine uyarırsanız hidayet bulursunuz" Hadis-i şerif.

³¹³ inne'llezîne: ve'llezîne TS ve BN

³¹⁴ "O ağır iftirayı uyduranlar, sizin içinden bir güruhtur" Nur/11.

³¹⁵ Onun hakkında nazil olan ayetler tamamlanmaya kadar.

³¹⁶ Allah ondan razı olsun.

³¹⁷ Yüce Allah onları rezil rüsvay eylesin.

³¹⁸ Selam onun üzerine olsun.

³¹⁹ ü: -BN

³²⁰ ḳal' u ḳam'ı: ḳam' u ḳal'ı BN

³²¹ şāhen: şāhin BN

³²² vü: ve BN

³²³ ve: u BN

³²⁴ İstanbul: İstanul BN

³²⁵ şuyūḥ: şuyūḥ BN

³²⁶ mü'ezzinin: -BN

³²⁷ a'yān: a'yān ve BN

³²⁸ Ebî: -BN

³²⁹ Bārî (her şeyi kusursuz ve mütenasip yaratan) olan (Allah'ın) rahmeti onun üzerine olsun.

³³⁰ Mağfūr Sultān Bāyezîd Ḥān Cāmi' i'nde ve Mağfūr Sultān Selīm Ḥān Cāmi' i'nde: -TS

ki rûz-i dü-şenbe ve penç-şenbedür 'alâ-tarıki'l-münâvebe cem' olup İstanbul'un³³¹ her gûşe mahallerinden gürûh gürûh Müslimîn fevc fevc her tarafdan bölük bölük yollardan bād-ı şehir doğınmış deryâ-mânend mevc mevc câmi' lere gelürler. Muqaddemâ şeyhü'l-İslâm zahîrî'l-enâm zü's-sâ' âdeti³³² ve'l-ihtirâm ve'l-fazlı ve'l-ihtişâm sirâcü'l-' ulemâ tacü'l-fuzalâ hazret-i güzîn müftî-i dîn ve kâdî-i şer' - i Resûl câmi' -i fûrû³³³ u uşul ba'zî müte' allikâtiyla³³⁴ râst-ı mihrâbda vesâyir ' ulemâ-i mütekâ' idin ve zühhâd ü şuyûh-ı müte' abbidîn cenâheyn-i ebvâbda karar idüp huzû' u³³⁵ hüşü' ile ed' iyye vü esmâ vü ezkârda haţibler vü hâfızlar³³⁶ nâşihlar vü vâ' izler cân ü dilden cehr ile tilâvetleri hâlinde mescidüñ erkânı ve mihrâbı dil-i derdü-mendân gibi inil inil inler ve yir ehlinüñ zârı vü şadâsından eflâkûñ tokuz tāsı gibi mescid kubbeleri çin çin çinlar ve³³⁷ bu³³⁸ zemzmeden felekler melekleri rüy-ı zemine inüp yir ehlinüñ âmin ü tilâvetine kulağ urup diñlerler. Derûn-ı mescid ehl-i İslâm u imân vü pîrân u ricâl serbe-ser şıbyân u cüvânân³³⁹ ile mâl-â-mâl ve birûn-ı mescid dahî ' ulemâ vü fuzalâ vü fuhûl-i nâkilân-ı ' ulûm-ı menkûl u ma' kûl dâniş-mendler ile³⁴⁰ zülf-i nigârleyin halka halka olup taraf taraf güşelerde oturmuşlar münâcât ve tazarru' ellerin şâh-ı dırahtân gibi âsumâna götürmüşler. Öyle kesretdür ki bir igne bıraksañ düşmez yire ve şöyle şık oturmuşlardır ki şu ağıtsañ fûrce bulmaz ki bularuñ yüzleri şuyından utanup yire gire.³⁴¹ Ve bi'l-cümle sa'y-i belîğ³⁴² ile ' ibâdet mezârî' in süre süre açdılar ve du' âlar tuğmın güşe güşe şaçdılar. Ehl-i imânüñ ziyâde harâreti var idi. Qur'ân-ı ' azîzi âb-ı hayâtleyin kana kana içdiler. Ricâl ü³⁴³ gilmân pîrân u şıbyân cem' olup dâs-ı âmin ile kişt-zâr-ı³⁴⁴ mesâcidden hâşılı hüşe hüşe biçdiler. Pes hürmen-i ' âlemde demed demed cem' olup şevr-i gerdün ile cev cev pāk³⁴⁵ oldu. Gendüm-mişâl bir habbe yiryüzinde kalmayup cümle enbâr-ı felekde hıfz olundu.³⁴⁶ Âhar-ı³⁴⁷ hâl ki zamânı geldükde şol ki eltaf u ezkâ ve mazhar-ı cemâldür mü ' minin ü muvahhidine nüzul³⁴⁸ ki *nuzulen min-Gafûrin Rahîmin*³⁴⁹ ve ol ki gâdab-i ' izzet ' azzet kelimetuhu³⁵⁰ celâline mazhar-ı vâki' olup kahriyyedir. İnşâ ' allâh ' an-çarîb a' dâ-i dine gıdâ vü helâk ü zûll olacağdur. [BN325b] *Fe*³⁵¹ -*beşşirhum bi-' azâbin elîmin*.³⁵² İnşâ ' allâh³⁵³ ' an-çarîb³⁵⁴ süyüf-i Müslimîn Kızılbaşlaruñ ser-i bi-sâ' âdetlerin kaç idüp ala kana bulanup tâclarınuñ kızılı yirine kelle-i bi-devletleri³⁵⁵ Kızılbaş ismine mâ-şadağ olup

331 İstanbul: İstanul BN

332 zü: ve BN

333 fûrû': fûrûğ BN

334 müte' allikâtiyla: müte' allikleriyle BN

335 huzû' u: huzû' ile ve BN

336 hâfızlar: hâfızlar ve BN

337 ve: -BN

338 bu: -TS

339 şıbyân u cüvânân: habîbân u hıvânân BN

340 dâniş-mendler ile: dâniş-mendleriyle BN

341 bulmaz ki yire gire: bulmaz ki bularuñ yüzleri şuyından utanup yire gire BN

342 belîğ: belî' BN

343 ü: ve BN

344 kişt-zâr: kişt-i zâr BN

345 pāk: pāk pāk BN

346 olundu: oldı BN

347 Âhar: Âhir BN

348 nüzul: nûzel BN

349 "(Bütün bunlar) çok bağışlayan, çok esirgeyen (Allâh)ın ağırlaması olarak (size lutfedilir)" Fussilet/32.

350 Onun sözü kıymetli olsun.

351 Fe: Ve TS ve BN

352 "Öyle ise sen onlara elem dolu bir azabı müjdele!" İnşıkak/24.

353 İnşâ ' allâh: Bi-iẓmillâhi BN

354 ' an-çarîb: -BN

355 devletleri: devletlerin BN

mecâz³⁵⁶ haķîkate tebdîl ola. Zirâ ki³⁵⁷ mü ’minler³⁵⁸ şol mertebede huyûl-i himmete süvâr olmışlardur ki i’ tîkâd-ı pākleriyle cānib-i Cenāb-ı Hāķka sülûkda göz açup yuminca ‘arş-ı a’ lāya vuşûl ve du’ ālar kabûl ü maķbûl olmasına toğru yol bulmışlardur. Bir mertebede du’ ā vü şenādur ki tāş bağırlu ādem ve pûlād yürekli merd-i³⁵⁹ muħkem mûm gibi erir. Böyle du’ ā hürmeninde ve şenā mevķi’ inde bu za’ if du’ ā-güyüñuz dāyimā sizleri hayır du’ ā ile tezekkürdedür. Ümîzdür ki sizler dağı İstanbul’ da medrese manşıbyıla bu haķîri³⁶⁰ ferāmüş itmeyesiz. Allāh Te’ āla size ihsān itdügi gibi siz dağı ihsān eyleñ. Dört yıl az zamān degüldür. Peyğāمبر rûhıçün ve Allāh Hāzret-i haķķıçün olsun esirge ki *irħamû men fi’ l-arđı yerħamkûm men fi’ s-semā’ i*.³⁶¹ Faķruma ve ‘iyālüm aħvāline ‘ilm-i şerîfuñuz tamām muħîtdür ne dimek lâzımdur. Çün ğarāz ‘arz-ı³⁶² ‘ubüdiyyet ve i’ lām-ı rıķķıyetdür. Bu miķdāra iķtişār olundu. Bāķî.³⁶³ Hemîşe der-pā-yı³⁶⁴ evc-i vizāret müstedām ve müstaħkem bād. Min-ez’ afi’ l-‘ibād Pîr Muħammed eş-şehîr bi-Za’ ifi el-hāķîr.³⁶⁵

[14. Mektup]

[TS190a]

Sa’ ādetlü Sulţānum Kām-yāb

[mef’ ülü fā’ ilātü mefā’ ilü fa’ ilün]

Mektûba ger nazar kıla paşa-yı kām-yāb

İre Za’ ifi evc-i şüreyyāya yap yap

Taħıyyātî çün nesîm-i rûz-i nev-rûz-ı pîrûz ki ‘ıtr ile dimāĝ-ı kāyināt mu’ attar ve teslîmātî çün şu’ ā-ı ‘ālem-efrûz cihān-güster ki ziyāsıyla rûy-ı mevcüdāt münevverdür ve gûne gûne du’ ālar ki ħalāvet-i ‘ibārātî şaķķ-ı lisān-ı³⁶⁶ kalem-i ‘anberîn ve dürlü dürlü şenālar³⁶⁷ ki leţāfet-i kitābeti vech-i kırtāşı çü varaķ-ı zerrin ider. Ol zāt-ı kerîmü’ ş-şān sa’ ādet-nişān hāzretlerine ki şa’ şa’ a-i aķmār-ı ‘izzet cebhe vü cebinlerinde zāhir ve eşi’ a-i şümûs-i devlet ser ü efserlerinde bāhirdür. **Şi’ r**

[mef’ ülü fā’ ilātü mefā’ ilü fa’ ilün]

Virür ziyā cihāna cemālün güneş gibi

Rûy-ı münevverüne ziyāda gün eş gibi

Hezār i’ zāz ü ikrām ve iclāl ü ihtîrāmdan şoñra inhā-i zamîr-i ‘ālem³⁶⁸ ki maţla’ -ı envār-ı ilāhî ve mecma’ -ı maħāsîn-i³⁶⁹ nā-mütenāhîdür. Maħfî olmaya ki ol kıble-i hācāt ve Ka’ be-i münācāt³⁷⁰ zāyirlerinden zāt-ı şerîf ve ‘unşur-ı laţîfuñuzüñ şıħhat ü selāmeti aħbārın istimā’ itdükde bende-i

356 mecâz: cāz BN

357 ki: -BN

358 mü ’minler: mü ’minî BN

359 merd-i: merdü BN

360 haķîri: haķîrleri TS

361 “Yeryüzündekilere merhamet edin ki, göktekiler de size merhamet etsin” Hadis-i Şerif.

362 ‘arz: -BN

363 Bāķî: -BN

364 pāy: pāye BN

365 Sözlerime son verirken, vezirliğin zirvesindeki makamınız dâimî ve sağlam olsun. Kulların en zayıfı Zaîfî adıyla meşhur hakir Pîr Muhammed.

366 lisān-ı: lisān BN

367 şenā: senā BN

368 ‘ālem: ‘ālem-nümā BN

369 maħāsîn: maħāmin BN

370 ve Ka’ be-i münācāt: -BN

Adres

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

dirînelerüñüze ferhân u sürûrlar hâşıl oldı. İzid-i celle ve 'alâ hazretinden fi'l-leyli ve'n-nehâr ve's-sırrı ve'l-cihâr istid'âmuz oldur ki ilâ-yevmi'l-fenâ mādāmki dünyâ³⁷¹ bekāda ola. Şafâ-yı hâtır ve gönül hoşluklarında çün rûz-i bâhir dâyim güşâde ve münevver fark-ı 'âlem üzre çü efsar-i mücevher olup a' dâ-i devletüñüz ser-nigün ve zîr-i hâk olduklarıncâ rûy-ı zeminde âsüde-hâl ve bî-bâk olasız. **Şî'r**³⁷²

[mef' ülü fâ' ilätü mefâ' ilü fâ' ilün]

Rûy-ı zeminde olasız âsüde-hâl siz

Zîr-i zeminedüşmenüñüz gire tîztîz

Âmîn yâ mucîbe's-sâyilîn. Bâkî. Hemîşe der-tezâyüd-i merâtib-i 'izz ü devlet serdâr u pişvâ-yı³⁷³ halk u millet bād ilâ-inkırâzi'l³⁷⁴-c' ibād. Ez' afu 'ibâdi'l-Ḳaviyyi'n-Naşîr Pîr Muḥammed eṣ-şehîr bi-Zâ'îfî el-ḥakîr.³⁷⁵

[20. Mektup]

[TS192a/ BN327b]

'Abdî Ḥalîfe el-Mükerrem

Yâ eḥî yâ 'abdellâhi in tekün 'alâ-ḥaḳîḳati'l-îmâni ve erkâni'l-İslâmi. Fe's-selâmu 'aleyke ve rahmetu'llâhi ve berekâtuhu.³⁷⁶ Ba' dehu aḥcâr-ı kelâm-ı bed-güftâr ḥâne-i ḳalbün sengi-sâr idüp âyine-i hâtır-ı zü'l-vecheynuña tamâm inkisâr virdügi sebebden râstî-nihâdüñde inḥirâf vâkı' olup ḳadîmî dostundan inşirâf olunmuş maḥabbet-i ezelî be hey bî-inşâf lem-yezeldür didüğüñ maḥzâ lâf olup ḳalem gibi iki dillü leffâf imişsin. **Şî'r**

[mefâ' ilün mefâ' ilün fe' ülün]

Be hey zâlim ne bî-inşâf imişsin

Başuñdan ayğa dek lâf imişsin

İnanmalu degül gerçek sözüñe

Be hey yalancı hoş leffâf imişsin

Sâbîḳâ eṣnâ-i muşâḥabet-i dostîde³⁷⁷ 'ahdüñ mücibince olanca kitâblaruñuzdan³⁷⁸ ba' zîn³⁷⁹ irsâl eylemek 'uhdeñde olduğı ecelden senüñ zât-ı şerîfüñ maḳşûd ve liḳâ-i laḳîfün mevdûd degüldür. Hemân luḳf idüp fülân kitâbı ḥâmil-i varaḳa âdemümüñle 'ale't-ta'cîl elebete göndermeyince olmayasın. Bâkî. Ve's-

³⁷¹ dünyâ: dünyâda BN

³⁷² Şî'r: Beyt BN

³⁷³ pişvâ-yı: pişvâ-i TS

³⁷⁴ inkırâz: nḳırâz BN

³⁷⁵ Âmîn ey dilekte bulunanların (dileklerine) icabet eden (Allahım). Son olarak yücelik ve saâdet mertebelerinin basamaklarında insanlığın zevâline kadar bütün halka daima kumandan ve lider olasınız. Kavî ve Nasîr (olan Allah'ın) kullarının en zayıfı Zaîfî adıyla bilinen hakir Pîr Muhammed.

³⁷⁶ Ey kardeşim, ey Allah'ın kulu iman hakikati ve İslam esasları üzere olursan selam, Allah'ın rahmet ve bereketi senin üzerine olsun.

³⁷⁷ dostîde: دوستیده BN

³⁷⁸ kitâblaruñuzdan: kitâblaruñdan BN

³⁷⁹ ba' zîn: ba' zî BN

selâmu ‘alâ meni’t-teba‘a’l-hüdâ.³⁸⁰ Fî-ğurreti Receb sene 940. Ez‘afu’l-‘ibâd Za‘îfiyyü’l-ħaķîr el-müderri bi-Medreseti MûsâBeg.³⁸¹

[21. Mektup]

İstanbul’da Sulţân Muħammed[in] Sâ‘atçisi Seyyid Necmeddîn’e İrsâl Olman Mektûb Şüretidür³⁸²

Enverü kevākibi’s-seyyārâti fî-buruci’s-siyâdeti şemsü feleki ‘ilmi’n-nücûmi fî-evci’s-sa‘âdeti. Mübeyyini sâ‘âti’l-‘ibâdeti li’l-‘âbidîn muvaķķiti evkâti’ş-şalavâti ‘ale’z-zâhidîn. Necmü milleti’l-İslâmi’l-mühtedîn Mevlânâ Seyyid Necmeddîn. Ba‘de’d-du‘â’i leküm ve ‘alâ-a‘dâyiküm.³⁸³ Bundan esbaķ dört ‘aded mücelled kitâb dutmaķ için ħâmil-i varaķa ğulâmumuzla gönderülmüştü. Ba‘zından kazâ-i vaţar olundu. Ħâliyâ mezkûr kitâblar mezbûr ğulâm ile yine ħuzûruñuza irsâl olundu. Eglendüĝin ma‘zûr buyurasız. Lâkin sırr-ı mektûmi daħice dutmaķ murâdumuzdur. Ķatuñuzda câyiz ise recâ olunur ki³⁸⁴ ħâmil-i varaķa ile kerem idüp yine gönderesiz ve ħaber-i aĥvâl-i şihĥat ü selâmetiñüz maķşüddür³⁸⁵ i‘lâm idesiz ve’s-selâm. Min-ez‘afi’l-‘ibâd Za‘îfi el-ħaķîr.³⁸⁶

[TS193a/ BN328b]

[23. Mektup]

Vezi‘-i Şâliş Olan İbrâĥîm Paşa Ħazretlerine ‘Arz-ı Ħâl ve Du‘â-nâme-i Mevlânâ Za‘îfi Çelebidür³⁸⁷

A‘delü³⁸⁸ vüzerâ’i’s-sulţân menba‘u’l-keremi ve’l-iĥsân melâzû³⁸⁹ fuķarâ’i sülâleti’l-insân mefĥaru ehli’d-dîvâni ve’l-erkân. Semiyy-i Ħalîli’r-Raĥmân³⁹⁰ şadr-nişîn-i nişîmen-i İbn-i ‘Affân vezi‘-i şâliş-i Âl-i ‘Oşmân ħazretlerine ‘arz-ı ħâl-i bende-i za‘îfi-i ‘abd-i Yezdân ve zerre-i ğubâr-ı pâ-yı ehli’l-îmân budur ki aĥcâr-ı elem ü ĝam ħâtrım şikeste ve tîĝ-i ‘azel baĝrumı ħaste idüp bî-dernmân u tãķat kılup üç yıldan berü henüz ifãķat bulmamışumdur.³⁹¹ Tâ ki ħâk-i pâ-yı sa‘âdet-me‘abuñuza yüz sürmeĝe mecâlüm ola. Bî-sebeb beni bu vech ile ĝaltân-ı ħâk iden aşlâ merĥamet idüp elüm almadı. Bunca tazarru‘ ve niyâz ü mülâzemetüm sūd-mend olmadı. Ħayl u ğulâmândan bir iki yoķdur ki âsitâne-i şâhib-sa‘âdetlere varup yüzüm sürem. Nuķûd u diremden ħabbe ħalmadı ki kifâf için evlâd u ‘iyâlûme virem. Beytü’l-mâlde ħaķķum var iken virmediler cevce sîm. Üç yıldur ki bana iĥsânlarıdur cismânî vü ruhânî ‘azâb-ı elîm. Yol virmediler ki râh-ı ĝinâya³⁹² sâlik elüm almadılar ki başum şoķacaķ bir eve mâlik olam. Bir kaşânede sâkinem ki baĥîller gönli gibi teng ħâk ü gili şeb-i tîre gibi siyâh-reng. İnşâf mıdur aķrân u emşâlüm olanlar evc-i ‘azametde zû’l-ķadr ü muĥterem pâye-i şadâretde mu‘azzez ü mûkerrem olalar.

³⁸⁰ “Selam doğru yolda gidenleredir” Taha/47.

³⁸¹ 940 senesi Recep ayının başlarında. Kulların en zayıfı Musa Bey Medresesi’nde müderri hakir Zaîfî.

³⁸² İstanbul’da Sulţân Muħammed[in] Sâ‘atçisi Seyyid Necmeddîn’e İrsâl Olman Mektûb Şüretidür: Sulţân Muħammed[in] Sâ‘atçisi Seyyid Necmeddîn’e İrsâl Olman Mektûb Şüretidür Koşantıniyye’de TS

³⁸³ Seyyitlik burçlarının gezegenlerinde (yer alan) yıldızların en parlaĝı, saâdet zirvesinde yıldızlar ilminin feleĝinin güneşi, âbitlerin ibadet saatlerini beyan eden, zahitlerin namaz vakitlerini tayin eden, Hak dinine girmiş İslam milletinin yıldızı, Mevlânâ Seyyid Necmeddîn, sizlere dua ve düşmanlarımıza bedduadan sonra.

³⁸⁴ recâ olunur ki: -BN

³⁸⁵ maķşüddür: murâdumuzdur BN

³⁸⁶ Kulların en zayıfı hakir Zaîfî.

³⁸⁷ Vezi‘-i Şâliş Olan İbrâĥîm Paşa Ħazretlerine ‘Arz-ı Ħâl ve Du‘â-nâme-i Mevlânâ Za‘îfi Çelebidür: Vezi‘-i Şâliş Olan İbrâĥîm Paşa’ya ‘Arz-ı Ħâl ve Du‘â-nâme-i Mevlânâ Za‘îfidür BN

³⁸⁸ A‘delü: A‘deli TS

³⁸⁹ melâzû: melâze BN

³⁹⁰ Padişahın vezirlerinin en adili, iyilik ve cömertlik kaynaĝı, insan neslinden fukaranın sığmaĝı, ileri gelenlerin övücü, Halilürrahmân ismiyle isimlendirilmiş.

³⁹¹ bulmamışumdur: bulmamışdur BN

³⁹² ĝinâya: ‘inâya BN

Ben ḥākīr pā-yı mezzelte ma' zül ü ' alīl bī-maṣīb u zelīl bī-māl ü direm ḳalam. Ne olaydı ṣāhib-sa' ādetlerūn³⁹³ Allāh rızāsīçün fuḳarāya nazarları³⁹⁴ olaydı. Eger emvāl-i ' azīmeye³⁹⁵ mālīk ve ṭarīḳ-i ḥirefine³⁹⁶ sālīk olsam ben daḫī emṣālüm gibi ṣāhibū'l-iḥtirām kimesne olurum. El-ḥüküm³⁹⁷ li'llāh.³⁹⁸ Zamān-ı ' azlüm üç yıla iriṣdükte vezīr-i a' zam paṣa-yı mu' azzam Mevlānā³⁹⁹ Zā' ifī Çelebi merḥamete maḥāl oldu medrese virilmek [TS193b] lāzımdur diyü buyurmuşlar. Sefere teveccühleri zamānında ' arz-ı ḥāl bir nāme virmişdüm ḳādī' askerlere ıṣmarladum saña medrese virsünler didiler. Gitdüklerinden ṣoñra ḳādī' askerlere bulışdum. Beni ayaḳlandurmaḳ murādları degül çünki bildüm bana ayaḳlancaḳ medrese virmege hergiz⁴⁰⁰ gönilliriyok. Nā-çār künc-i ḳanā' at ve zāviye-i ferāḡatde münzevī olup oturdum. Muntazıram ki Allāh celle ve ' alā ḳanḡi mübārek vaḳitde fütühāt-ı ebvāb-ı ḥayrāt⁴⁰¹ müyesser ide. Bu fetḫ-i bāb-ı mübārek ḳanḡi ṣāhib-devletūn elinden ola diyü intizārdayam. *Ve mātevīkī* [BN329a] *illā billāhi 'aleyhi tevekkeltü ve ileyhi ünību.*⁴⁰² Benüm devletlü ve sa' ādetlü sulṭānumuñ ḥidmetinde ḳāşır olduḡum tekāsülümde degüldür. Devletlü sa' ādet-ḥāneñüzden ḥaylice irāḳ yirde⁴⁰³ sākin-i bī-çāreyem. İṣigüñ türābına yayaḳ varmaḡa⁴⁰⁴ ṭāḳatüm olmaduḡından ḥidmetde muḳaṣşır olduḡımı ' afv buyurasız. *el-'Özrü 'inde-kirāmi'n-nāsi maḳbūlün*⁴⁰⁵ ammā sulṭānum ḥazretleri bu bendenüñ eksüklüğüne ḳalmayup ḥayr-ḥ'āh-ı selāṭin ü ümerā nikū-gū-yı' ulemā vü fuḳarā dūsitān-ı Ḥudā ḥidmet-kārı dellāl-ı āḫiret bāzārı olan meddāḥ vü⁴⁰⁶ du' āci Buḥūrcı Ḥācī Pīrī bendeleriyle benüm hezār nuḳre vü direm-i ḥālīṣ bu du' ā-gū-yı muḫlişlerine⁴⁰⁷ iḥsān idüp irsāl buyurmuşlar. Vuşul buldı teḳabbeḫe'llāhu.⁴⁰⁸ Ümīzdür ki dār-ı āḫiretde cennāt-ı firdevsde *'inde-melīkin muḳtedirin*⁴⁰⁹ her dānesinüñ muḳābelesinde derecāt-ı müteḳāşire ve ni' am-ı vāfire mükāfāt ola. *İnne zālīke 'alā-(A)llāhi yesīrun*⁴¹⁰ iḥsānıñuz tamām maḥallinde gelmişdür. İnşā'allāh siz daḫī ecrin tamām maḥallinde bulasız. Bāḳī. Her emr Rāzıḳu's-ṣaḳaleyn ve Ḥālīḳu'l-melevayn Ḥazretinüñdür.

[24. Mektup]

Ḥācī ve Ğāzī Bosna Begi Muḥammed Paṣa'ya Gönderilen Mektüb Şüretidür

Āsitāne-i sa' ādet ki mānend-i ravza-i behişt-i zībā vü dil-güşā ve südde-i siyādet ki ḡubārı ' anber-sirişt ü müşḡ-āsādur. Sāḫa-i rüḫ-efzāsında vaz' -ı çehre vü cebin idüp ol āsumān-devlet keyvān-menzilet ḳāmi' -i ḳalālet ser-çeşme-i ' adālet ḥāmī-i re' āyā-yı millet serdār-ı ehl-i mekremet muşliḫ-i meşālīḫ-i ümmet ' azīmü's-şān dāyimü'l-iḥsān mihr-i sipihr-i celāl bedr-i felek-i kemāl zü'l-mecdi'l-'ālī ve'l-ḳadri'l-müte'ālī ḥazretleri cānibine bu münzevī-i⁴¹¹ zāviye-i iḫlāş ve mu' tekif-i ḥalevāt-ı iḥtişāş olan

393 ṣāhib-sa' ādetlerūn: -BN

394 naḡar: naḡar BN

395 ' azīmeye: ' azīme TS

396 ḥirefine: ṣarfına BN

397 Ḥüküm Allah'ındır.

398 li'llāh: li'llāhi BN

399 Mevlānā: Mevlā BN

400 Bana ayaḳlancaḳ medrese virmege hergiz: bana hergiz ayaḳlancaḳ medrese virmege BN

401 ḥayrāt: ḥayrāş BN

402 "Başarım ancak Allah'tandır, O'na güvendim ve O'na yöneliyorum" Hüd/88.

403 yirde: yerde BN

404 varmaḡa: varma' a BN

405 Yüce kişilerin katında yapılan özür makbuldür.

406 vü: ü BN

407 muḫliş: muḫliş BN

408 Allah onu kabul etsin.

409 "Muktedir bir hükümdarın katında" Kamer/55.

410 "Şüphesiz bu, Allah'a kolaydır" Fatır/11.

411 münzevī: münzevī BN

Adres

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanaḡa Mahallesi, Mürver Çiçeḡi Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanaḡa Mahallesi, Mürver Çiçeḡi Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

bendelerinin i' lām-ı hāl ve ' arz-ı ahvālî budur ki muḳtezā-yı şān-ı 'ālî-şān-ı⁴¹² e'ālî vü a' yān pürsiş-i ahvāl-i bendegān u ḥidmet-kārān olduḡı sebebden rüzgār-ı zürkār-ı⁴¹³ bî-vefādan bu keşîde-i miḥen vü cefā ahvālî fi'l-cümle⁴¹⁴ tefahḥuş buyurılırsa bi-ḥamdî'llāh⁴¹⁵ ni' met-i selāmet ḥāşil ve mā-ḳasemehu'llāh⁴¹⁶ vāşıldur. Lākin bu ḡarîb ü bî-kesüñ dāmen-i devlete dest-i resî olmayup istinād idecek bir sened-i⁴¹⁷ sa'ādet-mend-i mu'temed yılan ayaḡı gibi gözlerden dūr ve ḡaliblerden mehcūr olduḡı ecilden ḡüşe-i ferāḡat ihtiyār idüp çarḡuñ döne döne belāsın çekmekde iştibārda mülāḡaza buyurıla. Ba' dehu ol şeh-süvār-ı dilîrān-ı ceng-i bebr-ḳuvvet ve şîr-çeng sipeh-sālār-ı ḡāziyān-ı Ḥudā pişvā-yı merdān-ı rāh-ı ḡazā mefrüzāt-ı ḡaccî maḳāmātında⁴¹⁸ bi-kemālihi⁴¹⁹ icrā ḳıldıḡı gibi *ve cāhidū fi'llāhi ḡaḳḳa cihādihî*⁴²⁰ emrin daḡı yirinde⁴²¹ edā idüp asker-i İslāma nuşret-i Yezdānî ve 'ināyet-i Şamedānî irişüp *yedu'llāhi fevḳa-cydihim*⁴²² āyetin feleklerde melekler zıkr ü tekrîr ve livā-i nuşret-ābādlarında *naşrun mina'llāhi ve fetḡun*⁴²³ naḡşını taḡrîr itdükde 'avn-i Rabbānî ve naşr-ı Sübhānî birle hezārān küffār-ı bed-girdārı ber-zemîn ü ḡāk-sār ḳılup memālik⁴²⁴ ü ḳılā' u ḡişārlar tilāl ü cibāl ü diyārlar fetḡ olunmuş hemişe leşker-i İslām mañşūr a'dā-i dîn maḡḡūr ola. Āmîn. Bi-ḡamdî'llāhi [TS194a] leyl ü nehār icthāduñuz 'azîm cihāda irgürmiş. Teḡabbelehu'llāhu Te'ālā.⁴²⁵ Ūmîzdür ki şıyānet ü ḡıfz-ı Bārî irişüp vücūd-ı şeriflerin libās-ı riyādan 'ārî ḳıla. Bîrūnuñuz āfātān sālîm ve āyîne-i derūnuñuz inkisārān maşūn olup *yevme lā-yenfa' u mālun ve lā benūne*⁴²⁶ *illā men etā(A)llāhe bi-ḳalbin selimin*⁴²⁷ āsūde-ḡālolasız. Bāḳî.

[25. Mektup]

Vezi̇r-i A'zam Dāmād-ı Pādîşāh Rüstem Paşa'ya Def'a-i Şāniyede Virilen⁴²⁸ 'Arz-ı ḡāl ve Tazarru' - nāme⁴²⁹ Şüretidür

Eşrefü'l-vüzerā'î'l-mükerrrem⁴³⁰ e'azzü'l-ümerā'î'l-mufahḡam.⁴³¹ Emānu fuḳarā'î'ulemā'î'l-ālem⁴³² emînü sultānî'l-'Arabi ve'l-'Acem şehābü'l-iḡsāni ve'l-luḡfi ve'l-kerem. Āayşu semā'î'd-devleti [BN329b] 'alā-benî Ādem⁴³³ vezi̇r-i a'zam paşa-yı mu'azzam ḡazretlerine 'arz-ı ḡāl-i bende-i za'îf ve 'abd-i naḡîf budur ki tül-i emelüm gibi uzak sefere teveccühünüz zamānında dermāndan⁴³⁴ me'yūs olan bîmārleyin bu ḡaḳîr mañşıbdan nā-

412 şān: -BN

413 zürkār: rüzgār BN

414 Cümle ahvalim

415 Allah'a hamd olsun

416 Allah'ın ona takdir ettiḡi

417 sened-i: sened BN

418 maḳāmātında: مقامات BN

419 bi-kemālihi: بكمالها BN

420 "Allah uğrunda, hakkımı vererek cihad edin" Hac/78.

421 yirinde: yerinde BN

422 "Allah'ın eli onların ellerinin üzerindedir" Fetih/10.

423 "Allah'tan yardım ve bir fetih" Saff/13.

424 memālik: cemālik BN

425 Yüce Allah onu kabul etsin.

426 benūne: -BN

427 "O gün, ne mal fayda verir ne de evlat. Ancak Allah'a temiz bir kalp ile gelenler (o günde fayda bulur)" Şuarā/88-89.

428 virilen: -TS

429 ve Tazarru' -nāme: -BN

430 mükerrrem: mükerrim BN

431 mufahḡam: muḡaḡḡam BN

432 'ālem: 'ākim BN

433 Saygıdeḡer vezi̇rlerin en üstünü, muhterem beylerin en saygını, halkın fukara ālimlerinin güvencesi, Arap ve Acem sultanının yöneticisi, baḡış, iyilik ve cömertlik bulutu, Ademoḡullarının üzerine talih göḡünden (yaḡan) yaḡmur.

434 dermāndan: dermāndan BN

Adres

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanaḡa Mahallesi, Mürver Çiçeḡi Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanaḡa Mahallesi, Mürver Çiçeḡi Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

ümîd kalmış idi. Kâl'-i cibâl eyleyen himmet-i ricâl ba'îd olan sefer-i hümâyûnuñuz qarîb idüp zamân-ı kaşîrde 'avdetüñüz ve serây-ı devletüñüze duhûlünüz muqarrer⁴³⁵ eyledükde kaţ'-ı ümîz-i cân iden marîz yeñiden yine hayât bulduğı gibi⁴³⁶ benden dağı inşâ'ı'llâhu'r-Raĥmân 'an-karîb recâ itdüğüm manşiba murâdum üzre vuşûli muqarrer añladum. *İnneme'a'l-'usri yusran.*⁴³⁷ Ümîzdür ki yümn-i 'inâyetüñüzle beliyyât encâma irüp maķaşid-ı bendenün ĥuşûli yüsr ile muqadder olmuş ola. Âmin yâ Mucîbe's-sâ'îlîn.⁴³⁸ Sizler sa'âdet ile sefer-i hümâyûna gitdükte bunda kаланlara bendeye medrese virilmek sipârîş olunmuş idi. 'Âlî-himmet vâhib-ni' met sulţânum ĥazretlerinün nâmûsın⁴³⁹ ve pâdişâhlar 'ırzın şıyânete⁴⁴⁰ lâzım iken ĥâlûme münâsib degül belki guşşadan baña günde hezâr-bâr⁴⁴¹ ölmek lâzım olan manşabı⁴⁴² teklif buyurdılar. Ğayr müderrisler kırkıdan elliyeye elliden şemâniyyeye dağı ziyâdelere teraķķilerde bendeye⁴⁴³ elliden rece'a'l-ķahķarî⁴⁴⁴ kırklı olagelmiş. Medrese teklif idüp paşa ĥazretin ancaķ bu mertebeye râzî eyleyübildüm didiler. Paşa ĥazretleri şaĥîdür himmet itdüğini yirden âsmâna ref' itmek şânlarıdır. Sâbîķâ Dâvûd Paşa Medresesi iĥsân olundıkda yirine⁴⁴⁵ varduğüm Mısır ķadıllığından ma'zûl benüm yirüme gelen Üsküdar'da Pâye-i Şaĥn'a vardılar. Ben ĥaķîr böyle ser-gerdân üç yıl bî-ĥâre kalduğuma aşlâ merĥamet olunmadı. Pes murâdumca medrese virmedükleri⁴⁴⁶ muqarrer olcaķ ne olay idi paşa ĥazretleri gitmeyüp bunda kalmış olalardı didüm.⁴⁴⁷ İmdi katlan gelince didiler inşâ'allâh katlanuram didüm. *el-Fâlu'alâ-mâcerâ*⁴⁴⁸ kelâm mevķi'inde olup eglenmeyüp selâmet ile geldüñüz. Nice benüm gibi ĥâresüzler maşlaĥatın bitürmekçün Allâh emriyle ricâl-i ĝayb sizleri devlet ile maķâmuñuza getürdiler. Benüm devletüm ve 'azîzüm ve serîr-i sa'âdetde ķâyim ve dâyim olan sulţânum Allâh celle ve 'alâ çok yıllar 'ömür viresiçün sa'âdetlü pâdişâhuñ nuşb-i 'aynı⁴⁴⁹ siz mübârek gözlerine dağı ziyâde laţîf ve maķbûl gösteresiçün ve ol Ĥâlîķ-ı Bî-ĥün sa'âdetlü sulţânuma güneş-ţal'at felek-rif'at melek-sîret mâh-şüret şemâyili mevzûn 'ömri uzun gözler nûri gönüller sürürü paşa-zâde bir güzel beg ĥelebi viresiçün min-ba'd ben bendeyi manşıbdan me'yûs ve maĥrûm eyleme. 'Ulemâ vü ümerâ ĥattâ 'avâmu'n-nâs olanlar ĥâlûme raĥm ider olmuşlardır. Mâl yok at yok sâkin olcaķ milk ev yok. 'İyâlüm penbeleri çıķmış kabâlar geyerler. Yiter akrânım içinde bu zamâna değîn zelîl olup bunca rûzigâr 'azl⁴⁵⁰ belâsın ĥekdüüm. Sa'âdetlü pâdişâhuñ 'azîz başiçün olsun Şemâniyye'den bir medrese iĥsân eyle. Bunca 'iyâl ile bir âĥar yire şalma evlâdum ĝâyetde ma'şûmlardur. Öylelik yola gitmege⁴⁵¹ bi-vechin mine'l-vücûh⁴⁵² ŧâķat ü ĥudretimüz yokdur. Saña Şemâniyye virdüm demek sizlere ĝâyetde⁴⁵³ az nesnedür. Ceybüñüzden bir faķîre bir nuķre virmek ķadar degüldür. [TS194b] Ammâ biz bendelerine biñ altün iĥsân eylemek minnetinden ziyâdedür. Devletlü pâdişâha cüzvî terbiyetiñüz ben ĥaķîri küllî mertebeye irgürmege sebebdür. Üç yıldan berü on altı nefer dağı ziyâde kimesnelerün her gün ma'âşları üzerü melâzımdur. Sulţânum gibi ehl-i kerem şaĥî vezir

435 muqarrer: muqarrer ve yesîr BN

436 gibi: -BN

437 "Şüphesiz güçlkle beraber bir kolaylık vardır" İnşirah/5.

438 Ey dualara icabet eden (Allahım) duamızı kabul eyle.

439 nâmûsın: nâmûs BN

440 şıyânete: -BN

441 hezâr: her BN

442 manşab: manşib BN

443 bendeye elliden rece'a'l-ķahķarî: bendeye rece'a'l-ķahķarî elliden BN

444 Gerisin geri döndü.

445 yirine: yerine BN

446 virmedükleri: virmedükler BN

447 didüm: -BN

448 Talîh, ĥükmünü icra ediyor.

449 'ayn: ĝayn BN

450 'azl: 'azel BN

451 ĝitmege: ĝitmek BN

452 Hiçbir şekilde.

453 ĝâyetde: -TS

zamânında elli aççalak müderrisün ‘iyâli melbûsâtı ehl-i ħîref evlâdından bed-ĥâl olmak revâ degüldür. *el-İnşâfu*⁴⁵⁴ *nışfu’d-dîn*.⁴⁵⁵ **Şîr**⁴⁵⁶

[fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilün]

Aña inşâf ekşer eşnâf eyledi

Kâhil inşâf oldı inşâf eyledi

Sultânüm gibi himmet-dâr-ı zü-kerem ehl-i⁴⁵⁷şeĥâ yemm-i ‘atâ âl-i ‘Oşmâna bir vezir vâkı‘ olduğu ma‘ lûm degüldür. İmdi benüm sultânüm kerem luţf eyle Allâhı severseñ ben bendeye himmet ve ‘inâyet eyle. Bâkı‘ emr Rabbü’s-şâkaleyn ve Ĥâlĥı‘l-meleveynüñdür. Ĥutimet kitâbetü ĥâzihi’l-külliyâti fi’s-sâbi‘i ve’l-‘işrin min-Rebî‘i’l-evveli fî-sene işneyn ve sittine ve tis‘i-mi’e mine’l-hicreti’n-nebeviyyeti ‘an-yedi men şannefegu ve nazamehu ve enşe’ehu bi-ķuvveti’llâhi ve ķudretihi ve hüve Pîr Muĥammed bin Evrenos bin Nüreddîn eş-şehîrbi-Za‘îfî er-Rümi el-Ma‘deni⁴⁵⁸ fî-şehri’l-Ķoştanîniyye⁴⁵⁹ el-maĥmiyyeti.⁴⁶⁰

7. Sonuç

Bu çalışmada, Zaîfî’nin Münşeât’ında yer alan bugüne kadar çalışılmamış 19 mektubu ele alınmıştır. Bu mektuplar mansıp talebi, görüşme talebi, kitap siparişi, taziye, hâmisine duyduğu muhabbet ve özlem duygularının ifadesi gibi muhtelif konularda yazılmıştır. Mektuplar genellikle müellifin şahsî meselelerini ihtiva etmektedir. Bununla birlikte birkaç mektup (2, 9 ve 10 no’lu mektuplar) müellifin başkası için kaleme aldığı referans mektuplarından meydana gelmektedir. Mektuplarda sayı bakımından ilk sırayı arz-ı hâller alır. Ekseriyetle mansıp talebini içeren bu gruptaki mektuplarda ya görevden azledildiği için yeni bir görev talebinde bulunmuş ya da bulunduğu yerden daha iyi bir mevkiye atanma talebini dile getirmiştir. Arz-ı hâllerin başta müellifin hâmisine ve aynı zamanda yakın dostu Sofu Mehmed Paşa olmak üzere Rüstem Paşa, Kara Ahmed Paşa gibi devrin önemli devlet adamlarına hitaben yazıldığı görülmektedir.

Mektupların bir kısmında muhatabının ismi, unvanı ve hatta bulunduğu yer bilgisi yer alırken bazı mektuplarda sadece muhatabın rütbe veya makamı belirtilmiştir. Dolayısıyla bu mektupların bir kısmının muhatabını tespit edemedik. Bir kısmını ise gerek müellifin hayat hikâyesinden gerekse mektuplardaki birtakım karinelere hareketle Sofu Mehmed Paşa’ya göndermiş olabileceği tahmininde bulduk. Zaîfî, mektupların sonunda genellikle çalıştığı medresenin adını yazmakla birlikte bazı mektuplarında herhangi bir yer belirtmemiştir. Muhtevastan da hareketle müellifin bu mektupları azil dönemlerinde yazdığı kanaatine ulaştık.

454 el-İnââfu mâfu’d-dîn: el-İnââfu’d-dîn BN

455 İnsaf dinin yansıdır.

456 Şîr: -BN

457 öü-kerem ehl: -BN

458 Önceki çalışmalarda “Madenli” isminin Kütahya ve Diyarbakır dolaylarında görev yapmasından kaynakladığı ileri sürülmüştür. Kanatimizce bu nispetin nedeni Makedonya’da yer alan “Maden” nahiyesi olmalıdır (Uzer, 1987, 219-220).

459 Bu Külliyyat’ın yazımı nebevî hicretin dokuzyüz altmış iki senesi Rebîü’l-evvel ayının yirmi yedinci (gününde) Allâh’ın yardım ve inayetiyle bunu derleyen, düzenleyen ve telif eden İstanbul şehrinde Anadolulu, Madenli Zaîfî adıyla bilinen Pîr Muĥammed bin Evrenos bin Nüreddîn tarafından tamamlandı.

460 Öutimetkitâbetühâöihî’l-külliyâtifi’s-sâbi‘i’l-evveli fî-sene iâneyn ve sittine ve tisèi-mi‘emine’l-hicreti’n-nebeviyyeti‘an-yedi men şannefegu ve nazamehu ve enşe‘ehubi-ķuvveti’llâhi ve ķudretihi ve hüve PîrMuĥammed bin Evrenos bin Nüreddîn eş-şehîrbi-Öaëîfî er-Rÿmi el-Maëdenîfî-şehri’l-Üosûanüniyye el-maömiyyeti: Fî 7 Rebî‘ü’l-evvel sene 964.

Mektupların tertibinde kronolojik sıra gözetilmemiştir. Mesela 7. görev yeri olan Davut Paşa Medresesi'nde vazifeli iken yazdığı mektup Münşeât'ta 2. sırada, ilk görev yeri olan Vardar Yenicesi'ndeki Musa Bey Medresesi'nde vazife yaptığı esnada yazdığı mektup 3. sırada yer almaktadır. Son görev yeri olan İznik Orhan Han Medresesi'ndeyken yazdığı mektubu 5. sıradayken 4. görev yeri olan Yenice Vardar'daki Ahmed Bey Medresesi'nde müderris iken kaleme aldığı mektup 8. sıradadır. Ayrıca mektupların çoğunda gönderiliş tarihiyle ilgili bilgi yer almaz. Sadece 2. ve 20. sıradaki mektupta açık bir şekilde tarih ibaresi mevcuttur. Bunun dışında birinci mektupta Pîrî Paşa'nın ölüm tarihini (939/1532) düşürmüştür. Bir de münşeâtın müellif nüshasının sonunda külliyyatın, dokuz yüz altmış iki senesi Rebiülevvel ayının yirmi yedinci (gününde) (19 Şubat 1555) tamamlandığı ibaresi yer almaktadır. Bunun dışındaki mektuplarda herhangi bir tarih kaydı yer almaz. Dolayısıyla bu mektupların bir kısmının ne zaman gönderildiği hususunda herhangi bir fikir beyan etmemiz mümkün olmadı. Bir kısmını da müellifin ve/veya mektubun muhatabının yeri, konumu ve mektuplarda yer yer bahsi geçen tarihî hadiseleri dikkate alarak tahminlerde bulunmaya çalıştık. Görüldüğü üzere mektuplar, müellifin bizzat kendi ağzından hayatına dair birtakım bilgilere ulaşma imkânı vermektedir ki bu durum mektuplara edebî değerinin yanı sıra tarihî açıdan da ayrıca değer kazandırmaktadır.

Mektupları dil ve üslup yönünden inceledik ve şu kanaatlere ulaştık. Zaman zaman sade nesir olarak tanımlayabileceğimiz kısımlar mevcut olmakla birlikte mektuplarda ağırlıklı olarak edebî ve sanatlı bir dilin kullanıldığı görülmektedir. Özellikle ibtidâ adını verdiğimiz mektupların giriş kısımlarında süslü ve sanatlı bir dil kullanımına azamî gayret gösterilmiştir. Yine sanatlı nesrin en aslî unsurlarından biri olan secili ifadeler, Arapça ve Farsça kelime, tamlama ve ibareler ile söz sanatlarıyla süslenmiş ifadeler geniş oranda metinde kendine yer bulmuştur. Türkçe ve Farsça şiirler konunun akışına göre yer alır. Mektuplarda ayet ve hadislerden iktibaslar, deyim, darb-ı mesel, kelam-ı kibar vs. unsurlar sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Hatta müellif 12. mektubunda kendi durumunu daha iyi anlatabilmek için meşhur bir hikâyeyi paylaşmıştır. Bütün bu hususiyetleriyle Zaîfî'nin mektuplarının devrinin en mühim inşâ örnekleri arasında yerini aldığını söyleyebiliriz.

Kaynakça

- Afyoncu, E. (2008). Rüstem Paşa. *İslâm Ansiklopedisi* (C. 35, s. 288-290). İstanbul: TDV.
- Akarsu, K. (1989). *Zaîfî Divanı (Metin, Tahlil ve Sistemik Endeks)*. Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Alpay Tekin, G. (1978). Zaîfî Külliyyatının Yeni Bir Nüshası Hakkında. *Journal of Turkish Studies*, 2, 107-125.
- Aydın, A. (2019). *Kanuni Döneminde Bir Vezirazam: Pargalı İbrahim Paşa*. Yüksek Lisans Tezi. Bursa: Uludağ Üniversitesi.
- Büyükkarcı Yılmaz, F. (2013). Zaîfî, Pîr Muhammed. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*.
<http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/zaifi-pir-muhammed> (Erişim tarihi: 10.06.2022).
- Coşkun, V. S. (2013). Zaîfî. *İslam Ansiklopedisi* (C. 44, s. 103-104). İstanbul: TDV.
- Çakır, M. (2008). Rumelili Şair Zaîfî'nin Eşine Yazdığı Mektuplar. *Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi*, 20, 115-131.
- Deniz, S. (2008). Kadızâde Mehmed İlmî'nin Sultan IV. Murad İçin Yazdığı Manzum Duânâme'si, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 1, 9-40.
- Derdiyok, İ. Ç. (1994). *XV. Yüzyıl Şâirlerinden Mesîhî'nin Gül-i Sad-berg'i*. Doktora Tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi.
- Derdiyok, İ. Ç. (1997). Eski Edebiyatımızdan Günümüze Mektuplarda Biçim. *Türk Kültürü*, 415, 665-671.

- Derdiyok, İ. Ç. (1999). Osmanlı Devrinde Mektup Yazma Geleneği. *Osmanlı Ansiklopedisi Kültür ve Sanat*, (C. 9, s. 731-740). Ankara: Yeni Türkiye.
- Ebu Gudde, A. (1408). *Kıymetü'z-zamân*. Riyad: Mekteb el-Matbûât el-İslamiyye.
- Emecen, F. (2000). İbrâhim Paşa, Makbul. *İslâm Ansiklopedisi* (C. 21, s. 333-334). İstanbul: TDV.
- Emecen, F. (2001). Kara Ahmed Paşa. *İslâm Ansiklopedisi* (C. 24, s. 357-358). İstanbul: TDV.
- Emecen, F. (2010). Süleyman I. *İslâm Ansiklopedisi* (C. 38, s. 62-74). İstanbul: TDV.
- Gökyay, O. Ş. (1974). Tanzimat Dönemine Değın Mektup. *Türk Dili Mektup Özel Sayısı*. 30, 39-41.
- Gültekin, H. (2015). *Türk Edebiyatında İnşa*. Ankara: AKM.
- Kanar, M. (2011). *Eski Anadolu Türkçesi Sözlüğü*. İstanbul: Say.
- Koçın, A. (2005). *Zaîfî Gülşen-i Mülûk*. Ankara: Akçağ.
- Küçükdağ, Y. (2007). Pîrî Mehmed Paşa. *İslâm Ansiklopedisi* (C. 34, s. 280-281). İstanbul: TDV.
- Mehmed Süreyyâ (1996). *Sicill-i Osmânî*. (Haz. Nuri Akbayar). (C. 3, C. 4). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt.
- Şahin, H. (2013). Yahya Efendi, Beşiktaşlı. *İslâm Ansiklopedisi* (C. 43, s. 243-244). İstanbul: TDV.
- Redhouse, J. W. (2006). *A Turkish and English Lexicon*. İstanbul: Çağrı.
- Tarama Sözlüğü II (1943). Ankara: Cumhuriyet Basımevi.
- Uyar Akalın, B. (2001). *Zaîfî Gülşen-i Sî-murg (İnceleme-Tenkitli Metin)*. Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Uzer, T. (1987). *Makedonya Eşkiyalık Tarihi ve Son Osmanlı Yönetimi*. Ankara: TTK Basımevi.
- Yalçınkaya, M. A. (2006). *Arap Dili ve Edebiyatı Açısından Hz. Peygamber'in Mektuplarının Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Yalçınkaya, M. A. (2019). 16. Yüzyıla Ait Mensur Bir Nasihatnâme: Zaîfî'nin *Kitâb-ı Sabru'l-Mesâyib* İ. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 3/1, 104-119.
- <https://sozce.com/nedir/39570-belek>
- <https://www.kuranmeali.com/>
- <https://www.ttk.gov.tr/tarih-cevirme-kilavuzu/>
- <https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce>